

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta sekä vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta. Laki liittyy kunta- ja palvelurakennemuutoksen yhteydessä sovittuun vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain mukaisten tulkkipalvelujen järjestämis- ja rahoitusvastuun siirtoon kunnilta valtiolle. Siirrosta päätettäessä katsottiin parhaimmat valmiudet tehtävän hoitamiseen olevan Kansaneläkelaitoksella.

Kuntien tulkkipalvelujen järjestämisvelvollisuus jatkuisi elokuun 2010 loppuun saakka. Tämän jälkeen vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelun järjestämisestä ja siihen liittyvien kustannusten korvaamisesta tulkkauspalvelua välittävillä välityskeskuksilla sekä palveluntuottajille vastaisi Kansaneläkelaitos. Siirto toteutettaisiin kustannusneutraalisti. Tulkkauspalvelun käytännön järjestämisen sujumiseksi on valmisteltu erityislaki, joka mahdollistaa kunnissa olevien tulkkipalvelujen järjestämiseen liittyvien asiakastietojen siirtämisen Kansaneläkelaitokselle.

Kansaneläkelaitos voisi järjestää esityksessä tarkoitetun tulkkauspalvelun joko tuottamalla palvelun itse tai hankkimalla sen muilta palveluntuottajilta. Kansaneläkelaitoksen järjestämään tulkkauspalveluun kuuluisi tulkkausjärjestäminen mukaan lukien siitä aiheutuvat välttämättömät oheiskustannukset sekä etätulkkauksessa tarvittavat välineet ja laitteet. Tulkkauspalvelu olisi palvelunkäyttäjälle maksutonta. Tulkkauspalvelu voitaisiin järjestää myös etätulkkauksena, jos se on palvelunkäyttäjän yksilölliset tarpeet huomioon ottaen mahdollista ja perusteltua.

Palvelunsaajien kohderyhmä olisi sama kuin nykyisin eikä palvelun saannin edellytyksiä muutettaisi. Oikeus tulkkauspalveluun

olisi henkilöillä, joilla on kuulonäkövamma, kuulovamma tai puhevamma ja jotka vammansa vuoksi tarvitsevat tulkkausta työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistykseen. Lisäksi tulkkauspalvelun saamisen edellytyksenä olisi, että henkilö kykenee ilmaisemaan omaa tahtoaan tulkkausavulla ja että hänellä on käytössään jokin toimiva kommunikointikeino.

Tulkkauspalvelua olisi esityksen mukaan järjestettävä siten, että kuulonäkövammaisella henkilöllä on mahdollisuus saada vähintään 360 ja kuulo- tai puhevammaisella henkilöllä vähintään 180 tulkkaustuntia kalenterivuoden aikana. Tulkkauspalvelua järjestettäisiin edellä olevia vähimmäismääriä enemmän, jos se on asiakkaan yksilölliset tarpeet huomioon ottaen perusteltua.

Muutoksenhakutie tulkkauspalvelupäätöksestä kulkisi ensin sosiaaliturvan muutoksenhakulautakuntaan ja sieltä vakuutusosastoille.

Esityksessä ehdotetaan myös muutettavaksi ehdotetun lain johdosta tarpeettomiksi käyville osin vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain vammaisten henkilöiden palveluita koskevaa säännöstä sekä kumottavaksi tulkkipalveluja koskeva säännös. Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia siten, että tulkkipalvelut poistetaan maksuttomien sosiaalipalvelujen luettelosta.

Esitys liittyy valtion vuoden 2010 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä syyskuuta 2010.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIAALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	4
1. Johdanto	4
2. Nykytila.....	6
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	6
2.1.1. Sosiaaliset perusoikeudet	6
2.1.2. Vammaispalveluita koskeva lainsäädäntö.....	6
2.1.3. Vaikeavammaisuus tulkkipalveluissa	7
2.1.4. Opetusta koskeva lainsäädäntö	8
2.1.5. Tulkkipalvelut käytännössä	9
2.1.6. Palvelunkäyttäjien määrät.....	10
2.2. Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö.....	11
2.2.1. Yhdistyneet kansakunnat.....	11
2.2.2. Euroopan neuvosto	11
2.2.3. Euroopan unioni	11
2.2.4. Pohjoismaat	12
Ruotsi.....	12
Tanska	12
Norja	13
2.3. Nykytilan arviointi.....	13
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	14
3.1. Tavoitteet	14
3.2. Toteuttamisvaihtoehdot.....	15
3.3. Keskeiset ehdotukset.....	16
Tulkkauspalvelun järjestämisvastuun siirto Kansaneläkelaitokselle.....	16
Vähimmäistuntimäärät	16
Tulkkauspalvelun sisältö ja määrät.....	17
Lain toissijaisuus	18
Etätulkkauksen kehittäminen	19
4. Esityksen vaikutukset	19
4.1. Vaikutukset asiakkaiden asemaan ja muut yhteiskunnalliset vaikutukset...19	
4.2. Taloudelliset vaikutukset	20
4.3. Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	21
4.4. Ympäristövaikutukset	21
5. Asian valmistelu	21
5.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto	21
5.2. Sidosryhmien kuuleminen ja lausuntojen huomioon ottaminen	23
6. Riippuvuus muista esityksistä.....	24

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	25
1. Lakiehdotusten perustelut	25
1.1. Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta	25
1.2. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista	40
1.3. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista	40
2. Voimaantulo	41
LAKIEHDOTUKSET	42
Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta	42
Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain muuttamisesta	50
Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n muuttamisesta	51
LIITE	52
RINNAKKAISTEKSTIT	52
Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain muuttamisesta	52
Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n muuttamisesta	54

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmaan on kirjattu seuraavat vammaispolitiikan kehittämiseen liittyvät tavoitteet:

- kansalaisten yhdenvertaisuus turvataan vahvistamalla palvelujen käyttäjien oikeuksia,
- toteutetaan sosiaalitakuu ottamalla asteittain käyttöön palvelutarpeen arvioinnin määrääjat keskeisissä sosiaalipalveluissa,
- jatketaan vammaispalvelulain ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain yhdistämistä,
- kehitetään vammaisten henkilökohtaista avustajajärjestelmää vaihteittain ja
- tuetaan vammaisten henkilöiden aktiivista osallistumista yhteiskuntaan ja työelämään.

Pääministeri Matti Vanhasen I hallituksen ohjelmaan sisältyneiden vammaispoliittisten ja vammaislainsäädännön kehittämistä koskevien kirjausten perusteella tehtiin vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettuun lakiin (380/1987, jäljempänä vammaispalvelulaki) tulkkipalveluja koskevia pienemmäjä muutoksia vuoden 2007 alusta voimaan tulleella lailla (1267/2006). Vaikeavammaisten henkilöiden tulkkipalveluja parannettiin vähimmäistuntimääriä lisäämällä.

Kunta- ja palvelurakennehankkeen (PARAS-uudistuksen) suunnittelun yhteydessä todettiin, että vammaispalveluja koskevien ratkaisujen, myös kuntien ja valtion välisen tehtävien jaon ja vammaispalvelujen rahoituksen tulisi tukea palvelujen tarkoituksenmukaista organisointia ja tätä kautta palvelujen turvaamista yhdenvertaisesti. Kuntien ja valtion välisen tehtävien jaon kustannusten jaon kysymykset koskivat etenkin vammaispalvelujen rahoitusta, hengityshalvauspotilaiden hoitoa sekä rikoksesta syytettyjen, mutta tuomitsematta jätettyjen väkivaltarikollisten hoitoa. Vammaispalveluista esillä olivat erityisasiantuntemusta edellyttävät sekä erityisen kalliit palvelut.

Kunta- ja palvelurakennemuutostukseen liittyen sisäasiainministeriön Kunta- ja palvelu-

rakennetyöryhmä päätti sosiaali- ja terveysministeriön esityksestä helmikuussa 2007 esittää tulkkipalvelujen järjestämis- ja rahoitusvastuun siirtoa kunnilta valtiolle kustannusneutraalisti hallinnollisena siirtona kunta-valtiosuhteen kannalta. Asia jätettiin sosiaali- ja terveysministeriön valmisteltavaksi. Valtion organisaatioista Kansaneläkelaitoksella katsottiin olevan parhaimmat valmiudet tehtävän hoitamiseen.

Syksyllä 2008 käynnistyi sosiaali- ja terveysministeriön ja Kansaneläkelaitoksen yhteistyö siirtoon liittyvän lainsäädännön ja talous- ym. asioiden valmistelun edessä kävi selväksi, että suunniteltu siirtoajankohta oli Kansaneläkelaitoksen kannalta liian varhainen mm. tietojärjestelmien ja palvelun hankinnan valmistelun kannalta. Siirron ajankohdaksi päätettiin sittemmin 1.9.2010.

Tulkkauspalvelulakia on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriön ja Kansaneläkelaitoksen yhteisessä lainsäädäntöryhmässä. Lähtökohtana on, että uudella lailla siirretään nykyinen palvelu uudessa ympäristössä järjestettäväksi eli tässä vaiheessa ei lisätä eikä vähennetä palvelun saajien oikeuksia. Mahdollisuuksien mukaan on täsmennetty eräitä lain soveltamisen ja palvelunkäyttäjien oikeuksien toteutumisen kannalta keskeisiä kohtia.

Palvelunsaajien kohderyhmä olisi sama kuin vammaispalvelulaissa eikä palvelun saannin edellytyksiä esitetä muutettaviksi. Oikeus tulkkauspalveluun olisi esityksen mukaan henkilöillä, joilla on kuulonäkövamma, kuulovamma tai puhevamma ja jotka vammansa vuoksi tarvitsevat tulkkausta työssä käymiseen, opiskeluun, asioimiseen, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistykseen.

Valmistelutyö on osoittautunut monin tavoin etukäteen arvioitua haasteellisemmaksi siirrettäessä kunnan sosiaalihuollon järjestämisvastuulla ollutta palvelua Kansaneläkelaitoksen toimintaympäristöön. Palvelunkäyttäjien oikeusturvan kannalta merkittävä ja paljon keskustelua herättänyt muutos on esityk-

seen sisältyvä siirtyminen hallintolainkäyttölain (586/1996) mukaisesta sosiaalipalvelujen muutoksenhakujärjestelmästä Kansaneläkelaitoksen sosiaalivakuutus- ja kuntoutuslainsäädännön mukaiseen järjestelmään.

Valmistelun yhteydessä on esille noussut useita myös tulkkauspalvelun sisällöllistä kehittämistä koskevia tarpeita ja tavoitteita. Sekä palvelunkäyttäjät että tulkit ovat nostaneet keskusteluun erityisesti kielipoliittisia näkökulmia. Kielipoliittisesta näkökulmasta oikeutta kielelliseen ilmaisuun ei tulisi rajoittaa tuntimäärillä. Lisäksi oikeus tulkkaukseen tulisi olla kaikilla tulkkausta tarvitsevilla osapuolilla eikä palvelua tulisi nähdä vain vammaispalveluna. Erityisesti työhön liittyvän tulkkauksen tarve on eri tahoilta esitetty säädettäväksi opiskelutulkkauksen tavoin siten, että tulkkausta olisi mahdollista saada siinä laajuudessa kuin henkilö sitä tarvitsee työstä suoriutuakseen.

Tulkkauspalvelulaki nähtäisiin monilla tahoilla mieluummin ensisijaisena lakina. Tällöin lain toissijaisuudesta johtuvaa palvelun maksajatahon määrittäminen joissakin tilanteissa selkeytyisi ja viranomaisten keskinäiset epäselvyydet kustannusvastausta poistuisivat. Jos tulkkauspalvelu olisi yleistä palvelua, voisivat esimerkiksi terveydenhuollon yksiköt ja muut vastaavat toimijat tilata tulkkauksen omista tarpeistaan lähtien. Tällä hetkellä asiakas useimmiten tilaa tulkin ja palvelun tuntimäärät vähentävät asiakkaan käytävissä olevia tuntimääriä, vaikka tulkkaus olisi myös palveluyksikön intressin mukaista.

Tulkkipalvelujen järjestämis- ja rahoitusvastaan siirto kunnilta Kansaneläkelaitokselle tehdään kustannusneutraalisti, minkä vuoksi sisällöllisiä muutoksia, kuten palvelun laajentamista tuntimäärien tai palveluun oikeutettujen henkilöiden osalta ei tässä yhteydessä ole mahdollista tehdä. Esityksessä ehdotetaan kuitenkin tehtäväksi eräitä soveltamista selkeyttäviä täsmennyksiä muun muassa opiskelutulkkauksen, ulkomaan matkalle järjestettävän tulkkauksen sekä etätulkkauksen osalta.

Tämän esityksen keskeisin uudistus on tulkkauspalvelun järjestämisvastaan hallinnollinen siirto kunnilta valtiolle. Esitys liittyy kuitenkin osaltaan hallitusohjelman mukaisesti etenevään vammaislainsäädännön ko-

konaisuudistukseen. Sitä valmisteltaessa ovat vaikuttaneet samat vammaispoliittiset periaatteet kuin muussa enemmän sisällöllisiä muutoksia koskevassa lainsäädännössä viime aikoina. Näitä ovat vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus, oikeus osallisuuteen sekä oikeus tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin.

Vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa on keskeinen ihmisen käyttäytymiseen, kehittymiseen ja toimimiseen liittyvä tekijä. Kommunikaatio kehittyy vuorovaikutuksessa ja ajattelu jäsentyy kielen avulla. Tulkkauspalvelulla on keskeinen merkitys lain soveltamisalaan kuuluvien vammaisten henkilöiden kielellisten ja osallistumisoikeuksien turvaajana. Vuorovaikutuksen mahdollisuuksien ulkopuolelle jääminen puolestaan vähentää mahdollisuuksia toimia itsenäisesti ja täysivaltaisesti. Kommunikaation puute johtaa eristymiseen ja vaikuttaa merkittävästi syrjäytymiseen: opiskelu, työllistyminen, omien asioiden hoitaminen ja kaikkalainen osallistuminen voivat olla uhattuja, jopa poissuljetuja.

Toimiva vuorovaikutus edellyttää mahdollisuutta sekä viestin tuottamiseen että sen vastaanottamiseen. Vuorovaikutuksen apua voidaan siis tarvita kommunikaation eri ulottuvuuksiin. Kieli on oleellinen vuorovaikutuksen väline. Puhutut kielet, viittomakielet sekä erilaiset puhetta tukevat tai korvaavat menetelmät ovat vuorovaikutuksen perusta. Kommunikaatiota edistävät keinot ja menetelmät ovat viime aikoina kehittyneet suuresti ja lisänneet hyvinkin vaikeasti vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia itseilmaisuun ja vuorovaikutukseen.

Eri kieltä puhuvien ja erilaisia kommunikaatiotapoja käyttävien henkilöiden välillä tarvitaan tulkkausta kommunikaation onnistumiseksi. Tulkkauspalvelu on tärkeässä roolissa viittomakielisten, kuulovammaisten, kuulonäkövammaisten ja puhevammaisten henkilöiden integroitumisessa puhekielisen enemmistön luomaan ympäristöön. Tulkkausta tarvitsevat sekä viittomakieliset, kuulovammaiset, kuulonäkövammaiset ja puhevammaiset että puhekieliset henkilöt keskinäisen kommunikaation onnistumiseksi. Tulkkauspalvelu merkitsee mahdollisuutta yhdenvertaisuuteen.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1. Sosiaaliset perusoikeudet

Suomen perustuslain (731/1999, jäljempänä perustuslaki) 1 § turvaa muun ohella yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuutta koskeva säännös vaikuttaa keskeisesti yksilön tosiasialliseen perusoikeuksien toteutumiseen. Sen mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan muun muassa kielen, uskonnon, terveydentilan tai vammaisuuden perusteella.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Saman lainkohdan 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla erikseen säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Tulkkipalvelujen kannalta keskeinen on perustuslain 17 §:n 3 momentin säännös, jonka mukaan viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.

Vammaisilla ja viittomakielisillä henkilöillä on siis oikeus samaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen tasoon kuin muillakin henkilöillä. Perustuslain 6 §:n 2 momentin on katsottu nimenomaan mahdollistavan positiivisen erityiskohtelun tietyn ryhmän oikeuksien ja tosiasiallisen tasa-arvon turvaamiseksi. Perustuslain 22 §:n perusteella julkisen vallan tehtävänä on turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Julkisella vallalla tarkoitetaan sekä valtiota että kuntia. Perusoikeuksien toteuttaminen edellyttää julkisen vallan aktiivisia toimenpiteitä, tosiasiallisten edellytysten luomista perusoikeuksien toteuttamiseksi. Keskeisiin keinoihin kuuluvat perusoikeuksien käyttöä turvaavan ja täsmäntävän lainsäädännön säätäminen sekä taloudellisten voimavarojen kohdentaminen.

2.1.2. *Vammaispalveluita koskeva lainsäädäntö*

Vammaisten henkilöiden tarvitsemat sosiaalipalvelut järjestetään ensisijaisesti osana yleistä palvelujärjestelmää sosiaalihuoltolain (710/1982) mukaisesti. Kunta voi sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain (733/1992, jäljempänä STVOL) 4 §:n mukaan järjestää palvelut itse, yhdessä muun tai muiden kuntien kanssa, olemalla jäsenenä toimintaa hoitavassa kuntayhtymässä, hankkimalla palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä tai muulta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta tai antamalla palvelunkäyttäjälle palvelusetelin. Valtio osallistuu toiminnan rahoittamiseen maksamalla kunnille STVOL:n 9—19 §:n mukaan määräytyvän valtionosuuden.

Kunnan on sosiaalihuoltolain 17 §:n 2 momentin perusteella huolehdittava lisäksi muun muassa kehitysvammaisten erityishuollon, vammaisuuden perusteella järjestettävien palvelujen ja tukitoimien sekä omaishoidon tuen järjestämisestä sen mukaan kuin niistä erikseen säädetään.

Jos vammainen henkilö ei saa riittäviä ja hänelle sopivia palveluja tai etuuksia sosiaalihuoltolain tai muun lain nojalla, hänen tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet järjestetään vammaispalvelulain ja sitä täydentävän vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun asetuksen (759/1987, jäljempänä vammaispalveluasetus) mukaisesti. Vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vammaisten henkilöiden tasa-arvoa ja mahdollisuuksia yhdenvertaiseen elämään muiden kansalaisten kanssa. Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista (2 §).

Kunnat järjestävät tulkkipalveluja vammaispalvelulain perusteella. Vammaispalvelulain 8 §:n 2 momentin mukaan kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle muun ohella tulkkipalvelut. Lain 8 a §:n mukaan tulkkipalveluihin kuuluu työssä käymisen, opiskelun, asioimisen, yhteiskunnallisen osallistumisen, virkistyksen tai muun sellaisen syyn vuoksi suoritettava tulkkkaus. Tulkk-

kaaminen voidaan suorittaa viittomakielellä tai muilla kommunikaatiota selventävillä menetelmillä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n (734/1992, jäljempänä asiakasmaksulaki) mukaan maksuttomia vammaispalvelulaisissa tarkoitettuja sosiaalipalveluja ovat kuntoutusohjaus, sopeutumisvalmennus, tulkkipalvelut, päivätoiminta, henkilökohtainen apu sekä palveluasumiseen liittyvät erityispalvelut eräin poikkeuksin sekä vammaispalvelujen ja tukitoimien tarpeen selvittämiseksi tehtävät tutkimukset.

2.1.3. *Vaikeavammaisuus tulkkipalveluissa*

Tulkkipalveluihin ovat oikeutettuja vaikeavammaiset henkilöt. Vaikeavammaisena pidetään vammaispalvelulain 8 a §:n 2 momentin mukaan henkilöä, joka on vaikeasti kuulovammainen, kuulo- ja näkövammainen tai puhevammainen. Tulkkipalveluja on järjestettävä siten, että vaikeasti kuulo- ja näkövammaisella henkilöllä on mahdollisuus saada vähintään 360 ja muulla vaikeavammaisella henkilöllä vähintään 180 tulkintatuntia kalenterivuoden aikana. Näiden tuntimäärien lisäksi opiskeluun liittyviä tulkkipalveluja on kuitenkin järjestettävä siinä laajuudessa kuin henkilö välttämättä tarvitsee niitä selviytyäkseen opinnoistaan.

Vaikeasti kuulovammaisena pidetään henkilöä, joka on kuuro, kuuroutunut tai niin huonosti kuuleva, ettei hän kuulolaitteen tai sisäkorvaistukkeenkaan avulla selviydy normaaleista vuorovaikutustilanteista. Suurin osa kuuroista on syntynyt kuurona tai kuuroutunut ennen puhutun kielen oppimista. Viittomakieli on kuurojen luonnollinen ensikieli, jolla on äidinkielen merkitys. Kuurot hankkivat tietoa ja havainnoivat ympäristöä ja yhteiskuntaa viittomakielestä käsin. Tulkkaus tapahtuu viittomakielen ja puhutun kielen välillä.

Kuuroutuneet henkilöt ovat menettäneet kuulonsa puhutun kielen oppimisen jälkeen, ja he useimmiten säilyttävät ymmärrettävän puheen. Kuuroutuneita henkilöitä auttaa huuililta lukemisen mahdollisuus. Se on kuitenkin yksin liian epävarma menetelmä. Tulkkaus-

menetelmänä voi olla esim. kirjoitustulkkkaus tai viitottu suomen tai ruotsin kieli, joskus myös viittomakieli.

Kuulonäkövammaiset henkilöt käyttävät monenlaisia kommunikaatiomenetelmiä. Kommunikaatiotapa vaihtelee vammojen syntymisen ajankohdasta ja laadusta riippuen. Tulkkausmenetelmän valinta tapahtuu kussakin tilanteessa toimivimpien aistikanaalien mukaan. Vuorovaikutuksen varmistamiseksi voidaan tarvita aistien yhteiskäytön vahvistamista ja useiden menetelmien yhdistämistä.

Puhevammaiset henkilöt ovat kuulevia ihmisiä, joilla on vaikeuksia ilmaista itseään puheen avulla ja/tai vaikeuksia ymmärtää puhuttua tai kirjoitettua kieltä. Puhevammaisuus ei ole diagnoosi, vaan puhevamma voi liittyä neurologiseen tai muuhun sairauteen tai vammaan, joka voi olla synnynnäinen tai aikuisiällä saatu. Puhevammaiset henkilöt käyttävät kommunikoinnissaan puhetta tai puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikatiokeinoa, kuten blisskieltä tai symboleita. Tulkkauksen edellytyksenä on, että puhevammaisten tulkki tuntee henkilön käyttämän yksilöllisen kommunikointitavan.

Vuodesta 1994 oikeus tulkkipalveluihin on ollut subjektiivinen, toisin sanoen se on kuulunut kuntien erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin. Käytännössä kysymys subjektiivisen oikeuden laajuudesta on ollut jonkin verran epäselvä. Alun perin vammaispalvelulain 8 §:n säännöstä tulkkipalveluista täydennettiin vammaispalveluasetuksen 7, 8 ja 9 §:n säännöksillä. Minimituntimääristä säädettiin vammaispalveluasetuksen 9 §:ssä. Tulkkipalveluoikeutta lisättiin vuoden 2007 alussa voimaantulleella vammaispalvelulain muutoksella siten, että kuulo- ja näkövammaisella on mahdollisuus saada vähintään 360 ja muulla vaikeavammaisella henkilöllä vähintään 180 tulkintatuntia kalenterivuoden aikana. Opiskelutulkkaukselta koskeva oikeus pysyi entisenä. Samassa yhteydessä siirrettiin asetuksen säännökset perustuslain vaatimuksen mukaisesti lain tasolle. Tulkkipalvelujen sisältö ei kuitenkaan minimituntimäärää lukuun ottamatta muuttunut.

Subjektiivisen oikeuden laajuutta selvitetäessä on siis tarkasteltava paitsi vammaispalvelulain myös nyt jo kumottujen vam-

maispalveluasetuksen 7, 8 ja 9 §:n perusteluja. Vammaispalvelulain perusteluissa todetaan, että kunnan erityinen järjestämisvelvollisuus koskee ainoastaan vaikeavammaista henkilöä. Kantaa ei oteta siihen, missä laajuudessa kunta on määrärahoista riippumatta velvollinen järjestämään tulkkipalvelua. Vammaispalveluasetuksen perusteluissa todetaan, että tulkkipalvelujen tarkoituksena on turvata kohtuullinen kommunikointimahdollisuus ympäristön kanssa. Tulkkipalvelujen laajuutta koskeneen asetuksen 9 §:n perusteluissa todetaan, että säännöselädotuksessa ehdotetaan kunnan velvollisuudeksi järjestää tulkkipalveluja vähintään samassa laajuudessa kuin sosiaalihuolto on suositellut yleiskirjeessään 14.3.1984 n:o A4/1984/va.

Mainituissa sosiaalihuollon yleiskirjeissä todetaan, että ”sosiaalihuolto suosittelee, että vuotuisena vähimmäistuntimääränä kuurojen kohdalla on 120 tuntia ja kuurosokeiden kohdalla 240 tuntia. Edellä mainitut vähimmäistuntimäärät voidaan ylittää, mikäli tulkkipalveluja tarvitaan erityisistä syistä tätä enemmän.”

Vammaispalvelulain ja -asetuksen esityöt sekä sosiaalihuollon ohjekirje huomioon ottaen lienee perusteltua olettaa, että lainsäätäjän tarkoitus on ollut, että subjektiivisen oikeuden rajana ovat laissa määritellyt minimituntimäärät. Tämän kannan on myös korkein hallinto-oikeus vahvistanut 3 helmikuuta 2006 antamassaan julkaisemattomassa ratkaisussa 1909/3/05. Toisenlainen tulkinta myös poistaisi eron asioimiseen tarkoitettujen tulkkaus- ja opiskelutulkkaus- väliltä. Toisaalta vammaispalvelulain ja -asetuksen esityöistä nousee esiin myös ajatus, että minimituntimääriä ei ole tarkoitettu maksimituntimääräksi, joskin ylimenevien tuntien osalta voidaan käyttää harkintaa.

Tulkkipalvelut ovat parantaneet osallistumismahdollisuuksia merkittävästi ja tulkkaus- tarve on samalla lisääntynyt vammais- palvelulain säätämisen jälkeen. Vammais- palvelulain ja kehitysvammaisten erityis- huollosta annetun lain (519/1977, jäljempänä kehitysvammalaki) yhdistämistä koskenut juridinen esiselvitys vuonna 2004 (STM 2004:14) sisältää esityksen tuntimäärien korottamisen siten, että vaikeasti kuulo- ja näkövammaisella olisi oikeus saada vähintään 700 ja pu-

he- ja kuulovammaisella 350 tulkkipalvelu- tuntia kalenterivuoden aikana. Lisäksi työhön liittyvä tulkkaus rinnastettaisiin opiskelu- tulkkaukseen, johon on oikeus saada tulkka- usta siinä laajuudessa kuin henkilö välttämät- tä tarvitsee. Esitetyt tuntimäärät takaisivat kuulonäkövammaisille kahden tunnin ja muille yhden tunnin päivittäisen tulkinkäyt- töoikeuden.

Vammaispalvelulakiin on syksyllä 2009 voimaan tulevalla muutoksella lisätty sää- nökset vammaisen henkilön palvelutarpeen selvittämisestä, palvelusuunnitelman laatimi- sesta ja palveluja koskevan asian viivytykset- tömästä käsittelystä (3 a §). Lisäksi vammais- palvelulaki on säädetty ensisijaiseksi suhteessa kehitysvammaisten erityis- huollosta annettuun lakiin tilanteissa joissa vammais- palvelulain mukaiset palvelut ja tukitoimet ovat kehitysvammaisen henkilön palvelun- tarpeen kannalta sopivia ja riittäviä (4 §). La- kiin on lisätty myös säännökset kunnan eri- tyisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuu- luvasta vaikeavammaisille henkilöille järjes- tettävästä henkilökohtaisesta avusta (8 § 2). Henkilökohtaiseen apuun kuuluu vaikea- vammaisen henkilön välttämätön avustami- nen päivittäisissä toimissa, työssä ja opiske- lussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa sekä sosiaalisen vuorovaiku- tuksen ylläpitämisessä niin kotona kuin kodin ulkopuolellakin. Päivittäisiä toimia sekä työtä ja opiskelua varten apua on järjestettävä avustettavan välttämätöntä tarvetta vastaava määrä ja muihin tarkoituksiin vähintään 10 tuntia kuukaudessa lain voimaantulosta vuo- den 2010 loppuun saakka ja vuoden 2011 alusta alkaen vähintään 30 tuntia kuukaudes- sa (8 c §).

2.1.4. Opetusta koskeva lainsäädäntö

Perusopetuslain (628/1998) 10 §:ssä sääde- tään koulun opetuskielestä. Käytettävällä opetuskielellä tulee antaa paitsi varsinainen opetus myös muut opetukseen liittyvät palve- lut. Pykälän 2 momentissa on säännös vel- vollisuudesta käyttää viittomakieltä opetus- kielenä. Velvollisuus määräytyy oppilaiden kuulovammaisuuden asteen mukaan. Ainakin viittomakieltä ensimmäisenä kielenä oppi-

neille kuuroille opetus tulee antaa viittomakielellä. Perusopetuslain 12 §:ssä säädetään äidinkielen opetuksesta, joka määräytyy käytetyn opetuskielen mukaisesti. Pykälän 2 momentissa mainitaan myös viittomakieli.

Perusopetuslain 31 §:n mukaan vammaisella ja muulla erityistä tukea tarvitsevalla oppilaalla on oikeus saada maksutta muun muassa opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkittamis- ja avustajapalvelut. Tulkittamis- ja avustajapalveluilla tarkoitetaan viittomakielellä tai muilla kommunikaatiomenetelmillä oppilaille annettavia yksilöllisiä palveluita. Apuvälineillä tarkoitetaan luokka- ja koulukohtaisia apuvälineitä. Oppilaalla on oikeus henkilökohtaisiin apuvälineisiin lääkinnällisestä kuntoutuksesta annetun asetuksen (1015/1991) mukaisesti.

Lukiolain (629/1998) 6 §:n mukaan opetuskielenä lukiossa voi olla myös viittomakieli. Vammaisella tai muusta syystä erityistä tukea tarvitsevalla opiskelijalla on 29 §:n mukaan oikeus muun muassa opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin siten kuin siitä erikseen säädetään. Lain 29 a §:n mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että tuen tarpeessa olevalle opiskelijalle annetaan tieto hänen käytettävissään olevista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista ja hänet ohjataan hakeutumaan näihin palveluihin. Pykälässä tarkoitetuista palveluista ja tukitoimista säädetään muun muassa vammais- ja palvelulain. Hallituksen esityksessä koulutusta koskevasi lainsäädännöksi (HE 86/1997 vp) todetaan, että säännöksessä korostetaan koulutuksen järjestäjän kokonaisvastuuta vammaisen ja muun erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opiskelun järjestämisestä.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) 11 §:n mukaan ammatillisessa koulutuksessa opetuskielinä voi olla myös viittomakieli. Lain 29 §:n mukaan opiskelijalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta ja opinto-ohjausta. Eri-tyisopetusta saavalla opiskelijalla on oikeus opiskelun edellyttämiin palveluihin, muihin oppilashuoltopalveluihin sekä erityisiin apuvälineisiin. Lain 38 §:n mukaan vammaisille opiskelijoille järjestettävistä muista palveluista ja tukitoimista säädetään erikseen. Hallituksen esityksessä opetusta koskevaksi lain-

säädännöksi viitataan vammaisten opiskelijoiden henkilökohtaisten palveluiden ja tukitoimien osalta vammais- ja palvelulain.

2.1.5. Tulkkipalvelut käytännössä

Vammais- ja palvelulain 4 §:n mukaisesti tulkkipalvelut ovat olleet toissijaisista lainsäädäntötilanteissa, joissa jokin muu taho on lakiin perustuvan veloitteen nojalla vastannut palvelujen järjestämisestä ja kustannuksista. Käytännössä vammais- ja palvelulain mukaiset tulkkipalvelut ovat kuitenkin olleet lähes ensisijaisen palvelun asemassa. Muut tahot ovat osallistuneet tulkkipalvelujen kustantamiseen lähinnä silloin, kun kysymyksessä on esimerkiksi hallintolain (434/2003) mukainen viranomaisaloitteinen asia, jossa vuorovaikutuksen onnistuminen on viranomaisen intressissä, esimerkiksi poliisia ja oikeuslaitosta koskevissa asioissa. Laissa mainitun veloitteen nojalla tulkkipalvelua järjestetään esimerkiksi perusopetuslain, potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, jäljempänä potilaslaki), sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, jäljempänä asiakaslaki,) sekä yhdenvertaisuuslain (21/2004) nojalla. Myös seurakunnat ja järjestöt huolehtivat jonkin verran tulkkipalvelusta omissa tilaisuuksissaan.

Kunnat ovat järjestäneet tulkkipalvelut vaihtelevasti ja palvelukäytännöt poikkeavat paljon toisistaan. Osa kunnista tekee vain kirjallisen päätöksen ja maksaa saamansa tulkkauslaskun. Myös tulkkeja ja tulkkipalveluntuottajia on eri puolilla maata vaihtelevasti saatavissa. On paljon tilanteita, joissa asiakas järjestää eli hankkii tilanteen ja tarpeen mukaisesti tulkin ja tulkki laskuttaa kuntaa tekemästään työstä. Asiakkaalta tämä vaatii aloitteellisuutta ja työtä, mutta hänelle jää myös vapaus itse valita tulkki. Tähän valinnanvapauden toteutumiseen vaikuttavat tosin tulkin saatavuus ja tulkin aikataulut.

Osa kunnista huolehtii palvelun järjestämisestä siten, että kunnilla on palveluksessaan tulkki tai tulkkeja, joiden tehtävänä on tulkkauslaskun lisäksi myös tulkkien välitystoiminta. Muutamat kuntayhtymät tuottavat tulkkipalveluja alueen kunnille. Osassa maata tulkkipalvelusta ja tulkkipalveluista huolehtii yksityinen palveluntuottaja. Tulkkipalveluita

eri puolelle maata alkoi kehittyä 1980- ja 1990-luvuilla. Tällä hetkellä olemassa on runsaat kaksikymmentä tulkkeskusta, joista osa on kunnallisia, osa yksityisiä. Osa tulkkeskuksista toimii lähinnä palvelun välityskeskuksina, osalla on käytettävissään myös omia tulkkeja.

Tulkit ovat pieni ja nuori ammattikunta. Tulkkipalvelut tulivat lainsäädäntöön vuonna 1979. Aluksi tulkkeina toimivat pikakoulutetut sivutoimiset asioimistulkit. Viittomakielen tulkausta tekevät lähinnä koulutetut, tulkkirekisteriin kuuluvat tulkit. Koulutus on tällä hetkellä nelivuotinen (240 op) ammattikorkeakoulututkinto.

Kuurojen Liitto ry, Suomen Kuurosokeat ry ja Suomen Viittomakielen Tulkit ry ovat vuodesta 1990 alkaen koonneet tiedot Suomessa koulutetuista viittomakielen tulkeista ja muista tulkeista, jotka ovat saaneet koulutuksen vaikeasti kuulovammaisten sekä kuulonäkövammaisten tulkkaukseen. Järjestöt perustivat tulkkirekisterin, kun sosiaalihuollituksen tulkkiuettelo lakkautettiin eikä mikään viranomaistaho ottanut asiaa hoitaakseen. Järjestöjen muodostama tulkkitoiminnan yhteistyöryhmä on sittemmin ylläpitänyt tulkkirekisteriä. Rekisterissä on noin 800 tulkkiä: viittomakielentulkkeja, kirjoitustulkkeja ja kuulonäkövammaisten vapaa-ajan tulkkeja.

Tulkkirekisteri on toiminut laadunvalvontajärjestelmänä ja sen merkitys tulkkipalvelujen käyttäjille on ollut suuri. Järjestöjen ylläpitämänä rekisterin toiminta on ollut kuitenkin rajoittunutta, minkä vuoksi sekä asiakasjärjestöt että tulkit ovat pitäneet tärkeänä tulkkirekisterin ylläpidon jatkamista viranomaistoimintana. Samoin on esitetty tulkkien pätevyysvaatimusten määrittelyä tulkkirekisteriin pääsemiseksi.

Puhevammaisten puolella ei ole omaa rekisteriä. Puhevammaisten tulkin erikoisammattitutkinnon on suorittanut vuoden 2009 kesäkuun loppuun mennessä 191 henkilöä. Heistä vain osa toimii pää- tai osa-aikaisina puhevammaisten tulkkeina. Koska puhevammaisten tulkin erikoisammattitutkinnon suorittaneita tulkkeja ei ole saatavilla kaikkialla Suomessa, toimii tällä hetkellä tulkin tehtävissä myös kouluttamattomia tulkkeja. Tarkkaa tietoa siitä, kuinka paljon puhe-

vammaisten tulkkina toimivia Suomessa on, ei ole olemassa.

Viittomakielen- ja kirjoitustulkkien tulkki-koulutuksen kehittyminen ja toiminnan ammatillistuminen ovat tapahtuneet vuorovaikutuksessa keskenään. Uudenmaan ja Pirkanmaan tulkkipalvelujen voimakas kehittyminen on haastanut sivutoimisten asioimistulkkien toiminnan, mikä on samalla merkinnyt ammatillisuuden lisääntymisen ohella myös tulkkien työoikeudellisen aseman selkiytymistä. Puhevammaisten tulkin koulutus ja ammatillisuus ovat kehittymässä samaan suuntaan, vaikka tällä hetkellä suurin osa puhevammaisten tulkeista toimii sivutoimisina.

Etätulkkauksen avulla on pyritty parantamaan tulkkipalvelujen saatavuutta myös alueille, joissa tulkkeja ei ole riittävästi saatavilla. Pisimmälle etätulkkauksen mahdollisuuksia on kehitetty Pohjois-Karjalassa, Honkalampi-säätiön tulkkeskuksessa. Etätulkkaukseen liittyviä teknisiä ratkaisuja ja toimintakäytäntöjä on kehitetty lähinnä Raha-automaattiyhdistyksen tukemissa hankkeissa. Sosiaali- ja terveysministeriön tukema valtakunnallinen etätulkkaushanke käynnistyi vuonna 2007. Tässä hankkeessa kehitetään erilaisia teknisiä ratkaisuja yhteen sovittava järjestelmä, joka on käytettävissä koko maassa. Hankkeessa on käynnissä testausvaihe, jonka jälkeen toiminta voidaan ottaa käyttöön laajemmin. Hankkeessa kehitetty tekniikka on hyödynnettävissä myös puhuttujen kielten etätulkkauksessa. Näin esim. maahanmuuttajien tulkaustarpeita voitaneen jatkossa toteuttaa tällä järjestelmällä.

2.1.6. *Palvelunkäyttäjien määrät*

Tulkkipalvelujen käyttäjämäärä on kasvanut vähitellen koko palvelun järjestämisen ajan. Vuonna 1988 tulkkipalvelujen piirissä oli noin 2 000 henkilöä. Kuntaliiton selvityksen mukaan vuonna 1994 arvioitiin palvelun tarvitsijoita olevan noin 3 000.

Vammaispalvelut kunnissa -erilliselimityksen mukaan vuonna 2001 oli yhteensä noin 3 200 tulkkipalvelun käyttäjää. Tulkkipalvelun kokonaiskustannukset olivat noin 6,3 miljoonaa euroa, josta noin viidennes eli 1,2 miljoonaa oli opiskelutulkkauksen kustannuksia.

Tulkkipalvelun asiakkaat jakaantuivat seuraavasti:

- kuulonäkövammaisia oli 7 %,
- kuulovammaisia 85 % ja
- puhevammaisia 8 % käyttäjistä.

Kuntien ja kuntayhtymien talous- ja toimintatilastot osoittavat tulkkipalvelujen asiakasmäärien kehittyneen valtakunnallisesti seuraavasti:

Vuosi	Käyttäjien määrä
1990	2 328
1995	2 808
2005	3 530
2007	3 961
2008	4 024

Tulkkipalvelun käyttäjät ikäryhmittäin (%)

	2001	2007
alle 18-vuotiaita	12	14
18—64-vuotiaita	69	65
65-vuotiaita tai yli	19	21

Myös opiskelutulkkauksen määrä on kasvanut. Vuonna 1991 oli 86 tulkkausta tarvitsevaa opiskelijaa. Lukuvuonna 2001—2002 opiskeli 119 opiskelijaa tulkkauksen avulla. Lukuvuonna 2006—2007 vastaava määrä oli 162 opiskelijaa. Opiskelutulkkien saatavuus on samalla parantunut, joten yhä useampi tulkkausta tarvitseva henkilö on voinut aloittaa opiskelun.

2.2. Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö

Kansainvälisessä vammaispolitiikassa vammaiskysymyksestä on tullut keskeisesti ihmisoikeuskysymys. Vammaisten henkilöiden yhdenvertaiset oikeudet ja mahdollisuudet oikeuksiensa toteuttamiseen ovat kansainvälisten sopimusten lähtökohtia ja tavoitteita. Keinoja yhdenvertaisuuden saavuttamiselle ovat vammaisnäkökulman valtavirtaistaminen, saavutettavuus ja esteettömyys, syrjinnän kieltä, kohtuullinen mukauttaminen sekä tarvittavat tukitoimet ja apuvälineet.

Kansainvälisen toiminnan vaikutus kana-voituu Suomeen päätöslauselmien, suositusten ja erilaisten yhteistyöprosessien kautta. Suomalaisen vammaispolitiikan ja lainsäädännön kannalta keskeisiä kansainvälisiä

toimijoita ovat Yhdistyneet kansakunnat, Euroopan neuvosto, Euroopan unioni ja muut Pohjoismaat.

2.2.1. Yhdistyneet kansakunnat

Yhdistyneet kansakunnat (YK) hyväksyi vuoden 2006 lopussa vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksia koskevan yleissopimuksen. Sopimus tuli kansainvälisesti voimaan keväällä 2008. Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus kattaa sekä kansalais- ja poliittiset oikeudet että taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet. Sopimus rakentuu laaja-alaisen syrjinnän kiellon ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteille ja sen tavoitteena on valtavirtaistaa vammaisia henkilöitä koskevat kysymykset kaikilla elämänalueilla. Sopimus vahvistaa taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien merkitystä ja asemaa sekä laajentaa ihmisoikeusajattelua alueille, joita Suomessa on perinteisesti pidetty sosiaalipoliittisina ja harkinnanvaraisina oikeuksina. Myös Euroopan neuvosto, Euroopan unioni ja Pohjoismaiden ministerineuvosto ovat tukemassa tätä kehitystä.

2.2.2. Euroopan neuvosto

Euroopan neuvoston vammaispoliittinen toimintaohjelma vuosille 2006—2015 on lähtökohdiltaan yhtenevä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen kanssa. Ohjelma ilmentää Euroopan neuvoston jäsenmaiden poliittista tahtoa vammaispolitiikassa ja sen kehittämisessä. Sen keskeisiä periaatteita ovat syrjinnänvastaisuus ja ihmisoikeusnäkökulma sekä yhdenvertaiset mahdollisuudet ja osallistuminen. Ohjelman viisitoista toiminta-alueita käsittelevät kaikki yhteiskunnan lohkot ja toiminnat. Vammaispoliittisen ohjelman lisäksi Euroopan neuvosto on antanut useita suosituksia, päätöslausemia ja julistuksia, jotka koskevat vammaisia henkilöitä ja heidän asemaansa.

2.2.3. Euroopan unioni

Euroopan unioni (EU) tähtää omassa vammaispoliittisessa ohjelmassaan ja muussa

vammaisstrategiassaan edistämään vammaisten henkilöiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja osallistumista sekä ylläpitämään syrjimättömyyden näkökulmaa kaikessa unionin toiminnassa. Euroopan unionin lainsäädännössä keskeiset direktiivit vammaispolitiikan kannalta ovat direktiivi 2000/78/EY yhdenvertaisesta kohtelusta työssä ja ammatissa (työsyrjintädirektiivi) sekä 2000/43/EY rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta (syrjintädirektiivi). Työsyrjintädirektiivin mukaan syrjintä on kielletty uskonnon tai vakaumuksen, vammaisuuden, iän tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella työssä, ammatissa ja ammatillisessa koulutuksessa. Syrjintädirektiivissä kiellään syrjintä rodun ja etnisen alkuperän perusteella paitsi työelämässä myös työelämän ulkopuolella, esimerkiksi sosiaaliturvassa, terveydenhoidossa ja koulutuksessa sekä tavaroiden ja palveluiden tarjonnassa ja saataavuudessa. Suomessa molempia direktiivejä toteuttaa yhdenvertaisuuslaki vuodelta 2004.

2.2.4. Pohjoismaat

Pohjoismaille tyypillistä on palvelujen ja tukitoimien universaalisuus, joka mahdollistaa eri väestöryhmien välillä olevien erojen vähentämisen. Pohjoismainen hyvinvointimalli perustuu yhteiskunnan järjestämiin ja verovaroin kustantamiin julkisiin palveluihin. Pohjoismaissa on ollut asenteelliset, tiedolliset ja taloudelliset edellytykset rakentaa yhdenvertaisuuteen perustuvaa ja yksilön tarpeet huomioivaa toimintamallia, joka pyrkii takaamaan kaikille vammaisille kansalaisille tasokkaat palvelut asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta. Valtio ja kunnat ovat lainsäädännön kautta vastuullisia palvelujen järjestäjiä.

Ruotsi

Ruotsissa ei ole erillistä tulkkauspalvelua koskevaa lakia vaan päivittäistulkkausta (vardagstolkning) koskevat säännökset sisältyvät terveys- ja sairaanhoitolakiin (hälso och sjukvårdslag). Päivittäistulkkauksella tarkoitetaan kaikkea asiakkaan päivittäisessä toiminnassa ilmenevää tulkkauksen tarvetta,

ei kuitenkaan niitä tilanteita, joissa vastuun tulkkauspalvelun järjestämisestä on muulla taholla kuin maakäräjillä. Terveys- ja sairaanhoitolain lisäksi tulkkauspalveluja järjestetään useiden erityislakien nojalla esimerkiksi työelämässä, peruskoulussa, lukiossa, aikuiskoulutuksessa ja viranomaisten kanssa asioidessa. Vastuu tulkkauspalvelujen järjestämisestä kuuluu siis useille toimijoille, eikä aina ole selvää, kuka missäkin tilanteessa on vastuussa tulkkauspalvelun järjestämisestä.

Merkillepantavaa on, että Ruotsissa korkeakouluilla ja yliopistoilla ei ole lakisääteistä velvollisuutta järjestää tulkkausta opiskelijoille. Käytännössä tulkkaus yleensä kuitenkin järjestetään, joskin korkeakoulujen valitusneuvostolle on tullut yksi valitus siitä, ettei korkeakoulu järjestänyt tulkkausta opiskelijalle. Valitus hylättiin, koska laki korkeakouluopiskelijoiden tasavertaisesta kohtelusta (lagen om likabehandling av studenter i högskolan) ei kattanut tällaista tilannetta.

Terveys- ja sairaanhoitolain mukaan maakäräjillä on velvollisuus järjestää tulkkausta kuulonäkövammaisille, syntymäkuuroille, kuuroutuneille ja kuulovammaisille. Puhevammaisilla ei siis ole oikeutta tulkkauspalveluun.

Tulkkauspalvelu on asiakkaalle maksutonta, mutta tulkkikeskus päättää, kenellä on oikeus saada tulkki ja mihin tilaisuuksiin. Maakäräjät voivat antaa tulkkauspalveluja koskevia sääntöjä ja eri maakäräjien välillä säännöt vaihtelevat. Maakäräjien päätöksestä jättää tulkki myöntämättä ei voi valittaa.

Tanska

Tanskassa ei ole tulkkauspalvelua koskevaa yleislakia, vaan tulkkauksen saaminen perustuu useihin lakeihin. Myös palvelun rahoitus on hajautettu. Merkittäviä rahoittajia ovat opintotukihallinto (SU-styrelsen) ja työmarkkinahallinto (arbejdsmarkedstyrelsen). Työmarkkinahallinnon rahoittamana tulkkauspalvelua on mahdollista saada tavalliseen palkkatyöhön ja myös tuettuun työhön. Opintotukihallinto rahoittaa tulkkauspalveluja laajalti aina toisen asteen koulutuksesta korkeakouluopintoihin asti.

Vuodesta 2000 Tanskassa on toiminut Päivittäistulkkaushanke (Det Sociale Tolkepro-

jekt), joka rahoittaa tulkkauspalvelun tilanteissa, joita muut tahot eivät rahoita. Näitä tilanteita ovat esimerkiksi lääkärissä käynnit, vapaa-ajan toiminta kuten osallistuminen järjestötoimintaan, koulutus siltä osin kuin opintotukihallinto ei tulkkausta rahoita, esimerkiksi autokoulu tai opiskelu työväenopistossa, kirkolliset tilaisuudet ja asioiminen pankeissa tai viranomaisten kanssa. Koska hanke on osoittautunut tarpeelliseksi, se on tarkoitettu vakinaistamaan vuoden 2010 alusta lukien.

Norja

Norjassa yleissäännös kuulovammaisten ja kuulonäkövammaisten tulkkauspalvelusta on kansanterveyslaissa. Laki antaa oikeuden päivittäisessä toiminnassa ja työssä tarvittavaan tulkkaukseen. Laki kattaa kaikki jokapäiväiseen elämään liittyvät tilanteet, kuten esimerkiksi yhdistystoiminnan ja poliittisen työn. Laki turvaa tulkkauksen myös sairaalassa poliklinikkakäynnillä, mutta ei sen sijaan vuodeosastolla. Laki antaa niin ikään oikeuden tulkkaukseen työhön tähtäävän opiskelun aikana, joten tulkkaus korkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoille kuuluu lain piiriin.

Tulkkaus ulkomaan matkoilla korvataan eri tavoin riippuen matkan tarkoituksesta. Kustannukset korvataan lyhyillä, pakollisilla koulutusmatkoilla tai työmatkoilla. Sen sijaan ulkomailla tapahtuvien hoitajaksojen aikana ja lomamatkoilla tulkkauspalvelun käyttäjä vastaa itse kustannuksista. Oikeutta tulkkauspalveluun ei ole rajattu tuntimäärin, mutta käytännössä tulkkien puute voi rajoittaa asiakkaan mahdollisuuksia saada riittävästi tulkkausta. Kansanterveyslain lisäksi tulkkauspalvelua järjestetään myös useiden muiden lakien, kuten esimerkiksi opetuslain, tuomioistuinlain, potilaiden oikeuksista annetun lain ja hallintolain perusteella.

Tulkkauspalvelu rahoitetaan Norjassa eri tavoin. Päiväkodeissa ja peruskouluissa tapahtuvan tulkkauksen rahoittavat kunnat, kun taas maakunnat huolehtivat toisen asteen koulutuksen tulkkauskuluista. Kuntien ja maakuntien halukkuus myöntää tulkkauspalvelun tarve vaihtelee minkä vuoksi eri kuntien asukkaat saattavat olla erilaisessa asemas-

sa. Myös kuntien ja maakuntien maksuvalmius vaihtelee suuresti.

Tulkkaus korkeakouluissa ja yliopistoissa rahoitetaan apuvälinekeskusten toimintabudjeteista, jos tulkkauksen suorittaa vakinaisessa työsuhteessa oleva tulkki, tai erillisistä tukieristä, jos käytetään freelance-tulkkia. Tuomioistuimissa ja poliisissa tarvittavan tulkkauksen rahoittaa tuomioistuin tai poliisi, mutta poliisin budjetissa ei ole erikseen varattu määrärahaa tulkkaukseen. Tämä saattaa vaikeuttaa riittävän tulkkauspalvelun saamista.

2.3. Nykytilan arviointi

Viittomakielen oikeudellista asemaa selvitetiin oikeusministeriön työryhmässä vuonna 1996. Työryhmän tehtävänä oli arvioida, mitä toimenpiteitä hallitusmuodon 14 §:n 3 momentin kielellisiä oikeuksia koskeva säännös edellyttää ja millä toimenpiteillä voidaan varmistaa, että viittomakieltä käyttävät saavat tasavertaisen kohtelun muiden kieli- ja kulttuurivähemmistöjen kanssa. Nykyisin vastaava säännös on perustuslain 17 §:n 3 momentissa.

Työryhmä piti viittomakielisten oikeusaseman turvaamisen kannalta keskeisinä painopistealueina varhaiskasvatusta, opetusta, viittomakielialan tutkimusta ja koulutusta, tulkkipalvelujen järjestämistä sekä tiedon- saantia. Työryhmä kiinnitti huomiota tulkkipalvelujen riittävyteen ja toimivuuteen. Työryhmä kiinnitti niin ikään huomiota puhevammaisten tulkkipalvelujen vähäiseen määrään suhteessa arvioituun tarpeeseen ja korosti puhevammaisten tulkkipalveluihin liittyvää tiedotusta ja ohjauksen tarvetta jatkossa.

Sosiaali- ja terveysministeriö tilasi Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuselta (jäljempänä Stakes) vuonna 1999 selvityksen tulkkipalvelujen saatavuudesta ja toimivuudesta. Vuonna 2000 julkaistun raportin mukaan kysyntä, tarjonta ja esille tuleva tarve eivät olleet tasapainossa. Erityisesti puhevammaisten tulkkipalvelujen kehittämistarpeet osoittautuivat suuriksi. Palvelujen kehittämistarpeina nousi mm. seuraavaa: päätoimisten tulkkien riittämättömyys, alueelliset ja vammaryhmien väliset erot palve-

lujen saatavuudessa, suuret laatuvaihtelut, tulkkauksetunntien määrän riittämättömyys sekä puutteet tulkkipalveluja tukevan tietoteknologian saatavuudessa. Kuntakohtaisten suurten erojen vuoksi nousi esille tarve lisätä kuntien yhteistoimintaa ja kysynnän kasvuun vastaamiseksi havaittiin tarve organisoida uusia toimintatapoja.

Tulkkipalvelut ovat lähteneet liikkeelle viittomakielentulkkauksesta. Eri järjestöt kehittivät 2000-luvun alussa tulkkipalvelujen sisältöä ja käytäntöjä omissa hankkeissaan. Järjestöjen hankkeiden avulla parannettiin tietoisuutta kuulonäkövammaisten, kuuroutuneiden ja huonokuuloisten sekä puhevammaisten tulkkauksesta.

Palvelujen saatavuuden turvaamiseksi ja laadun varmentamiseksi Stakes toteutti sosiaali- ja terveysministeriön tilauksesta verkostoituvat tulkkipalvelut eli VETURI-kehittämishankkeen vuosina 2001—2004. Hankkeessa lähtökohtana oli tulkkipalvelujen tuottaminen riittävän suurella väestöpohjalla alueittain koordinoituna monitoimijaisena yhteistyönä. Kuntien keskinäinen yhteistyö palvelujen organisoimiseksi näyttäytyi haasteellisena.

VETURI-hankkeen arviointi osoitti, että sekä tulkkipalvelujen kysyntä että tarjonta lisääntyivät, mutta alueellisia eroja ei kyetty tasoittamaan yhteistyön ja asiantuntemuksen lisääntymisestä huolimatta. Hankkeen kokemuksen perusteella tuli arvioitavaksi, miten palvelun organisoimiselle ja kehittämiselle voidaan varmistaa riittävän vahva rakenteellinen ja taloudellinen perusta.

Vammaispalvelulain säännökset tulkkipalveluista ovat muun sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön tapaan väljätköä puitelainsäädäntöä, joka mahdollistaa yksilöllisen harkinnan kunkin asiakkaan kohdalla. Kuten edellä mainituista selvityksistä ja hankkeista käy ilmi, vammaispalvelulakiin kirjattu kuntien erityinen velvollisuus järjestää tulkkipalveluja sekä vähimmäistuntimäärät eivät ole taanneet palvelujen saamista riittävässä määrin. Tulkkia ei ole ollut saatavilla riittävästi ja alueelliset erot tulkkipalvelujen järjestämisessä ovat olleet suuret. Toisaalta joillekin kunnille tulkkipalvelujen järjestäminen on muodostunut kohtuuttomaksi taloudelliseksi taakaksi. Näin esimerkiksi ti-

lanteissa, joissa kunnassa asuu useita kuulonäkövammaisia tai runsaasti opiskelutulkkaukseen tarvitsevia henkilöitä.

Käytäntö on myös osoittanut, että vammaispalvelulain mahdollistama opiskelutulkkauksen erityiskohtelu ei ole ollut riittävä turvaamaan tulkkipalveluja tarvitsevan henkilön opiskelumahdollisuutta. Opiskelu on voinut jäädä aloittamatta tai se on viivästynyt tai keskeytynyt tulkin puuttumisen vuoksi.

Tulkkipalvelujen käyttäjien parantunut koulutustaso on johtanut siihen, että he työskentelevät aiempaa enemmän myös sellaisilla aloilla, joissa he tarvitsevat tulkkipalveluja selviytyäkseen työtehtävistä. Työnantajat eivät joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta korvaa työntekijän tarvitsemaa tulkkaukseen, joten se lisää painetta saada palveluja vammaispalvelulain nojalla. Työelämäntulkkaukseen nykyiset laissa olevat asioimiseen tarkoitetut minimituntimäärät ovat liian pienet.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet

Esityksen konkreettinen tavoite on siirtää vammaisten henkilöiden tulkkaukspalvelun (vammaispalvelulain mukainen termi tulkkipalvelut) järjestämisvastuu ja palvelun järjestämiseen liittyvät käytännöt tehtävät sekä kustannusten korvaaminen kunnilta valtiolle, tarkemmin määriteltynä Kansaneläkelaitoksen vastuulle. Tämän tavoitteen taustalla vaikuttaa kuitenkin vahvasti vammaisuuteen liittyvän lainsäädännön kehittämisen yleinen tavoite lisätä vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta ja itsenäisyyttä sekä parantaa heidän mahdollisuuttaan osallistua yhteiskunnan eri toimintoihin. Esitys konkretisoi osaltaan vammaispoliittisessa selonteosta vuodelta 2006 ilmeneviä suomalaisen vammaispolitiikan lähtökohtia, joita ovat vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus, oikeus osallisuuteen sekä oikeus tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin.

Esityksen tavoitteena on edistää tulkkaukspalvelua tarvitsevien vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta ensinnäkin suhteessa vammattomiin henkilöihin, jotta heidän oikeutensa mahdollisuutensa osallistumiseen ja

tiedonvälitykseen sekä vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa toteutuisivat nykyistä paremmin. Tavoitteena on myös lisätä tulkkauspalvelua tarvitsevien vammaisten henkilöiden keskinäistä yhdenvertaisuutta asuinpaikasta riippumatta, kun kuntien vaihtelevan käytännön sijaan Kansaneläkelaitos vastaa tulkkauspalvelun järjestämisestä yhtenäisin perustein ja käytännöin koko maassa. Yhdenvertaisuuden lisääntyminen koskee tulkkauspalvelun käyttäjien lisäksi myös tulkkereita, joita kunnat kohtelevat keskenään eri tavoin.

Esityksen tavoitteena on myös korostaa tulkkauspalvelun merkitystä ja luonnetta selkeästi erillisenä kokonaisuutena vammais- palvelujen joukossa. Tulkkauspalvelulla turvataan oikeutta itseilmaisuuksiin ja vuorovaikutukseen yhteisön kanssa. Tämän vuoksi esityksellä pyritään vahvistamaan tulkkauspalvelun asemaa pikemminkin kielellisenä oikeutena kuin sosiaalihuollon palveluna. Näiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta olennaisten piirteiden vuoksi tulkkipalvelut ovat olleet yksi sosiaalihuollossa niitä tarvitseville vaikeavammaisille henkilöille tarkoitetuista subjektiivisista oikeuksista. Tulkkauspalvelu ei ole korvattavissa millään muulla palvelulla.

Tulkkauspalvelussa on selkeästi rajattavissa oleva käyttäjämäärä, mutta palvelun merkitys on sen käyttäjille elintärkeä. Palvelujen saatavuuden ja toimintakäytäntöjen alueelliset erot ovat olleet suuri haaste. Tulkkipalvelujen tarve on lisääntynyt voimakkaasti, mikä on saattanut kunnat vaikeaan tilanteeseen palvelujen järjestäjinä. Esityksen tavoitteena on, että tulkkauspalvelun keskittämisen avulla saadaan lisää tehokkuutta ja kattavuutta palveluun samalla kun palvelunkäyttäjien yhdenvertaisuus lisääntyy. Esityksellä pyritään myös vahvistamaan tulkkauspalvelun järjestämisessä tarvittavaa asiantuntemusta ja sen toteuttamisessa tarvittavaa erityisosaamista.

Tavoitteena on myös, että tulkkauspalvelua voidaan kehittää nykyistä tasapuolisemmin maan eri osissa. Nykyisellään hajautuneessa palvelujärjestelmässä erityisosaamista on ollut vaikea kehittää ja ylläpitää. Esityksellä pyritään mahdollistamaan valtakunnallisesti yhtenäisten palvelukäytäntöjen muodostumi-

nen pirstaleisuuden ja paikallisten kulttuurien sijaan. Tavoitteena on, että päätökset tehdään yhtenäisin kriteerein jatkossa. Tämä helpottaa sekä tulkkausta tarvitsevien että sitä tuottavien toimintaa.

Etätulkkauksen laajentaminen ja sen kattava käyttöön ottaminen mahdollistaa monipuolisen ja spontaanin tulkkauspalvelun käytön jatkossa. Etätulkkausta voidaan käyttää ja kehittää selkeämmin ja yhdenmukaisemmin valtakunnallisesti keskitettynä. Etätulkkaus on vaihtoehtoinen tapa toteuttaa tulkkauspalvelua, mutta se ei kuitenkaan sovellu kaikille tulkkausta tarvitseville henkilöille eikä kaikkiin tilanteisiin.

Esityksen tavoitteena on myös kehittää tulkkauspalvelua kattavan seuranta- ja tilastointijärjestelmän avulla, johon Kansaneläkelaitoksella on mahdollisuus ja osaamista. Hajautetussa järjestelmässä ei sellaista ole voitu toteuttaa. Seurannan tuloksia on mahdollista hyödyntää palvelun kehittämisessä edelleen sekä laadullisen että määrällisen tiedon valossa. Lisäksi voidaan saada tietoa myös asiakkaan kokemasta palvelun laadusta.

3.2. Toteuttamisvaihtoehdot

Kunta- ja palvelurakennemuutoksen yhteydessä pohdittiin keinoja, joilla tulkkauspalvelu voitaisiin jatkossa järjestää. Palvelun keskittämisen hyödyt havaittiin, kun Pirkanmaan ja Uudenmaan kunnat siirtyivät yhteiseen palvelujen järjestämiseen. Palvelun saatavuus parani, vaikka sen käyttö lisääntyi samanaikaisesti. Alueellinen yhdenvertaisuus lisääntyi ja palvelun tuottaminen muuttui entistä ammattimaisemmaksi ja toiminnan selkeys ja varmuus lisääntyivät.

Arvioitaessa sitä, mikä valtion olemassa olevista organisaatioista kykenisi parhaiten ottamaan vastuun palvelun järjestämisestä, Kansaneläkelaitoksella katsottiin olevan parhaan edellytykset tähän. Kansaneläkelaitoksen ohella esillä pohdittiin myös Valtiokonttorin ja Stakesin sekä lääninhallitusten mahdollisuutta järjestää tulkkauspalvelu. Kansaneläkelaitoksen kokemuksen vaikeavammaisten kuntoutuksen järjestämisestä arvioitiin auttavan myös tulkkauspalvelun järjestämistä. Lisäksi maan kattava toimistoverkosto helpottaa asiakasyhteyksistä huolehti-

mista ja kattava tietojärjestelmä auttaa palvelun seurantaa ja kehittämistä.

Tulkkauspalvelun järjestämistä koskeissa keskusteluissa oli esillä myös mahdollisuus, että kunta- ja palvelurakennemuutoksesta annetun lain (169/2007, jäljempänä PARAS-puitelaki) 6 §:n mukaiset laajan väestövuon kuntayhtymät järjestäisivät palvelun ja valtio kustantaisi sen. Järjestämis- ja kustannusvastuun jakaantumista ei kuitenkaan pidetty tavoiteltavana ratkaisuna.

3.3. Keskeiset ehdotukset

Tulkkauspalvelun järjestämisvastuun siirto Kansaneläkelaitokselle

Vammaispalvelulain mukaisten tulkkipalvelujen järjestämis- ja rahoitusvastuu siirretään kunnilta valtiolle kustannusneutraalisti. Kysymyksessä on palvelun järjestämisvelvollisuutta ja kustannuksista vastaavan tahon muuttamista koskeva hallinnollinen siirto. Esityksessä ehdotetaan, että Kansaneläkelaitos järjestää vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelun joko tuottamalla sen itse tai hankkimalla muilta palveluntuottajilta. Kansaneläkelaitos myös vastaa tulkkauspalvelun kustannuksista sekä päättää palveluun liittyvien kustannusten korvaamisesta tulkkauspalvelua välittävillä välityskeskuksille ja palveluntuottajille.

Esityksen mukainen vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelua koskeva järjestämisvastuun siirto ei vaikuttaisi kuntien vastuuseen järjestää myös tulkkauspalvelua saavalle vammaiselle henkilölle muita hänen vammaisuutensa perusteella tarvitsemia palveluita ja tukitoimia sekä lääkinnällisen kuntoutuksen palveluita. Myös perusopetuksessa kunnan järjestämisvastuu säilyy ennallaan ensisijaisesti opetuksen järjestäjän vastuulla.

Vammaispalvelulain mukaiseen kunnan järjestämisvastuuseen kuuluisivat edelleen myös vammaispalvelulain muina palveluina kuten sopeutumisvalmennuksena annettava viittomakielen opetus, kommunikaatioselviytykset, puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaatitavan opetus ja ohjaus puhevammaisen omaisille ja läheisille, tulkin käytön opetus ja muut vammaispalvelulain tarkoittamat ja tavoitetta palvelevat itsenäistä ja oma-

toimista suoriutumista kommunikoinnissa tukevat ja edistävät palvelut ja tukitoimet. Terveystieteiden lääkinnällisen kuntoutuksen vastuulla on edelleen puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatitavan opettaminen puhevammaiselle henkilölle sekä erilaisten tulkkauspalveluoikeuden hakemiseen liittyvien selvitysten ja lausuntojen laatiminen.

Terveystieteiden lääkinnällisen kuntoutuksen vastuulla on myös apuvälinehuolto kuten kommunikaatiokansioiden suunnittelu, tekeminen, päivittäminen, huolto ja käytön opetus sekä muut kommunikaation ja päivittäisiin toimiin liittyvät apuvälineet siltä osin kuin ne eivät ole vammaispalvelulain mukaisia päivittäisistä toiminnoista suoriutumiseksi tarvittavia välineitä ja laitteita tai asuntoon kuuluvia välineitä ja laitteita. Ehdotetun lain mukaiset etätulkkauskeskukset tarvittavat henkilökohtaiset välineet ja laitteet sen sijaan tulisivat Kansaneläkelaitoksen järjestettäväksi. Viranomaisten tiiviillä yhteistyöllä turvataan, että puhevammaisen henkilö saa tarvitsemansa palvelut.

Vähimmäistuntimäärät

Hallituksen esitystä valmisteltaessa esillä on ollut useita nykyisten tulkkipalvelujen soveltamiskäytännössä esiin tulleita asioita, jotka sekä kuntien että palvelunkäyttäjien edustavien järjestöjen ja muiden asiantuntijoiden mukaan edellyttäisivät myös tulkkauspalvelua koskevan lainsäädännön sisällöllistä muuttamista. Esillä on ollut vammaispalvelulaissa määriteltyjen vähimmäistuntimäärien poistaminen ja siirtyminen kokonaan palvelunkäyttäjän yksilölliseen tulkkauspalvelun tarpeeseen perustuvaan määrittelyyn.

Vammaispalvelulain vähimmäistuntimäärillä on haluttu turvata vähimmäistaso palveluun vaikeavammaisten henkilöiden välttämättömän osallistumisen ja vuorovaikutuksen turvaamiseksi kaikkialla Suomessa. Tulkkauspalvelun siirtyessä Kansaneläkelaitokselle ei palvelun vähimmäismääriä tarvitsisi laissa määritellä, koska päätökset tehdään yhtenäisesti koko maassa. Vähimmäistuntimääristä luopumista ovat etenkin vammaisjärjestöt perustelleet sillä, ettei yksilöllisesti vaihtelevien tilanteiden asettaminen määräl-

lisesti rajoitettuihin tulkkauspalvelun tuntirajoihin ole perus- ja ihmisoikeusajattelun mukainen ratkaisu. Tuntimäärien säilyttäminen olisi tämän käsityksen mukaan myös vastoin YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen vaatimuksia yhdenvertaisuuden ja osallistumisen turvaamisesta. Vammaisen henkilön ilmaisuvapautta ei tulisi enää jatkossa rajoittaa laissa olevilla tulkkauspalvelun käytön tuntirajoilla vaan tulkkauspalvelu tulisi järjestää vammaisen henkilön omien valintojen ja toimintakyvyn edellyttämällä tavalla.

Tuntimäärien poistamista edellä olevien lähtökohtien valossa puoltaisi myös niiden sekä palvelunkäyttäjille että palvelun järjestäjälle ja -tuottajalle aiheuttama lisätyö. Lisätuntien hakeminen, niistä päättäminen sekä tulkkautustuntien seuraaminen sitoo edellä mainituilta tahoilta voimavaroja, jotka olisi hyödyllisempää kanavoida muuhun. Tuntimäärien poistamisen ei arvioitaisi pääsääntöisesti lisäävän palvelun kysyntää, koska tulkkia ei käytetä enempää kuin on tarve. Tulkkipalvelua ei käytetä väärin.

Hallituksen esityksen valmistelussa on selvitetty mahdollisuutta tulkkauspalvelun määriä koskevien rajojen poistamiseen. Yleensä minimituntirajat riittävät ja palvelun käyttö on jäänyt myönnettyjä tuntimääriä vähäisemmäksi. Aktiivisilla ja runsaasti osallistuvilla tulkkaukselta tarvitsevilla henkilöillä tunnint ovat kuitenkin loppuneet kesken. Osa palvelunkäyttäjistä pitää oikeutenaan saada tunteja niin paljon kuin tarvitsevat kommunikoidakseen. Kuulonäkövammaisilla henkilöillä minimituntiraja tulee vastaan nopeammin, koska he tarvitsevat tulkkia muita ryhmiä enemmän. Kuulonäkövammaisten tulkkaukseen sisältyy kuvailu ja opastus. Lisäksi osa kuulonäkövammaisista käyttää tulkkia tiedonsaannin turvaamiseksi (esimerkiksi postin ja lehtien lukemiseen). Kunnat ovatkin myöntävät aktiivisille asiakkaille minimimäärää suuremman tuntimäärän (esimerkiksi 1000 tuntia vuodessa kuulonäkövammaiselle henkilölle) hakemuksesta. Tulkkauspalvelun määrää arvioitaessa tulee jatkossakin ottaa huomioon palvelunkäyttäjän yksilöllinen tarve.

Vuoden 2007 tilastojen mukaan tulkkipalvelujen saatavuus on parantunut viime vuo-

sina suurissa kaupungeissa. Kuuden suurimman kaupungin tietojen mukaan yht. 1 514 tulkkipalvelun käyttäjää eli kolmannes koko maan palvelun saajista asui kuudessa suurimmassa kaupungissa. Tulkkipalvelun käyttäjistä 10 % oli puhevammaisia. Opiskelutulkkaukspäätös oli 9 %:lla ja muu oli viittomakielisten, kuulonäkövammaisten ja kuulonvammaisten asioimistulkkauksista. Asioimistulkkauksen eli muun kuin opiskelutulkkauksen keskimääräinen tuntimäärä edellä mainituissa kaupungeissa nousi vuonna 2007, kun vammaispalvelulain muutos tuntimäärien korottamisesta tuli voimaan, aikaisemmasta 50 tunnista 57 tuntiin asiakasta kohti (tiedot ns. kuusikkokunnista).

Tulkkauspalvelun sisältö ja määrät

Nyt ehdotettavan palvelun järjestämisvastuun hallinnollisen siirron takia esityksessä on päädytty siihen, ettei tulkkauspalvelun sisältö tai kohderyhmä muutu vammaispalvelulaissa olevista lähtökohdista. Esityksessä ehdotetaan tämän vuoksi tulkkauspalvelun tuntimäärien pysymistä ennallaan. Kunta- ja palvelurakennemuutoksen yhteydessä sovitettiin, että järjestämisvastuun siirto kunnilta valtiolle toteutetaan kustannusneutraalisti. Tuntirajojen poistaminen aiheuttaisi todennäköisesti ainakin alkuvaiheessa kustannuspainetta, johon siirron rahoituksen valmistelussa ei ole ollut varmistettavissa taloudellisia voimavaroja.

Esityksessä ehdotetaan kuitenkin säädettäväksi nimenomainen säännös siitä, että palvelua voitaisiin järjestää laissa mainittuja määriä enemmän palvelunkäyttäjän yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Tämä vastaisi nykyään vakiintunutta soveltamiskäytäntöä tilanteissa, joissa tulkkipalvelujen laissa säädetty vähimmäismäärä ei ole ollut riittävä turvaamaan asiakkaan yksilöllisiä tulkkaustarpeita, esimerkiksi kun on kyse kuulonäkövammaisten henkilöiden ja aktiivisten palvelunkäyttäjien tarvitsemista lisätunneista tiedonsaantiin, työhön, opiskeluun ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

Tulkkauspalvelua voitaisiin järjestää laissa olevaa vähimmäismäärää enemmän, jos se olisi palvelunkäyttäjän yksilölliset tarpeet ja

elämäntilanne huomioon ottaen perusteltua. Koska kysymyksessä on keskeinen vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta, ilmaisunvapautta ja osallistumisoikeutta turvaava palvelu, tulisi lisätuntien järjestämisen kokonaisuudessaan tapahtua joustavasti ja asiakaslähtöisesti. Kun palvelun järjestämisvastuu siirtyy kokonaisuudessaan Kansaneläkelaitokselle lisätuntien myöntämiskäytäntöihin eivät enää vaikuta aikaisemmin kuntien taloudellisesta tilanteesta johtuneet rajaukset.

Opiskelussa tarvittavan tulkkauspalvelun osalta ei ehdoteta muutettavaksi nykyistä käytäntöä. Opiskelutulkkauksen vahvempi asema jo vammaispalvelulaissa on taannut palvelun henkilölle siinä laajuudessa kuin hän välttämättä sitä tarvitsee suoriutuakseen opinnoistaan. Ehdotetussa säännöksessä yksilöitäisiin nykyistä lakia tarkemmin, millaiseen opiskeluun tulkkauspalvelua järjestettäisiin. Soveltamiskäytäntö ei kuitenkaan muuttuisi nykyisestä.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi erillinen säännös oikeudesta tulkkauspalveluun ulkomaan matkoilla. Ehdotus selkeyttäisi nykyistä vaihtelevaa soveltamiskäytäntöä ja lisääisi yhdenvertaisuutta tavanomaisissa elämäntilanteissa suhteessa vammattomiin henkilöihin. Korkeimman hallinto-oikeuden ja hallinto-oikeuksien päätökset ovat osaltaan linjanneet soveltamiskäytäntöä lain tarkoitusta ja yksilön osallistumisoikeuksia ja yhdenvertaisuutta korostavasti siten, että myös ulkomaan matka-, majoitus- ja päivärahakulut tulee kustantaa, jos oikeus tulkkaustunteihin on myönnetty.

Kuten muillakin kansalaisilla, myös vammaisten henkilöiden tavanomaiseen elämään, työhön tai opiskeluun liittyvät matkat voivat olla hyvinkin erilaisia ja suuntautua eri maihin. Nykykäytäntö, jossa matkat ovat voineet voivat työtehtävien lisäksi liittyä urheiluun, edustukseen, järjestötoimintaan, opiskeluun tai lomailuun on tarpeen mahdollistaa jatkosakin. Kansaneläkelaitoksen ja tulkkauspalveluntuottajien yhteistyöllä on tarpeen luoda toimivat käytännöt mm. ryhmämatkoille ottaen huomioon myös palvelun kilpailuttamisesta aiheutuvat seikat. Kansaneläkelaitos vastaa jatkossa kaikista tulkkauspalvelun kustannuksista ja siksi on tärkeää sopimusohjauksessa määritellä, miten asiat sovitaan

palveluntuottajien kanssa ja edelleen tiedotetaan asiakkaille.

Lain toissijaisuus

Esitystä valmisteltaessa on ollut esillä myös ehdotettavan lain säätäminen ensisijaisesti sovellettavaksi niissä tilanteissa, joissa lain soveltamisalaan kuuluva henkilö tarvitsee tulkkauspalvelua suoriutuakseen laissa mainituista toiminnoista.

Ehdotetun lain säätämistä ensisijaiseksi puoltaisi se, että käytännössä vammaispalvelulain mukaiset tulkkipalvelut ovat olleet lähes ensisijaisen palvelun asemassa. Monet viranomaiset osallistuvat tulkkipalvelujen kustantamiseen hallintolain perusteella viranomaisaloitteisissa asioissa, joissa vuorovaikutuksen onnistuminen on viranomaisen intressissä. Myös perusopetuksessa opetuksen järjestäjällä on velvollisuus huolehtia viittomakieltä äidinkielenään käyttävien oppilaiden opetuksesta äidinkielellään. Tulkkipalveluja kustantavat vaihtelevasti myös vakuutusyhtiöt, Valtionkonttori, työnantajat, tilaisuuksien järjestäjät, yhdistykset, seurakunnat, vammaisneuvostot ja terveydenhuollon toimintayksiköt.

Tulkkauspalvelu turvaa palvelunkäyttäjien keskeisten perusoikeuksien toteutumista eikä näiden oikeuksien toteutumiseen saisi vaikuttaa palvelua järjestävien tahojen keskinäinen epätietoisuus kustannusvastuusta. Nykytilanteessa tämä ei aina ole selvää ja melkoinen osa palveluista toteutuu kuitenkin vammaispalvelulain nojalla.

Sosiaali- ja terveystieteissä tulee ottaa huomioon asiakaslain ja potilaslain säännökset asiakkaan ja potilaan palvelemisesta ja hoidosta heidän äidinkielellään. Suurin osa näistä palveluista kuitenkin perustuu siihen, että henkilö itse ottaa yhteyttä omissa asioissaan. Tällöin tulee käytännön tilanteissa ratkaistavaksi, noudatetaanko asiakaslain tai potilaslain tai hallintolain henkeä tulkkauspalvelun järjestämisessä. Asiakaslain ja potilaslain säännökset eivät velvoita tulkkauspalvelun järjestämiseen, vaan palvelu on niiden perusteella järjestettävä mahdollisuuksien mukaan. Tämä tarkoittanee jatkossa sitä, että asiakas käyttää asiointiin viranomaisissa Kansaneläkelaitoksen tulkkauspalvelua sa-

malla tavalla kuin nykytilassa vammaispalvelulain mukaisia tulkkipalveluita.

Esityksen valmistelussa on selvitetty vaihtoehtoja, jossa ehdotettu laki olisi ensisijainen myös siitä näkökulmasta, että järjestämisvastuu jatkossa on valtiolla. Tämän perusteella olisi käytännössä selkeämpää, jos järjestämis- ja kustannusvastuita ei valtion eri viranomaisten kesken enää eroteltaisi. Myös asiakkaiden ja muiden tahojen kannalta ehdotetun lain ensisijaisuus saattaisi selkeyttää tilanteita, joissa tulkkauspalvelun tarve on olemassa.

Esityksessä on kuitenkin uudistuksen hallinnollisen ja kustannusneutraalin luonteen vuoksi päädytty jatkamaan lain toissijaisuuden osalta nykyistä sääntelyä, jossa ehdotetun lain mukaisia palveluja järjestettäisiin, jos henkilö ei saa riittäviä ja hänelle sopivia palveluja muun lain nojalla.

Etätulkkauksen kehittäminen

Sosiaali- ja terveysministeriö rahoittaa vuoden 2009 loppuun Eteva kuntayhtymän hallinnoimaa Etätulkki.fi valtakunnallista etätulkkauksen kehittämishanketta. Etätulkkauksen avulla on tarkoitus varmistaa palvelun saaminen myös niillä alueilla, joilla tulkkveja ei ole saatavissa, tehostaa palvelua sekä hillitä tulkkauspalvelukustannusten nousupainetta jatkossa.

Etätulkki.fi -hankkeessa on käynnissä järjestelmän testausvaihe, jolloin varmistetaan sen toimivuus ja varmuus. Kehittämistyötä tarvitaan myös jatkossa, kun järjestelmän käyttö laajennetaan peruskäyttäjiin. Käyttöönotto edellyttää etäpalvelun käyttäjien varustamista etäyhteyksillä eli etäyhteyden käytössä tarvittavilla henkilökohtaisilla välineillä ja laitteilla, joista syntyy välttämättömiä lisäkustannuksia (laajakaistayhteys, etätulkkausohjelma tarvittavine päivityksineen sekä nettikamera). Lisäksi etäpalvelun saamiseksi on jonkin tahon koordinoitava tulkkausstudioiden toimintaa. Studioita on osin perustettava ja organisoitava yhteiseen käyttöön etäpalvelun sujumiseksi.

Etätulkkauksihanke on mukana valtiovarainministeriön yhteispalvelujen kehittämishankkeessa. Yhtenä alatyöryhmänä toimii Etätulkkauustyöryhmä, jonka tavoitteena on

selvittää mm. sitä miten etätulkkausta voisi toteuttaa kansalaisten saaman palvelun yhteydessä yhteispalvelupisteiden kautta. Tässä yhteydessä on noussut esille vaihtoehto, että Valtiokonttori olisi jatkossa keskeinen toimija kaikkien kuntien ja valtion yhteispalvelujen hallinnoijana. Etätulkki.fi -hankkeessa selvitetään Sosiaali- ja terveysministeriön, Kansaneläkelaitoksen ja Valtiokonttorin edustajien kesken järjestelmän hallinnointiin ja palvelun käynnistämiseen liittyvän prosessin omistajuus- sekä rahoituskysymyksiä.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Vaikutukset asiakkaiden asemaan ja muut yhteiskunnalliset vaikutukset

Voimassa olevat tulkkipalvelupäätöksiä koskevat tiedot siirretään viranomaistoimintana kunnista Kansaneläkelaitokselle tietojen siirtoa koskevan erillislain nojalla. Siirto ei aiheuta asiakkaalle toimenpiteitä, vaan voimassa olevat päätökset jatkuvat uudessa toimintaympäristössä. Tulkkauspalvelua haetaan jatkossa Kansaneläkelaitokselta ja se tekee päätöksen kunnan sijasta. Hakemuksen liitteeksi tarvitaan entiseen tapaan riittävä selvitys tulkkauspalvelun tarpeesta.

Kansaneläkelaitos vastaa tulkkienvälitystoiminnasta. Jatkossa kaikki tulkkausta käyttävät henkilöt tulevat tulkkivälityksen piiriin. Tämä merkitsee helpotusta suurelle osalle palvelunkäyttäjistä, koska heidän ei tarvitse etsiä tulkkia omatoimisesti. Myös etätulkkauksen käyttömahdollisuuksien lisääntyminen parantaa jatkossa tulkkauksen saamista joustavasti asiakkaan tarpeiden mukaan.

Kansaneläkelaitos hankkii myös tulkkauspalvelun. Kilpailutuksessa menestyneet palveluntuottajat asetetaan etusijalle, joten tulkin valintaan ei kaikissa tilanteissa ole samanlaista mahdollisuutta kuin ilman kilpailutusta toimineessa tulkkipalvelussa. Uudelleen ja Pirkanmaan kokemusten mukaan kilpailutus on vaikuttanut palvelun saatavuuden ja laadun parantamiseen alueilla. Palvelun järjestämisen keskittäminen Kansaneläkelaitokselle lisää palvelujen tuottajien kilpailuttamista, ja se tekee palvelun tuottamisesta ammattimaisempaa. Tavoitteena on palvelun tason paraneminen sekä palvelun tasa-

puolisen laadun turvaaminen eri puolilla maata. Tämän esityksen valmistelun yhteydessä ei ole voitu ratkaista nykyisin järjestöjen ylläpitämän tulkkierekisterin tulevaa hallinnointia ja rahoitusta. Kansaneläkelaitos voi kuitenkin hyödyntää olemassa olevaa rekisteriä osana tulkkauspalvelun laadun ja tulkki ammattitaidon varmistamista ja kehittämistä.

Lainsäädännöllä selkiytetään aikaisemman soveltamiskäytännön epävarmuutta aiheuttaneita kohtia. Tämä lisää tulkkauksen oikeutettujen henkilöiden tietoisuutta palvelun saamisen ehdoista ja helpottaa näin jokapäiväisen elämän suunnittelua. Yhdenmukaiset toimintatavat helpottavat muutosvaiheen jälkeen myös palvelun käyttämistä. Kansaneläkelaitoksen mahdollisuudet kattavaan ja saatutettavaan neuvontaan ja ohjaukseen lisäävät mahdollisuuksia saada tietoa palvelusta ja sen saamisedellytyksistä. Myös kotikunnan vaihtaminen helpottuu tulkkauspalvelun osalta, kun kuntakohtaiset erot palvelun saannissa eivät enää vaikuta kotikunnan valintakriteereinä.

Tulkkauspalvelujärjestelmän muutos on kuitenkin niin suuri, että tulkkausta tarvitsevat henkilöt ja palvelujen tarjoajat tuntevat monista syistä epävarmuutta muutoksen johdosta. Vaikka palvelujen saamisessa on nykyisellään kohdattu vaikeuksia ja epävarmuutta, muutos koetaan silti uhaksi. Kuntakohtaisten erojen poistuessa ja lainsäädännön täsmennyssä asiakkaiden neuvottelumahdollisuuden voidaan arvioida kaventuvan, mutta toisaalta myös neuvottelutarpeen odotetaan vähenevän. Toimintatapojen yhtenäistyminen merkitsee muutoksia tulkin tilaamiskäytännöissä suurelle osalle tulkin käyttäjistä. Myös etätulkkauksen laajamittaisempi käyttöönnotto on suurelle osalle tulkin käyttäjistä uusi asia, vaikka se lisääkin mahdollisuuksia saada tulkkaus entistä vaivattomammin ja joustavammin.

Tulkkauspalvelun yhtenäisten käytäntöjen voidaan perustellusti odottaa lisäävän yhdenvertaisuutta palvelujen käyttäjien kesken, kun palvelukokonaisuuden laatu kehittyy ja tulkin saaminen helpottuu. Asiakasjärjestöt ovat nostaneet esille vaaran, että palvelun yhtenäistäminen tasapäästä sitä liikaa. Keskitäminen voi uhata yksilöllisyyden ja erityis-

tarpeiden huomioon ottamista. Tästä voi järjestöjen arvion mukaan seurata palvelun heikentymistä alueellisesti tai tietyillä pienillä asiakasryhmillä. Pienten erityisryhmien vaikeuksien ymmärtämisen ja siitä johtuvan erilliskohtelun tarve nousee esille esimerkiksi kuulonäkövammaisten ja puhevammaisten tulkkauspalvelun kohdalla. Järjestöjä arveluttaa myös tulkkauspalvelua tarvitsevan henkilön eri palvelujen järjestämisvastuun eriytyminen eri viranomaisille. Muun muassa viittomakielen opetuksen ja lähiyhteisöille kommunikaatiokeinojen opetuksen toteuttaminen huolestuttaa näiden palvelujen jäädessä kuntien järjestämisvastuulle vammaispuolustajain nojalla.

Muutoksenhakujärjestelmän muuttuminen hallintolainkäyttölain mukaisesta hallinto-oikeuksien järjestelmästä Kansaneläkelaitoksen etuuslainsäädännön mukaiseksi koetaan heikennyksenä asiakkaiden oikeusturvan ja yhtenäisen soveltamiskäytännön kehittymisen kannalta. Asiakasjärjestöissä ei koeta sosiaaliturvan muutoksenhakulautakuntaa kohtaan samanlaista luottamusta kuin hallintotuomioistuimia kohtaan ja vakuutus-oikeus viimeisenä muutoksenhakuasteena jää asiakkaille vieraaksi. Korkeimpaan hallinto-oikeuteen ja myös hallinto-oikeuksiin on kertynyt runsaasti vammaispuolustajien soveltamisen asiantuntemusta ja osaamista, jolla on ollut merkittävä oikeuskäytäntöä linjaava merkitys.

4.2. Taloudelliset vaikutukset

Tulkkauspalvelun osuus vammaispuolustajien kokonaisuudesta siirretään kustannusneutraalisti kuntien valtionosuusmomentilta erilliselle tulkkauspalvelumomentille (33.10.60). Lähtökohtana on, että esitys ei lisää palvelun saajien oikeuksia, palvelunsaajien kohderyhmä on sama kuin vammaispuolustajain eivätkä palvelun saannin edellytykset muutu. Tältä pohjalta arvioidut tulkkauspalvelukustannukset vuositasolla ovat vuonna 2010 yhteensä 16 miljoonaa euroa. Kunnat huolehtivat palvelusta siirtoon saakka, joten vuonna 2010 kustannukset jakaantuvat siirtoajankohtaan saakka voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Kuntien valtionosuudesta siirretään loppuvuoden kustan-

nusten osuus 5 400 000 euroa valtiolle käytettäväksi Kansaneläkelaitoksen järjestämää tulkkauspalvelua varten.

Palvelun käyttäjille muutoksesta ei aiheudu kustannuksia. Kuntien tulkkipalvelujen järjestämiseen tarvittu viranhaltijoiden työn osuus jää kuntien muuhun käyttöön. Valtio huolehtii jatkossa Kansaneläkelaitokselle tulkkauspalvelun järjestämisestä aiheutuvista kustannuksista (mom. 33.10.28). Näiden kustannusten osuuden on arvioitu olevan vuonna 2010 yhteensä 540 000 euroa ja vuodesta 2011 alkaen vuositasolla yhteensä 1,6 miljoonaa euroa.

Kuntien valtionosuuksien momentilta (28.90.30) on vuoden 2010 talousarviossa vähennetty tulkkauspalvelun siirtoon liittyen yhteensä 5 940 000 euroa.

Siirron valmistelusta vuonna 2009 aiheutuvat kustannukset, 1 479 000 euroa, on myönnetty vuoden 2009 lisätalousarviossa (mom. 33.10.26).

4.3. Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Tulkkauspalveluasiakkaiden määrä ei verrattuna eräisiin muihin vammaispalvelujen saajiin ole suuri. Keskittämällä palvelun järjestäminen Kansaneläkelaitokselle voidaan palvelu jatkossa tuottaa nykyistä tehokkaammin ja kattavammin. Samalla kuntien sosiaalihuollon viranhaltijoiden ja työntekijöiden voimavaroja vapautuu muuhun sosiaalihuoltoon. Sosiaali- ja terveysministeriön ja Kuntaliiton yhteisen selvityksen perusteella tulkkipalvelujen saajia oli 74 %:ssa kunnista. Näin suuri osa kunnista voi muutoksen johdosta suunnata työntekijöiden työpanosta uudella tavalla.

Suuri osa tulkkipalveluista tuotetaan ostopalveluna. Osa kunnista ja kuntayhtymistä on palkannut tulkkia myös virkasuhteeseen. Viittomakielen tulkkien ammattijärjestön v. 2007 tulkkien työnantajatietojen mukaan yksityisen palveluksessa (ml. järjestöt) olisi 126 tulkkia (63 %), kunnan palveluksessa (osin tai kokonaan) 38 tulkkia (19 %). Näistä osa toimii kokopäiväisesti tulkkina ja osa tekee tulkkivälitystä ja viittomakielen opetusta tulkkauslaskun lisäksi. Oppilaitoksissa teki työtään 21 tulkkia (11 %). Tilanteita, joissa

työnantaja ei liittynyt tulkkauskeskukseen (esim. muu palvelualue) oli 13 tulkin kohdalla (7 %).

Kansaneläkelaitoksen mukaan myös kunnat voivat olla mukana kilpailutuksessa palvelun tuottamisessa.

Kansaneläkelaitos hankkii tulkkauspalvelun välitystä varten uuden tietojärjestelmän, joka suunnitellaan nimenomaan vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelun välittämiseen sopivaksi. Tulkkauspalveluhakemusten käsittely keskitetään valtakunnallisesti Kansaneläkelaitoksen asiantuntijayksikköön Turkuun. Keskittämisen kautta voidaan aikaansaada yhtenäisiä ratkaisulinjoja koko maahan. Sillä myös varmistetaan tulkkauspalvelua Kansaneläkelaitoksen lukuun välittävien palveluntuottajien (välityskeskusten) neuvontatoiminnan käytännön sujuvuutta ja luodaan hyvät edellytykset tulkkauspalvelun ja erityisesti välitystoiminnan jatkokehittämiselle.

4.4. Ympäristövaikutukset

Palvelun keskittämisen ja välityskeskustoiminnan avulla toiminnan tehokkuutta voidaan lisätä. Samalla suunnalla tapahtuvia tulkkauspalvelualueita voidaan yhdistää, mikä vähentää tulkkien päällekkäistä liikkumista. Ympäristön kannalta suotuisa vaikutus on saavutettavissa erityisesti harvaanasutuilla seuduilla, sillä tulkit joutuvat siirtymään tulkkauspalvelualueiden välillä pitkiäkin matkoja. Lyhytkin tulkkaus on voinut edellyttää pitkää ajomatkaa. Myös etätulkkausta kehittämällä ja laajentamalla palvelun tehokkuutta ja kattavuutta voidaan parantaa ja tulkkien tarve siirtyä tilaisuudesta toiseen vähenee.

Ympäristövaikutuksina tulee huomioida myös mahdollinen liikkuvuuden lisääntyminen, jos ja kun tulkkien perinteisiä työskäyntialueita joudutaan laajentamaan tulkkauspalvelun saamisen alueellisen yhdenvertaisuuden turvaamiseksi.

5. Asian valmistelu

5.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Järjestöt ovat aktiivisesti toteuttaneet tulkkipalvelujen kehittämishankkeita 1990-luvulta alkaen. Näillä hankkeilla on parannettu

palvelujen saatavuutta ja kehitetty niiden sisältöä. Sosiaalialan kehittämisohjelman ansiosta myös kunnille avautui tilaisuus kehittää tulkkipalvelujen järjestämistapoja 2000-luvulla. Stakesin koordinoima valtakunnallinen VETURI-hanke (2001—2004) saattoi yhteen tulkkipalvelujen eri intressiryhmät ja kehitti alueellista yhteistyötä. Kehittämistyön kokemukset olivat jaettavissa eri toimijoiden kesken.

Vammaispalvelujen erityislakien, kehitysvammalain ja vammaispalvelulain, sovittaminen yhteen oli pääministeri Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen ohjelmassa. Hallituskauden aikana tehtiin useita selvityksiä, jotka koskivat osin myös tulkkipalvelujen kehittämistä.

Keväällä 2006 tarkasteltiin mm. vammaispalveluja, erityisesti kalliita vammaispalveluja, PARAS-hankkeen yhteydessä osana 2006 kunta-valtio -suhdetta. Keväällä 2007 PARAS-rakenneryhmä päätyi tulkkipalvelujen järjestämisen ja rahoitusvastuun siirtämiseen kustannusneutraalisti kunnilta valtiolle.

Vaihtoehtoisista valtion organisaatioita järjestämään palvelu olivat sosiaali- ja terveysministeriössä esillä Kansaneläkelaitos, Valtiokonttori, Stakes ja lääninhallitukset sekä PARAS-puitelain mukaiset laajan väestövastuun kuntayhtymät. Mikäli kuntayhtymät olisi valittu palvelun järjestäjiksi, järjestämisen ja rahoitusvastuu olisivat eriytyneet. Peruspalveluministeri Risikko ja kuntaministeri Kiviniemi päätyivät siihen, että tulkkipalvelut siirretään Kansaneläkelaitoksen vastuulle. Kansaneläkelaitoksella arvioitiin olevan parhaat edellytykset järjestää palvelu valtion toimintana siten, että palvelut ovat kattavasti saatavissa ja toiminta tapahtuu valtakunnallisesti yhtenäisin perustein. Keväällä 2007 tavoitteeksi asetettiin, että siirto toteutuu vuoden 2010 alusta alkaen.

Sosiaali- ja terveysministeriön ja Kansaneläkelaitoksen väliset neuvottelut käynnistyivät joulukuussa 2007. Kansaneläkelaitoksen siirtoa koskevassa lausunnossa 6.2.2008 todetaan, että tehtävä on uusi ja se poikkeaa Kansaneläkelaitoksen nykyisistä toiminnoista. Toiminta edellyttää valtion talousarviossa myönnettävää määrärahaa itse palveluihin sekä sen lisäksi järjestämisen ja siirtokustannuksiin. Kansaneläkelaitos arvioi, että palve-

lua koskevaa neuvontaa ja ohjausta annettaisiin kaikissa toimistoissa, mutta päätöksenteo keskitettäisiin erityisosaamisen varmistamiseksi.

Kun palvelun järjestäjätahoa koskeva päätös oli tehty, sosiaali- ja terveysministeriö lähetti valmistelun pohjaksi joulukuussa 2007 tulkkipalvelujen keskeisille intressiryhmille, käyttäjiä edustaville järjestöille, tulkkipalvelun tuottajille ja osalle kuntia riskianalyysikyselyyn. Kyselyllä selvitettiin näkemyksiä palvelun siirtoon liittyvistä uhkatekijöistä ja sen tarjoamista mahdollisuuksista. Eri intressiryhmien näkemykset siirron vaikutuksista olivat varsin yhtenevät. Keskitämisen nähtiin auttavan yhtenäisyyteen ja yhdenvertaisuuteen, toiminnan tehokkuuteen sekä vahaan osaamiseen. Yhtenäistämisen vastapainona nähtiin yksilöllisyyden väheneminen ja saavutettujen joustojen häviäminen. Erityisesti pienet ryhmät, kuten kuulonäkövammaiset, nostivat nämä uhat esille. Kansaneläkelaitosta pidettiin yleisesti jäykkänä toimijana.

Sosiaali- ja terveysministeriö tilasi Uudenmaan tulkkipalvelujen kehittäjältä, Timo Heiskalalta, asiantuntijaraportin palvelun siirtoon liittyvistä kysymyksistä siirron helpottamiseksi. Raportti valmistui tammikuussa 2008 ja se sisältää palveluun liittyvän perustiedon lisäksi kilpailutetun tulkkauspalveluympäristön kuvauksen. Ministeriö sai laajalti eri intressiryhmien näkemyksiä raportista. Näkemyksiä saatiin laajasti kunnilta, palvelun käyttäjiltä ja tuottajilta sekä erilaisilta tulkkauskeskityksiltä yhteisöiltä. Raportti ja saadut näkemykset ovat tukeneet lainsäädännön valmistelua.

Syksyllä 2008 käynnistyi sosiaali- ja terveysministeriön ja Kansaneläkelaitoksen yhteistyö siirtoon liittyvän lainsäädännön ja talous- ym. asioiden valmistelemiseksi. Kansaneläkelaitos piti siirtoajankohtaa liian varhaisena mm. tietojärjestelmien ja palvelun hankinnan valmistelun kannalta. Siirron ajankohdaksi päätettiin sittemmin 1.9.2010.

Tulkkauspalvelulakia koskevaa hallituksen esitystä on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriön ja Kansaneläkelaitoksen yhteisessä lainsäädäntöryhmässä. Lakiryhmä on kuullut laajasti palvelunkäyttäjii, tulkkeja ja palveluntuottajia sekä kuntien edustajia. Lisäksi

ryhmä on selvittänyt nykyistä soveltamiskäytäntöä ja etsinyt hyviä käytäntöjä sisällytettäväksi uuteen lainsäädäntöön.

Kansaneläkelaitos on valmistellut palvelun käytännön järjestämistä, tulkkivälityksen ja tulkkauspalvelun hankkimista, omassa valmisteluryhmässään. Lisäksi Kansaneläkelaitos on tehnyt yhteistyötä palvelunsaajien ja sen tuottajien kanssa hyvien toimintakäytäntöjen välittämiseksi palvelun toimeenpanoon.

Esitystä on käsitelty kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunnassa.

5.2. Sidosryhmien kuuleminen ja lausuntojen huomioon ottaminen

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö pyysi hallituksen esityksen luonnoksesta kesällä 2009 lausuntoa yhteensä 19 taholta. Näiden joukossa oli kuulovammaisten ja puhevammaisten valtakunnallisia järjestöjä, tulkkijärjestöjä, tulkkauspalvelua järjestäviä tahoja, kuntia sekä Suomen Kuntaliitto. Lausuntoja annettiin 17 ja lausunnonantajatahoja näissä oli mukana yhteensä 25. Lisäksi neljän kuulovamma-alan järjestön muodostama Tulkkitoiminnan yhteistyöryhmä antoi tulkkirekisteritoimintaa koskevan kannanoton, johon yhtyi myös kolme kuulovammajärjestöä ja kaksi viittomakielentulkkeja kouluttavaa oppilaitosta. Lausunnonantajista kahdeksan oli ruotsinkielisiä.

Lisäksi pyydettiin tietosuojavaltuutetun kannanottoa tietosuojaa koskevista säännöksistä sekä neuvoteltiin oikeusministeriön kanssa muutoksenhakusäännöksistä.

Useimmat lausunnonantajat pitivät esitystä kokonaisuudessaan hyvänä, selkeänä ja kattavana sekä pääpiirteissään kannatettavana. Erityisesti asiakkaiden yhdenvertaisuuden ja osallistumisen turvaamista esityksen sisällöllisenä lähtökohtana pidettiin tärkeänä. Useissa lausunnoissa todettiin esityksessä hyvin ymmärretyin tulkkauspalvelun merkitys kielellisten ja osallistumisoikeuksien turvaajana. Samoin tulkkauspalvelua käyttävien ryhmien erilaiset tarpeet palvelun sisällölle oli lausunnonantajien mukaan ymmärretty. Huomiota kiinnitettiin myös asiakasnäkökulman, perusoikeuksien sekä vammaispoliittisten periaatteiden esille tuomiseen esityksessä. Sidosryhmien esittämien kantojen huomioimis-

ta jo valmistelun aikana arvioitiin myönteisesti. Esityksessä olevia tulkkauspalvelun käytännön päätöksenteon selkeyttämiseen tähtäviä täsmennyksiä, kuten oikeus tulkkaukseen ulkomaan matkoilla, etätulkkauksen mahdollistaminen ja mahdollisuus kahden tulkin käyttöön, pidettiin tulkkauspalvelua tarvitsevien henkilöiden yhdenvertaisuutta parantavina tekijöinä.

Tulkkauspalveluun liittyvät kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon sekä erityissairaanhoidon vastuulle edelleen jäävät tehtävät ja vastuut tulisi lausunnonantajien mielestä selkeästi erottaa Kansaneläkelaitokselle esityksessä tulevasta tulkkauspalvelun järjestämisvastuusta, jotta välttyään epäselvyyksiltä järjestämisvastuussa esimerkiksi tulkinkäytön opetuksen, tulkkausmenetelmien opetuksen tai omaisten ja lähiyhteisön ohjauksen suhteen. Myös vastuuta puhevammaisten henkilöiden tulkkauksessa tarvittavien kommunikaatiokansioiden ja muiden apuvälineiden suunnittelussa, toteuttamisessa, käytön opetuksessa ja huollossa toivottiin selkeytettäväksi. Kansaneläkelaitoksen kilpailutuksessa valitsemilla välityskeskuksille esitettiin luontaisesti asiakasrajapinnassa toimivina neuvovaa ja opastavaa roolia tulkkauspalvelun käytössä.

Muutoksina esitykseen lausunnonantajat esittivät yksimielisesti vähimmäistuntimääräen poistamista ja korostivat tulkkauspalvelun määrän arvioinnissa palvelunkäyttäjän yksilöllistä tarvetta. Tulkkauspalvelun jakamista asioimis- ja opiskelutulkkaukseen pidettiin keinotekoisena. Ehdotetusta laista toivottiin myös yksiselitteisesti ensisijaista lakia. Muutoksenhakumenettelyn muuttamiseen hallinto-oikeudesta Kansaneläkelaitoksen etuusmenettelyn mukaiseksi suhtauduttiin osin epäillen. Tietosuojaa koskevien säännösten sekä muutenkin asiakkaan ja tulkin välisen suhteen osalta kiinnitettiin huomiota luottamuksensuojaan sekä tulkin tulkkauksen yhteydessä tietoonsa saamien tietojen salassapitovelvollisuuteen.

Esityksen puutteena pidettiin osin sitä, ettei tulkkauksen laadun valvonnasta, tulkkien ammattitaitovaatimuksista ja valvonnasta tai tulkkaustoiminnan muusta kehittämisestä esitetä säädettäväksi laissa. Tulkkitoiminnan yhteistyöryhmä piti erityisen tärkeänä tulkki-

rekisterin tehtävien ja rahoituksen siirtämistä julkisen viranomaisen vastuulle ja edellytti lainsäädäntöä asiasta.

Lausunnoissa esitettyjä näkökohtia on arvioitu jatkovalmistelussa ja osa niistä on sisällytetty myös hallituksen esitykseen. Esityksessä on muun muassa selkiytetty laissa käytettäviä määritelmiä, niiden elämäntilanteiden määrittelyä, joilla tulkausta järjestetään, täsmennetty etätulkauksen käytön tilanteita sekä Kansaneläkelaitoksen ja kunnan järjestämismääräyksiä. Tietosuojaa koskevia

säännöksiä on tarkistettu erityisesti tietosuojavaltuutetun kannanottojen perusteella. Lausunnonantajien esittämiä tarkennuksia, lisäyksiä ja korjauksia on käytetty myös selkeyttämään tekstiä ja täsmentämään käytettävää terminologiaa.

6. Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy valtion vuoden 2010 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta

1 luku

Yleiset säännökset

1 §. Lain tarkoitus. Pykälässä säädettäisiin lain tarkoituksesta. Lain tarkoituksena olisi ehdotetun säännöksen mukaisesti edistää lain soveltamisalaan kuuluvan vammaisen henkilön mahdollisuuksia toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Mahdollisuus vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa on olennainen edellytys osallistumisen ja monien muiden perusoikeuksien toteutumiselle. Säännös vastaisi tulkkauspalvelun osalta vammaispalvelulain tarkoitusta. Samalla turvattaisiin perustuslaissa turvattujen kielellisten oikeuksien toteutumista.

2 §. Lain soveltamisala. Pykälässä säädettäisiin lain soveltamisalasta. Lakia sovellettaisiin ratkaistaessa Suomessa asuvan vammaisen henkilön oikeutta saada Kansaneläkelaitoksen järjestämää tulkkauspalvelua.

Se, pidetäänkö henkilöä Suomessa asuvana, määräytyisi pykälän 2 momentin mukaan kotikuntalain (201/2004) perusteella. Tältä osin sääntely vastaisi vammaispalvelulain mukaista asumisen määrittelyä. Ehdotettu säännös poikkeaisi Kansaneläkelaitoksen vammais- ja kuntoutusetuuksia koskevan lainsäädännön soveltamisalaa koskevista säännöksistä, joiden osalta asumiseen perustuva oikeus mainittuihin etuuksiin määritellään asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta annetun lain (1573/1993) mukaan.

3 §. Lain toissijaisuus. Pykälässä säädettäisiin lain toissijaisuudesta suhteessa muussa lainsäädännössä olevaan tulkkauspalveluun tai muun tahon velvollisuuteen järjestää palvelua. Ehdotetun lain mukaista palvelua järjestettäisiin, jos henkilö ei saa riittävää ja hänelle sopivaa tulkkausta muun lain nojalla. Käytännössä vammaispalvelulain mukaiset

tulkkipalvelut ovat olleet lähes ensisijaisen palvelun asemassa. Tätä vallitsevaa käytäntöä ei olisi tarkoitus muuttaa uuden lain voimaan tultuakaan. Tulkkauspalvelua järjestetään esimerkiksi perusopetuslain, potilaslain, asiakaslain sekä yhdenvertaisuuslain nojalla. Myös seurakunnat ja järjestöt huolehtivat jonkin verran tulkkauksesta omissa tilaisuuksissaan.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi tämän lain mukaisen tulkkauspalvelun järjestämisestä tilanteissa, joissa 1 momentissa tarkoitettun muun lain nojalla annettavan palvelun saaminen viivästyy tai palveluiden antamiseen on muu perusteltu syy. Tällainen syy voisi syntyä esimerkiksi silloin, kun esi- tai perusopetus järjestetään muussa kuin erityiskoulussa. Epäselvissä tilanteissa, joissa palvelun järjestämisestä vastaava taho ei vielä ole tiedossa mutta palvelun tarve on jo olemassa, kuten esimerkiksi selvitellessä oikeutta työhallinnon vastuulla olevien työllistymistä edistäviin tukitoimiin, tulisi tulkkauspalvelu järjestettäväksi ehdotetun lain nojalla.

4 §. Määritelmät. Pykälässä määriteltäisiin ehdotetussa laissa käytetyt tulkkauksen ja etätulkkauksen käsitteet.

Puhutun ja viitotun kielen välinen tulkkaus on viestin kääntämistä kieleltä toiselle. Tulkkaus on myös viestin välittämistä tai selventämistä kielimuodosta tai -kanavasta toiselle. Kielen sisäisellä tulkkauksella tarkoitetaan viestin välittämistä samalla kielellä eri viestijä aistikanavien kautta. Kielen sisäistä tulkkausta ovat muun muassa puheen suullinen toisto, kirjoitustulkkaus ja viitottu puhe. Välittäminen tässä yhteydessä sisältää myös puhevammaisten ja kuulonäkövammaisten henkilöiden tarvitseman viestin tulkinnan.

Tulkkaus on tarvittaessa kaksisuuntaista. Puhevammaisen henkilö voi tarvita kommunikaatiokumppanin puheen yksinkertaistamista tai muuten selventämistä niin, että hän ymmärtää puhujan viestin. Kuulonäkövammaiselle henkilölle viestin välittäminen koostuu tulkkauksesta, opastuksesta ja kuvailusta, joita ei voi erotella toisistaan.

Etätulkkauksella tarkoitettaisiin sellaista tulkkausta, jossa vähintään yksi osapuoli on fyysisesti eri paikassa ja muihin osapuoliin kuva- ja ääniyhteydessä. Kirjoitustulkkauksessa kuvayhteys voidaan korvata myös tekstillä.

2 luku

Oikeus tulkkauspalveluun

5 §. *Tulkkauspalvelun edellytykset.* Pykälässä säädettäisiin siitä, kenellä on oikeus tulkkauspalveluun. Pykälässä mainittaisiin henkilöt, joilla on kuulonäkövamma, kuulovamma tai puhevamma ja jotka vammansa vuoksi tarvitsevat tulkkausta työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnallisen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistykseen. Palvelunsaajien kohderyhmä olisi sama kuin vammaispalvelulaisissa eikä palvelun saannin edellytyksiä esitetä muutettaviksi.

Kuulonäkövammaisuus on yksilöllinen kuulon ja näön toimintarajoitteiden yhdistelmä ja vaihtelee vamman ilmenemismuotojen ja käytettävän kommunikaation suhteen. Vamma vaikuttaa henkilön kommunikaatioon, tiedonsaantiin ja liikkumiseen sekä arkielämässä selviytymiseen. Kuulonäkövammaisten henkilöiden tavat kommunikoida vaihtelevat. Tulkkauksessa voidaan käyttää puhetta, viittomakieltä, viitottua puhetta, kirjoitustulkkausta tai menetelmiä, jotka perustuvat informaation välittämiseen kosketuksen kautta, kuten esimerkiksi taktiili viittominen, haptiisit ja muut taktiilit menetelmät. Tulkkaustilanteessa ympäristöä koskeva tieto välittyy kuvailemalla ja opastamalla.

Kuulovammaainen henkilö on henkilö, joka on kuuro, kuuroutunut tai niin huonosti kuuleva, ettei hän kuulolaitteen tai sisäkorvaimplantinkaan avulla selviydy normaaleista vuorovaikutustilanteista. Suurin osa kuuroista on syntynyt kuurona tai kuuroutunut ennen puhutun kielen oppimista. Viittomakieli on kuurojen luonnollinen äidinkieli, jolla on ensikielen merkitys. Viittomakieli on ensisijainen tiedon hankinnan, osallistumisen ja jokapäiväisen elämän kieli. Osa viittomakielisistä henkilöistä voi tarvita tietyissä tilanteissa

myös kirjoitustulkkausta tai viitottua puhetta.

Kuuroutuneet henkilöt ovat menettäneet kuulonsa puhutun kielen oppimisen jälkeen, ja he säilyttävät useimmiten ymmärrettävän puheen. Tulkkausmenetelmänä voi olla esimerkiksi kirjoitustulkkaus tai viitottu suomi, ruotsin tai muu puhuttu kieli, joskus myös viittomakieli. Kuuroutuneita henkilöitä auttaa huulilta lukemisen mahdollisuus. Se on kuitenkin yksin liian epävarma menetelmä.

Puhevammaisella henkilö on vaikeuksia ilmaista itseään puheen avulla ja / tai ymmärtää puhetta. Puhevammaisen henkilö tarvitsee hänen tarpeistaan lähtevän, yksilöllisen ja toimivan keinon päivittäiseen kommunikointiin. Näitä voivat olla esimerkiksi puhe, kirjoittaminen, viittomat, blisskieli, erilaiset graafiset merkit kuten Pikto- tai PCS-kuvat.

Kommunikointikeino rakentuu puhevammaisen henkilön, hänen lähiyhteisönsä ja puheterapeutin yhteistyönä. Kommunikointi voi edellyttää myös apuvälineitä, kuten kuvakansoita, puhelaitteita tai tietokonepohjaista ratkaisua. Yksinkertaiset apuvälineet järjestetään terveydenhuollon järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvana lääkinnällisenä kuntoutuksena. Laajat tekniset kommunikoinnin apuvälinearviointit toteutetaan erikoissairaanhoidon lääkinnällisen kuntoutuksen piirin kuuluvissa apuvälineyksiköissä, joissa on kommunikointikeinojen valinnan asiantuntijoita tai vastaavissa kommunikaatiokeskuksissa (esimerkiksi Tikoteekit).

Pykälässä säädettäisiin tulkkauspalvelun saamisen edellytykseksi myös se, että henkilö pystyy ilmaisemaan omaa tahtoaan tulkkauksen avulla ja että hänellä on käytössään jokin toimiva kommunikointikeino. Kommunikointia edistävät keinot ja menetelmät sekä puhevammaisuutta koskeva tietämys ovat vammaispalvelulain voimassaolon aikana kehittyneet suuresti ja lisänneet mahdollisuuksia puhevammaisten henkilöiden itseilmaisuuksiin ja vuorovaikutukseen. Puhevammaisen henkilön kommunikointikeino voi olla esimerkiksi epäselvä puhe, puheen rinnalla tai sijaan symbolikieli, yksittäiset viittomat ja/tai graafiset merkit, kuvat, ilmeet, eleet jne. Kommunikointikeinot kehittyvät koko ajan ja tietämyksen lisääntyessä syntyy uusia keinoja. Käytössä voi olla myös yksilöllisiä

kommunikoinnin apuvälineitä kuten kommunikointikansioita, puhelaitteita, tietokonepohjaisia kommunikointiohjelmia jne. Tulkkauspalvelusta hyötyvät ne puhevammaiset henkilöt, jotka pystyvät ilmaisemaan itseään jonkin kommunikointikeinon avulla. Jollei toimivaa keinoa ole, tulisi puhevammaisen henkilö ohjata lääkinnällisen kuntoutuksen palvelujen piiriin käyttökelpoisen kommunikointitavan ja -apuvälineen selvittämiseksi.

Puhevammaisen henkilön tulkkauspalvelu voi olla epäselvän puheen, blisskielen, erilaisten graafisten merkkien jne. tulkkausta tai henkilön monien kommunikointikeinojen tulkkausta ja tulkintaa tulkkaustilanteessa. Siksi puhevammaisen henkilön tulkkauspalveluprosessiin tulisi sisältyä palvelua ensimmäistä kertaa toteutettaessa tulkin käytön ohjaus ja aina uuden tulkin aloittaessa puhevammaisen henkilön kommunikointikeinon ja -apuvälineisiin perehtyminen. Lisäksi tulkkauspalveluprosessiin voisi sisältyä tulkkaustilanteen läpikäyminen etukäteen ja välittömästi tulkkaustilanteeseen liittyvä vähäinen kommunikaatiomateriaalin valmistaminen. Muu kuin tulkkaustilanteeseen välittömästi liittyvä, vähäinen, kommunikointimateriaalin tuottaminen, päivittäminen, laajentaminen ja uusiminen sen sijaan olisivat edelleen terveydenhuollon lääkinnällisen kuntoutuksen vastuulla.

Toimiva kommunikointi edellyttää myös halua tulla itse ymmärretyksi eli kuulluksi ja toisaalta myös halua kuunnella, mitä toisella on sanottavaa.

Palvelun saannin edellytyksistä on voitu poistaa vammaispalvelulain vaatimus vamman pysyvyydestä ja vaikeudesta, koska se on korvattu edellytyksellä toimivasta kommunikointikeinosta. Vaikeavammaisuuden raja ei tulkkauspalvelussa muutoinkaan ole samalla tavalla merkittävä kuin esimerkiksi kuljetuspalveluissa, koska tulkkauspalvelulle ei ole vaihtoehtoista palvelua eli se ei ole korvattavissa muulla palvelulla.

Tulkkauspalvelun tarvetta esiintyy sitä vammaisuutensa vuoksi tarvitsevilla henkilöillä kaikissa niissä tilanteissa, joissa tarvitaan vuorovaikutusta toisen ihmisen kanssa. Pykälässä mainituilla elämäalueilla järjestettävän tulkkauspalvelun tulisi siis mahdollistaa vammaiselle henkilölle vuorovaikutus

ja osallistuminen yhdenvertaisesti muiden ihmisten kanssa. Yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää, että asiakkaalla on oikeus saada tulkkauspalvelua niissä tilanteissa, joissa hän sitä tarvitsee. Tämän vuoksi on tärkeää, että asiakkaalla on oikeus itse määrittellä mihin ja missä hän käyttää tulkkiä. Tämä edellyttää myös mahdollisuutta itse tilata tulkki tulkkeskuksen tai välityspalvelun kautta.

Sisällöllisesti ei olisi tarkoitus muuttaa vammaispalvelulain voimassa ollessa syntynyttä sellaista soveltamiskäytäntöä, joka on toteuttanut lain tarkoitusta vammaisen henkilön yhdenvertaisten mahdollisuuksien edistämistä. Vammaispalvelulain aikana muodostunutta oikeuskäytäntöä voitaisiin edelleen käyttää tulkinta-apuna ehdotettua lakia sovellettaessa.

Tulkkauspalvelua järjestettäisiin ensinnäkin työssä käymiseen ja opiskeluun. Työ ja opiskelu määriteltäisiin samoista lähtökohdista kuin vammaispalvelulain aikana syntyneessä oikeuskäytännössä. Työllä tarkoitettaisiin työsuhteeseen perustuvan toiminnan lisäksi myös yritystoimintaa. Myös esiintyvät taiteilijat, freelancer-työtä tekevät ja oppisopimuskoulutuksessa olevat voisivat rinnastua työssä tarvittavaan tulkkauspalveluun, kun mainituissa tilanteissa olisi kyse toimeentulon hankkimisesta.

Säännöksessä tarkoitettuna opiskeluna pidettäisiin sellaista opiskelua, joka johtaa jonkin tutkinnon tai ammatin saavuttamiseen tai vahvistaa vammaisen henkilön ammattitaitoa sekä parantaa hänen mahdollisuuksiaan työllistyä. Tällaista opiskelua olisi myös vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus. Muunlainen opiskelu katsottaisiin harrastukseksi.

Työn ja opiskelun lisäksi tulkkauspalvelua järjestettäisiin asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistykseen. Tällöinkin lähtökohdana palvelua järjestettäessä tulisi olla lain tarkoituksen toteutuminen eli se miten tulkkauspalvelulla voidaan edistää henkilön mahdollisuuksia vuorovaikutukseen ja toimimiseen yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Tulkkauspalvelua järjestettäisiin työn ja opiskelun ohella muihin tässä pykälässä mainittuihin tavantomaiseen elämään liittyviin toimiin.

Elämänalueet, joilla tulkkauspalvelua käytettäisiin määrittäisivät palvelunkäyttäjän omien valintojen perusteella. Kyse olisi laajalti erilaisista henkilön omiin valintoihin perustuvista tavanomaiseen elämään liittyvistä toiminnoista. Tämän vuoksi palvelun järjestämisessä ei tulisi tehdä vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta ja yhdenvertaisuutta rajaavia luokitteluja tai vammaisen henkilön omiin valintoihin perustuvien elämän osallistumisalueiden arvomista.

Ehdotetun lain mukainen tulkkauspalvelu ja vammaispalvelulain mukainen henkilökohtainen apu eivät ole toisiaan pois sulkevia palveluita. Tulkkauspalvelulla ei myöskään voi korvata vaikeavammaisen henkilön tarvitsemää henkilökohtaista apua eikä päinvastoin. Yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvan henkilökohtaisen avun turvin ehdotetun lain soveltamisalaan kuuluva henkilö voi kuitenkin esimerkiksi harrastaa, kuntoilla ja hoitaa päivittäisiä toimia tilanteissa, joissa tulkkausta ei tarvita.

Tulkkauspalvelua tarvitaan myös riittävään tiedonsaantiin, joka mahdollistaa tasavertaisen osallistumisen yhteiskunnassa. Tämän vuoksi tulkkauspalveluun kuuluisi myös aikaisemman soveltamiskäytännön mukaisesti mahdollisuus käyttää kirjallista muotoa tulkkauksitilanteissa lähdetekstinä eli tekstinä, josta tulkkauksia tehdään. Huomioon olisi otettava myös tilanteet, joissa henkilön suomen- tai ruotsinkielen taito ei riitä kaikenlaisten tekstien lukemiseen, ja esimerkiksi lomakkeiden ja muiden kirjallisissa muodossa olevien viestien sekä viestintävälineiden välittämän tiedon saavutettavuus voi edellyttää tulkkauksia.

Kielensisäinen tulkkauksia voidaan toteuttaa kirjoitustulkkauksena siten, että kohdekielinen tuotos tehdään henkilön luettavaksi kirjalliseen muotoon joko sähköisesti tai käsin.

6 §. Tulkkauspalvelun määrä. Tulkkauspalvelua olisi järjestettävä kuulonäkövammaiselle henkilölle siten, että hänellä olisi mahdollisuus saada vähintään 360 tulkkauksentuntia kalenterivuoden aikana. Kuulo- tai puhevammaiselle henkilölle palvelua olisi järjestettävä siten, että hänellä olisi mahdollisuus saada vähintään 180 tulkkauksentuntia kalenterivuoden aikana.

Ehdotetut tuntimäärät olisivat samat kuin

vammaispalvelulain mukaan järjestetyissä tulkkipalveluissa, jonka mukaan tulkkipalvelua on järjestettävä siten, että vaikeasti kuulo- ja näkövammaisella on mahdollisuus saada vähintään 360 ja muulla vaikeavammaisella henkilöllä vähintään 180 tulkkauksentuntia kalenterivuoden aikana. Koska nyt kysymyksessä oleva uudistus on palvelun järjestämistä koskeva hallinnollinen uudistus, pykälässä ehdotetut tulkkauspalvelun vähimmäistuntimäärät pysyisivät ennallaan. Käytetyt termit ja käsitteet, kuten tulkkauksia ja kuulonäkövammaisuus, ovat muuttuneet yleisessä kielikäytössä verrattuna vammaispalvelulain aikana käytettyihin.

Suurelle osalle tulkkipalvelujen käyttäjistä nykyiset tuntimäärät ovat olleet riittäviä. Silti on tarpeen turvata asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden huomioon ottaminen ja sen perusteella hyvinkin erilaiset tilanteet on voitava ottaa palvelun järjestämisessä huomioon. Toimiva vuorovaikutus edellyttää mahdollisuutta sekä viestin tuottamiseen että sen vastaanottamiseen. Eniten kommunikaation yksilöllisiä tukitoimia tarvitaan silloin, kun sekä itsensä ilmaisemisessa että viestin vastaanottamisessa on vaikeuksia, kuten esimerkiksi kuulonäkövammaisilla ja puhevammaisilla henkilöillä. Pykälän 2 momentin mukaan asiakkaan yksilöllinen tarve olisi perusteena sille, että tulkkauspalvelua järjestettäisiin 1 momentissa säädettyä enemmän. Tarvittavan tulkkauspalvelun hakemisen tulisi olla sujuva ja joustava prosessi tulkkipalvelun käyttäjälle.

Tulkkauspalvelua tarvitaan enemmän esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- kuulonäkövammaisten ja puhevammaisten henkilöiden tiedonsaanti voi olla täysin tulkkaukseen perustuvaa
- odottamattomat elämäntilanteet ja kriisit sekä pitkäaikainen hoidon ja terapian tarve
- työssä käynti ja työelämän muutokset, esimerkiksi kurssille osallistuminen tai koulutusjakso
- aktiivinen osallistuminen esim. järjestötoimintaan tai harrastustoimintaan

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin erikseen opiskelutulkkauksesta. Myös sen osalta opiskelutulkkauksen perusteet säilyisivät ennallaan, mutta pykälää on täsmennetty määrittelemällä, mitä opiskelutulkkauksella tar-

koitetaan. Tämä vastaa paremmin perustuslain kielellisiä ja osallistumisoikeuksia koskevia säännöksiä ja yhtenäistää toimintakäytäntöä.

Ehdotetun säännöksen mukaan tulkkausta tarvitseva henkilö saisi opiskelutulkkausta perusopetuksen jälkeisessä opiskelussa, esimerkiksi lukiossa sekä ammattiin tähtäävässä opiskelussa ammattioppilaitoksissa, ammatikorkeakouluissa ja yliopistossa. Myös ammatilliseen opiskeluun tähtäävä opiskelu, kuten esimerkiksi pitkäkestoisemmat avoimen yliopiston kurssit kuuluisivat opiskelutulkkauksen piiriin. Ammatillisissa opinnoissa (esim. AMK) on muista korkeakouluopinnoista poiketen paljon harjoittelujaksoja, joiden osalta tulkkaustarve voi vaihdella. Opiskelussa voidaan tarvita kahta samanaikaista tulkkiä tilanteissa, jotka ovat ajallisesti pitkäkestoisia tai muutoin niin vaativia, että hyvän tulkkauksen järjestämiseksi tarvitaan kahta tulkkiä.

Opiskelutulkkauksen piiriin kuuluisi myös työelämän valmiuksia kehittävä koulutus, esim. työvoimapolitiittinen koulutus tai kuntoutus, jos näiden kesto olisi muutamaa viikkoa pitempi, ja tulkkauksen tarve olisi niin suuri, että se kuluttaisi merkittävästi muihin tavanomaisiin toimintoihin tarvittavia tulkkaustunteja. Opiskelutulkkausta olisivat myös osana opiskeluun kuuluvaa työskentelyä kouluaikana tapahtuvat retket ja muut vastaavat opiskeluun liittyvät tilaisuudet.

Yhteiskunnallisen osallisuuden edistämiseksi ja kansalaistaitojen kehittämiseksi järjestettävillä kursseilla sekä harrastusluonteiseen opiskeluun tulkkauksen järjestettävissä muuna tavanomaiseen elämään kuuluvana tulkkauksena. Elinikäisen opiskelun periaatteen mukaisesti myös tulkkausta tarvitsevien henkilöiden opiskelumahdollisuuksia on tarpeen edistää. Tarvittaessa vapaa-ajan opiskeluun osallistumiseksi myönnettäisiin palvelua yksilöllisen tarpeen mukaan.

Opiskelutulkkauksen piiriin eivät kuuluisi työssä tarvittavien taitojen ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi tarvittavat muutaman päivän tai viikon mittaiset kurssit. Jos työhön välittömästi liittyvät lyhyet koulutukset, esim. atk-kurssit tai muiden uusien työmenetelmien käyttöönottoon liittyvät koulutukset, kuluttavat merkittävästi muihin tavanomaisen elä-

män toimintoihin tarvittavia tulkkaustunteja, myönnettäisiin lisätunteja yksilöllisen tarpeen mukaan. Käytännössä lisätunteja myöntämällä voitaisiin turvata esimerkiksi auto-koulun suorittaminen tai keittiöalalla työskentelevän henkilön työn edellyttämän hygieniapassin vuoksi tarvittava koulutus.

7 §. Tulkkauksen ulkomaan matkoilla. Tulkkaukspalveluun olisi 2 §:n mukaan oikeus vain Suomessa kotikuntalaisen mukaan asuvalla henkilöllä. Suomessa asuvan henkilön oikeudesta käyttää tulkkaukspalvelua ulkomailla oleskelun aikana säädettäisiin ehdotetussa 7 §:ssä. Säännös on tarpeen soveltamiskäytännön yhtenäistämiseksi ja yhdenvertaisuuden turvaamiseksi tavanomaiseen elämään liittyvissä toiminnoissa sekä työ- ja opiskelumatkoilla.

Pykälän 1 momentin mukaan tulkkaukspalveluun oikeutettu henkilö voisi käyttää palvelua tavanomaiseen elämäänsä, opiskeluun tai työssä käymiseen liittyvillä ulkomaan matkoilla. Arvioitaessa sitä, kuuluuko matka tulkkaukspalvelun käyttäjän tavanomaiseen elämään tai hänen opiskeluunsa taikka työssä käymiseen on otettava huomioon vammaisen henkilön yksilölliset tarpeet ja olosuhteet. Maita, joihin suuntautuvat matkat katsotaan tavanomaiseen elämään kuuluviksi, ei voitaisi määritellä esimerkiksi pelkästään maantieteellisen sijainnin perusteella (esim. vain pohjoismaat ja Viro) vaan huomiota olisi kiinnitettävä vammaisen henkilön yksilölliseen tilanteeseen.

Jotta henkilö tosiasiallisesti pystyisi käyttämään hänelle kuuluvaa oikeutta tulkkaukspalveluun, korvattaviksi tulisivat myös tulkin matkakustannukset. Kansaneläkelaitos korvaisi tämän vuoksi myös tulkin työtehtävien hoitamisesta aiheutuvat matka-, majoitus- ja päivärahakulut sekä muut mahdolliset tulkin käytöstä aiheutuvat kulut, kuten osallistumistai pääsymaksut.

Pykälän 2 momentin mukaan tulkkaukspalvelua ulkomaan matkalle tulisi pääsääntöisesti hakea etukäteen. Suomesta tapahtuva etätulkkauksen katsottaisiin Suomessa annettavaksi tulkkaukspalveluksi. Kansaneläkelaitos voisi järjestää tulkkaukspalvelun ulkomaan matkalle osittain tai kokonaan etätulkkauksena, jos mainittu järjestämistapa olisi palvelukäyttäjän kannalta hänen yksilölliset tarpeen-

sa huomioon ottaen perusteltua ja mahdollista. Etäyhteyden käyttämisen olisi lisäksi olta-
va teknisesti mahdollista kohdemaassa.

Pykälän 3 momentissa rajoitettaisiin ulko-
maan matkoilla järjestettävän tulkkauspalve-
lun kestoa niin, että yli kaksi viikkoa kestävi-
en matkojen osalta palvelua järjestettäisiin
mainitun ajan ylittävältä osin vain perustel-
lusta syystä. Tällainen syy voisi liittyä esi-
merkiksi työhön tai opiskeluun liittyvän mat-
kan pituuteen. Myös siinä tilanteessa kun
henkilö muuttaa tilapäisesti ulkomaille asu-
maan ja hänellä säilyy kotikunta Suomessa,
voitaisiin 7 §:ssä tarkoitettua tulkkauspalve-
lua järjestää hänelle vain perustellusta syystä.

Myös ulkomaan matkalle järjestettävän
tulkkauspalvelun järjestäisi pääsääntöisesti
Kansaneläkelaitos. Pykälän 4 momentissa
ehdotetun mukaisesti olisi kuitenkin mahdol-
lista, että Kansaneläkelaitos perustellusta
syystä korvaisi palvelunkäyttäjälle hänen ul-
komailla itse hankkimansa tulkkauspalvelun
kustannukset, jos muut tässä pykälässä sää-
detty tulkkauspalvelun saamisen edellytykset
täyttyisivät. Tällaisia voivat olla esimerkiksi
tilanteet, joissa tulkkauspalvelun tarve ei ole
ollut tiedossa matkalle lähettäessä, kuten
sairastuminen ja sairaanhoidon tarve matkan
aikana. Samoin tilanteissa, joissa kohde-
maassa hankittu tulkkaus on halvempaa kuin
Suomesta hankittu olisi ollut, voitaisiin kus-
tannukset palvelunkäyttäjän itse hankkimasta
tulkkauksesta korvata hänelle.

8 §. Etätulkkaus. Pykälässä ehdotetaan
säädetäväksi Kansaneläkelaitoksen mahdol-
lisuudesta järjestää tulkkauspalvelu myös
etätulkkauksena sekä velvollisuudesta järjes-
tää etätulkkauksessa tarvittavat henkilökoh-
taiset välineet ja laitteet. Etätulkkaus voitai-
siin järjestää tilanteissa, joissa se on sekä asi-
akkaan yksilöllinen palvelutarve huomioon
ottaen käyttökelpoinen että asiakkaan käytet-
tävässä oleva vaihtoehto palvelun järjestämi-
seksi. Etätulkkauksen käyttäminen edellyttäisi
myös palvelunkäyttäjältä kykyä ja sitou-
tumista käyttää etätulkkauspalvelua.

Etätulkkauspalvelu on uusi kehittyvä pal-
velu, jonka nykyistä laajempi käyttö on pe-
rusteltua sekä asiakasnäkökulmasta että pal-
velun tehokkaan järjestämisen näkökulmasta.
Toistaiseksi etätulkkauspalvelua järjestetään
hyvin eri tasoisesti ja laajuisesti eri puolilla

Suomea. Kehittämishankkeilla on merkittävä
rooli palveluiden parantamiseksi. Kansanelä-
kelaitoksen tulee hyödyntää kehittämishank-
keiden tuloksia ja edistää etätulkkauspalve-
luiden asteittaista lisäämistä.

Pykälän 2 momentin mukaan tilanteissa,
joissa tulkkauspalveluun oikeutettu henkilö
haluaa käyttää ja myös tosiasiallisesti pystyy
käyttämään etätulkkausta, Kansaneläkelaitos
järjestäisi hänelle etätulkkauksen toteuttami-
sessa tarvittavat välineet ja laitteet. Kansan-
eläkelaitoksen järjestämismääräyksiin kattaisi etä-
tulkkauksessa tarvittavat ja siihen soveltuvat,
hinnaltaan kohtuulliset välineet ja laitteet.
Näitä olisivat tällä hetkellä esimerkiksi tietokone
laajakaistayhteydellä, asianmukainen
tietokoneohjelma etätulkkauslisensseineen ja
web-kamera. Pykälässä oleva määrittely
mahdollistaisi myös etätulkkauksessa tarvit-
tavien välineiden ja laitteiden uusimisen ja
ajankauttamisen teknisen kehityksen edes-
tässä.

Koska tulkkauspalvelu olisi ehdotetun lain
mukaan palvelunkäyttäjälle maksutonta, ei
hänelle saisi aiheutua kuluja myöskään etä-
tulkkauksena järjestetyn palvelun käytöstä.
Kansaneläkelaitos vastaisi tämän vuoksi ko-
konaisuudessaan tässä pykälässä tarkoitettu-
jen välineiden ja laitteiden etätulkkausikäy-
töstä sekä etäyhteyden käytöstä aiheutuvista
välttämättömistä kustannuksista. Näitä olisi-
vat etäyhteyden muodostamisesta ja ylläpi-
tämisestä aiheutuvat kustannukset, kuten pu-
helin- tai tietokoneyhteydestä aiheutuvat kus-
tannukset.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tar-
kemmin 1 momentissa mainitun järjestämism-
vastuun sisällöstä. Henkilön tulkkauspalve-
lun tarve ja oikeus saada palvelua olisi selvi-
tettävä ehdotetun lain 5, 6 ja 14 §:n mukai-
sesti. Etätulkkauksessa tarvittavien välinei-
den ja laitteiden tarpeellisuuden arviointi pe-
rustuisi asiakkaalta sekä eri tahoilta, kuten
erikoissairanhoidon lääkinnällisen kuntou-
tuksen yksiköstä (keskussairaala, Tikoteekki)
tai muusta asiantuntijayksiköstä saataviin
selvityksiin. Myös etätulkkauksen käyttö-
mahdollisuuksista ja etätulkkauksen välinei-
den ja laitteiden hyödyistä asiakkaalle sekä
siitä, mitä apuvälinettä suositellaan, tulisi
tarvittaessa olla asiantuntijan lausunto. Lau-
sunnosta tulisi selvittää välineiltä ja laitteilta

vaadittavat ominaisuudet sekä mitä osioita välineiden ja laitteiden kokonaisuus sisältää.

Apuvälinearviointi on osa kunnan järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvaa lääkinnällistä kuntoutusta ja etätulkkauksessa tarvittavien välineiden ja laitteiden tarpeen arviointi esimerkiksi puhevammaisten henkilöiden osalta kuuluisi siinä yhteydessä tehtäväksi. Kunta vastaisi arvioinnista aiheutuvista kustannuksista.

Etätulkkauksen järjestäjänä Kansaneläkelaitos määritteli edellä mainitut asiantuntijaselvitykset saatuaan, millaiset etätulkkauksessa tarvittavat välineet ja laitteet asiakkaalle järjestetään.

Kansaneläkelaitos voisi antaa pykälässä mainitut välineet ja laitteet asiakkaalle joko omaksi tai käytettäväksi. Kansaneläkelaitos vastaisi etätulkkausjärjestelmien asentamisesta käyttökuuntoon, niiden huollosta ja päivittämisestä sekä käytön opetuksesta. Kansaneläkelaitos vastaisi myös asianmukaisin väliajoin välineiden ja laitteiden vaihtamisesta etätulkkauksen toteutumisen varmistamisen kannalta ajanmukaisiksi.

Järjestämisvastuu muiden jokapäiväisistä toiminnoista selviytymiseksi tarpeellisten kommunikaatio-, liikkumis- ja muiden vastaavien apuvälineiden kuin tässä laissa tarkoitettun tulkkauspalvelun järjestämiseen etätulkkauksena käytettävien välineiden ja laitteiden osalta kuuluisi kansanterveyslain (66/1972) ja erikoissairaanhoidon lain (1062/1989) nojalla terveydenhuollon tai vammaispalvelun nojalla kunnan sosiaalitoimen vastuulle.

3 luku

Toimeenpano

9 §. Toimeenpano. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi lain toimeenpanosta. Ehdotetun 1 momentin mukaan sosiaali- ja terveystoimintajärjestelmä vastaisi tulkkauspalvelun kehittämisestä ja seuraisi lain toimeenpanoa.

Kansaneläkelaitoksen tehtävistä säädettäisiin pykälän 2 momentissa. Sen mukaan Kansaneläkelaitos vastaisi lain toimeenpanosta ja tulkkauspalvelun järjestämisestä.

Kansaneläkelaitos päättäisi myös tulkkauspalveluun liittyvien kustannusten korvaamisesta tulkkauspalvelua välittäville välityskeskusille sekä palveluntuottajille.

10 §. Tulkkauspalvelun järjestäminen. Pykälässä säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen mahdollisuudesta järjestää tässä laissa tarkoitettu tulkkauspalvelu joko tuottamalla palvelu itse tai hankkimalla se muilta palveluntuottajilta. Palvelu tulisi järjestää kokonaistaloudellisesti edullisimmin. Tulkkauspalveluun liittyvät hankinnat tulisi kilpailuttaa siten kuin laissa julkisista hankinnoista (349/2007) on säädetty. Palvelun kilpailuttaminen vaikuttaa jossakin määrin palvelun tuottamiseen liittyviin menettelytapoihin erityisesti niillä alueilla, joilla välitystoimintaa tai tulkkiin palveluita ei kuntien toimesta ole aiemmin kilpailutettu. Asiakkaan yksilölliset tarpeet tulee kuitenkin jatkossakin ottaa huomioon sekä palvelua kilpailutettaessa että yksittäistä tulkkauspalvelua järjestettäessä. Palvelua kilpailutettaessa asiakkaan yksilölliset tarpeet tulee ottaa huomioon muun muassa edistämällä tulkkauspalvelun laatua. Lisäksi yksittäistä tulkkauspalvelua järjestettäessä voi olla tarpeen poiketa kilpailutusjärjestyksestä esimerkiksi sen varmistamiseksi, että valitulla tulkilla on riittävä ammattitaito vaatimaan tulkkaukstahtumaan.

Kansaneläkelaitos ratkaisisi henkilön oikeuden tulkkauspalveluun ja antaisi sitä koskevat päätökset. Kansaneläkelaitoksen ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista itse hoitaa tulkkiin välitystä, vaan se voisi kilpailuttaa sekä tulkkauspalvelun välitystoiminnan että itse tulkkauspalvelun. Välitystä koskevan tarjouskilpailun voittanut taho voisi hoitaa tulkkiin välityksen asiakkaille Kansaneläkelaitoksen kanssa solmimansa toimeksiantosopimuksen nojalla joko koko Suomessa tai alueellisesti. Pykälässä ei rajoitettaisi Kansaneläkelaitoksen oikeutta hankkia palvelua myös julkiselta taholta eli myös kunnalliset tulkkeskukset tai välityskeskukset voisivat osallistua tarjouskilpailuihin.

Vaativissa tulkkauksilanteissa voidaan palvelu järjestää siten, että käytettävissä on kaksi tai useampia tulkkeja. Vaativuutta arvioidessa kyse voisi olla tulkkauksilanteista, jotka ovat ajallisesti pitkäkestoisia tai muutoin niin vaativia, että hyvän tulkkauspalvelun

järjestämiseksi tarvitaan kahta tai useampaa tulkkia. Esimerkiksi oikeustulkkauksissa tulisi yleensä olla käytettävissä kaksi tulkkia. Pitkäkestoisella tarkoitettaisiin yleensä yli kahden tunnin tulkkausta. Käytännössä päätöksen kahden tai useamman tulkin käytöstä voisi tehdä Kansaneläkelaitoksen puolesta toimiva välityskeskus.

Pykälän 2 momentin mukaan tulkkauspalvelua järjestettäessä olisi erityisesti kiinnitettävä huomiota tulkkauspalvelua hakevan ja saavan henkilön oikeuksien toteutumiseen. Säännöksellä varmistettaisiin aikaisemmin kunnan järjestämisvelvollisuuteen kuuluneen palvelun kohdalla asiakkaan kuulemisen ja osallistumisoikeuden toteutuminen tulkkauspalveluasian käsittelyssä. Tämä tarkoittaisi palvelunkäyttäjän toivomusten, mielipiteiden, edun ja yksilöllisten tarpeiden sekä hänen äidinkieltänsä ja kulttuuritaustansa huomioon ottamista tulkkauspalvelua toteutettaessa. Huomioon olisi otettava sekä ruotsinkielisen että saamenkielisen palvelun saavuus ja myös näiden osalta huolehdittava siitä, että tulkkauspalvelua tarvitseva henkilö saa palvelua äidinkielellään.

Asiointi ja asian käsittely olisi hallintolain 7 §:n palveluperiaatteen mukaisesti pyrittävä järjestämään siten, että tulkkauspalvelun hakija ja palvelunkäyttäjä saa palveluja asianmukaisesti. Asiakkaalle olisi myös hallintolain 8 §:n mukaisesti annettava tulkkauspalvelusta riittävästi tietoa ymmärrettävässä muodossa sekä neuvottava ja ohjattava häntä tulkkauspalveluihin liittyvissä kysymyksissä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta tarvittaessa periä tulkkauspalvelun kustannukset tulkkauspalvelusta ensisijaisesti vastuussa olevalta taholta. Säännös soveltuisi niissä 3 § 2 momentissa mainituissa tilanteissa, joissa muun lain nojalla järjestettävän palvelun saaminen on viivästynyt tai on ollut olemassa muu perusteltu syy, jonka vuoksi Kansaneläkelaitos on järjestänyt asiakkaalle tulkkauspalvelua.

Tulkkauspalveluun kuuluisivat välittömien tulkkausmaksustusten lisäksi myös tulkkausmaksusta aiheutuvat välttämättömät oheiskustannukset. Välttämättömiä tulkkauspalvelun oheiskustannuksia olisivat muun muassa tulkin matka-, majoitus- ja päivärahakustannukset sekä muut tulkkaustilanteeseen liittyvät

kulut, kuten esimerkiksi osallistumiskustannukset tai pääsymaksut.

Oheiskustannukset sisältäisivät myös puhevammaisten tulkin perehtymisen uuden asiakkaan kommunikaatiokeinoon ja apuvälineisiin. Puhevammaisten tulkkauspalvelun asiakkaiden kommunikaatiokeinot voivat olla hyvin yksilöllisiä ja monen eri menetelmän yhdistelmiä, joten puhevammaisten tulkki ei voi perehtymättä toimia uuden puhevammaisen asiakkaan tulkkina.

Myös tulkkauspalvelun käyttöä aloitettaessa tai kommunikointikeinon muuttuessa tulkin käyttöön perehtymiseen tarvittava lyhytkestoinen tulkin käytön opetus katsottaisiin tulkkausmaksuksi ja se kuuluisi Kansaneläkelaitoksen järjestämän tulkkauspalvelun piiriin. Asiakas voisi siten käyttää tarvittavan osan hänelle myönnettyistä tulkkaustunneista tulkin käyttöön perehtymiseen. Puhevammaisen henkilö itse tai puhevammaisen henkilö yhdessä hänellä aiemmin toimineen tulkin tai muun hänen kommunikaatiokeinonsa ja apuvälineensä tuntevan henkilön kanssa perehdyttää uuden tulkin.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin tulkkauspalvelun maksuttomuudesta asiakkaalle. Tämä vastaisi nykyisen lain mukaista sääntelyä.

11 §. *Palvelun rahoitus.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi ehdotetun lainmukaisen tulkkauspalvelun rahoituksesta. Tulkkauspalvelu rahoitettaisiin kokonaisuudessaan valtion varoista. Jotta Kansaneläkelaitos voisi maksaa tulkkauspalvelun ajallaan, olisi maksamiseen tarvittavien varojen oltava Kansaneläkelaitoksen käytettävissä kunkin kuukauden ensimmäisenä arkipäivänä. Tätä tarkoitusta varten Kansaneläkelaitoksen olisi viisi arkipäivää ennen 11 §:ssä tarkoitettua valtion ennakon maksupäivää ilmoitettava arvio maksukuukauden tulkkauspalvelun vaatimasta rahamäärästä.

12 §. *Toimintamenot.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi ehdotetun lain mukaisen tulkkauspalvelun toimeenpanosta aiheutuvien kustannusten korvaamisesta. Nämä toimintakulut luetaan sosiaaliturvan yleisrahaston toimintakuluiksi. Lain Kansaneläkelaitoksesta annetun lain muuttamisesta 3 a luvun 12 d §:ssä on säädetty sosiaaliturvan yleisrahaston toimintakulujen rahoittamisesta.

13 §. *Tulkkauspalvelun hakeminen ja puhevallan käyttö.* Pykälässä säädettäisiin tulkkauspalvelun hakemisesta ja puhevallan käyttämisestä tulkkauspalveluasioissa. Ehdotetun 1 momentin mukaan tulkkauspalvelua tulisi hakea Kansaneläkelaitokselta kirjallisesti.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi puhevallan käyttämistä koskeva erityissäännös. Ehdotuksen mukaan lähiomainen tai muu hakijasta pääasiallisesti huolehtinut Kansaneläkelaitoksen hyväksymä henkilö voisi käyttää puhevaltaa asiakkaan puolesta tulkkauspalvelua koskevassa asiassa. Käytännössä ehdotetulla pykälällä on merkitystä erityisesti silloin, kun henkilölle ei ole nimetty holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettua edunvalvojaa. Edunvalvojan määräystä ei näin välttämättä tarvitsisi jäädä odottamaan eikä edunvalvojaa tarvitsisi hakea vain tulkkauspalvelun hakemista tai muun tulkkauspalveluasian hoitamista varten. Vastaava säännös sisältyy useisiin Kansaneläkelaitoksen etuuslakeihin.

Ehdotetussa 3 momentissa säädettäisiin puhevallan käytöstä silloin, kun tulkkauspalvelun hakija tai saaja on alaikäinen. Puhevaltaa voisi lapsen puolesta käyttää lapsen edunvalvoja, huoltaja, kunnan sosiaalihuoltolain 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimielin tai henkilö, jonka hoidossa lapsi tosiasiallisesti on. Säännös mahdollistaisi tulkkauspalveluasioden joustavan hoitamisen esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa lapsi ei asu huoltajansa kanssa tai hänet on lastensuojelulain (417/2007) nojalla huostaan otettu. Lisäksi momentissa ehdotetaan säädettävän, että 15 vuotta täyttänyt lapsi voisi myös itse käyttää puhevaltaa tulkkauspalvelua koskevassa asiassaan.

Tulkin tilaaminen olisi edelleen mahdollista tehdä suullisesti tai henkilökohtaisesti välituskokeskuksessa käymällä. Tulkin tilaamiseen tulkkikeskuksen kautta olisi käytettävissä eri tapoja kuten soittaminen puhelimella ja tekstipuhelimella, tekstiviestit, sähköpostin käyttäminen tai kuvapuhelinyhteys viittomakieliseen yhteydenpitoon. Lähiomainen tai muu 2 momentissa tarkoitettu henkilö voisi tilata tulkin palvelunkäyttäjän puolesta. Palvelunkäyttäjä voisi myös esimerkiksi suullisesti valtuuttaa muunkin henkilön (avustajan, ko-

tipalveluhenkilökuntaan kuuluvan tai muun henkilön) tekemään tilauksen hänen puolestaan.

14 §. *Tulkkauspalvelun edellytysten selvittäminen.* Pykälässä säädettäisiin hakijan velvollisuudesta toimittaa Kansaneläkelaitokselle tulkkauspalveluasian ratkaisemiseksi tarvittavat selvitykset sekä ilmoittaa olosuhteissaan tapahtuneista muutoksista. Lisäksi pykälässä säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta itse hankkia asian ratkaisemiseksi tarpeellisia selvityksiä sekä perustellusta syystä määrätä henkilö tutkimuksiin tulkkauspalvelun saamisen edellytysten selvittämiseksi tai uudelleen arvioimiseksi.

Pykälän 1 momentin mukaan lähtökohtana olisi, että tulkkauspalvelun hakija itse toimittaa asian ratkaisemiseksi tarvittavat selvitykset Kansaneläkelaitokselle.

Tulkkauspalvelun myöntäminen ei edellyttäisi lääkärinlausuntoa, vaan pääsääntöisesti muunkin sosiaali- tai terveydenhuollon asiantuntijan tai asiakkaan tulkkauspalvelun tarpeeseen tai käytettävään tulkkausmenetelmään perehtyneen muun asiantuntijan lausunto palvelun hyödyntämiselle asiakkaalle riittäisi. Hakija myös vastaisi lausunnon tai selvitysten hankkimisesta aiheutuvista kustannuksista. Lausunnon tulisi käydä ilmi, millainen tulkkauspalvelun tarpeen aiheuttava sairaus tai vamma henkilöllä on ja mitä kommunikointikeinoja hän käyttää. Tulkkauspalvelun myöntäminen edellyttäisi 5 §:n mukaan myös, että henkilö kykenee ilmaisemaan omaa tahtoaan tulkkauksen avulla. Erityisesti vaikeimmin vammaisten henkilöiden kohdalla lausunnon tulisi siten käydä ilmi myös lausunnonantajan käsitys siitä, hyötyykö henkilö tulkkauspalvelusta.

Tulkkauspalveluhakemuksen ratkaiseminen voi tietyissä tilanteissa edellyttää, että hakemuksen liitteenä toimitetaan Kansaneläkelaitokselle sosiaali- tai terveydenhuollon asiantuntijan tai muun asiantuntijan lausunnon lisäksi myös muita selvityksiä. Tällaisia selvityksiä voidaan tarvita esimerkiksi opiskelutulkausta haettaessa. Opiskelutulkausta koskevaan hakemukseen tulisi aiempaa käytäntöä vastaavasti yleensä liittää muun muassa oppilaitoksen antama arvio opiskeluista selviytymiseksi välttämättömästä tulkkaus-tuntien määrästä. Opiskelutulkkauksessa

mahdollisia tulkattuja tilanteita voivat olla esimerkiksi opetustilanteet, ryhmätilanteet, kirjallisen materiaalin tulkkaaminen, ohjauskeskustelut, opiskeluun kuuluva asiointi, vierailukäynnit ja itsenäiset tehtävät sekä tiedonhankinta kuten haastattelut ja opetusvideoiden katsominen. Näitä tilanteita tulisi huomioida tulkkaustarpeen arvioinnissa. Haettaessa tulkkausta ulkomaan matkalle hakijan tulisi ilmoittaa Kansaneläkelaitokselle matkan kohde, tarkoitus ja tulkkaustarpeen kesto.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta hankkia asian ratkaisemiseksi tarvittavia selvityksiä. Pääsääntönä olisi 1 momentin mukaan, että asiakkaan tulee itse hankkia hakemuksen ratkaisemiseksi tarvittavat selvitykset ja toimittaa ne Kansaneläkelaitokselle. Tästä johtuen Kansaneläkelaitos hankkisi selvityksiä vain silloin, kun siihen on erityinen syy ja kun asiaa ei voida ratkaista asiakkaan itsensä toimittamien selvitysten perusteella. Kansaneläkelaitos voisi pyytää asiantuntijalausuntoa esimerkiksi silloin, kun käytettävissä olevat kommunikointikeinot tai tulkkauspalvelun tarve ja siitä saatava hyöty eivät käy asiakkaan toimittamasta selvityksestä riittävällä tavalla ilmi.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tulkkauspalvelun hakijan tai saajan velvollisuudesta käydä tulkkauspalvelun edellytysten selvittämiseksi tai uudelleen arvioimiseksi tutkittavana Kansaneläkelaitoksen nimeämän sosiaali- tai terveydenhuollon asiantuntijan luona tai sen nimeämässä sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksikössä. Tutkimuksiin lähettäminen edellyttäisi aina perusteltua syytä. Esimerkiksi puhevammaisen henkilö voitaisiin tarvittaessa lähettää tutkimuksiin erikoissairaanhoidon lääkinnällisen kuntoutuksen yksikköön (keskussairaala, Tikoteekki) tai muuhun lääkinnälliseen kuntoutukseen erikoistuneeseen toimintayksikköön. Edellytyksenä tälle menettelylle olisi, että asiakkaan käytettävissä olevat kommunikointikeinot, tulkkauspalvelun tarve ja hyödyllisyys taikka kyseiselle asiakkaalle sopivat etätulkkauksen välineet ja laitteet eivät kävisi riittävällä tavalla ilmi Kansaneläkelaitokselle toimitetusta selvityksestä ja julkisessa tai yksityisessä lääkinnällisen kuntoutuksen yksikös-

sä suoritettava tutkimus ja arvio katsottaisiin asian ratkaisemisen kannalta tarpeelliseksi. Kansaneläkelaitos vastaisi tutkimuksesta aiheutuvista kustannuksista.

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi hakemuksen ratkaisemisesta niissä tapauksissa, joissa tulkkauspalvelun hakija kieltäytyy antamasta asian ratkaisemiseksi tarpeellisia tietoja tai esittämästä häneltä vaadittua selvitystä. Kansaneläkelaitoksen tulee varata tietojen ja selvityksen esittämiseksi kohtuullinen määräaika. Hakemuksen ratkaisemista varten tarpeellisia tietoja ja selvityksiä pyydetessä hakijalle tulee kertoa, että tietojen toimittamatta jättäminen johtaa asian ratkaisemiseen käytettävissä olevien tietojen perusteella. Käytännössä tällaisessa tilanteessa hakemus yleensä hylätään. Hakemus voitaisiin hylätä myös, jos asiakas kieltäytyy osallistumasta Kansaneläkelaitoksen 3 momentin nojalla määräämään tutkimukseen.

15 §. *Tulkkauspalvelua koskeva päätös.* Pykälässä säädettäisiin päätöksen antamisesta.

Kansaneläkelaitoksen tulisi 1 momentin mukaan antaa hakijalle kirjallinen päätös hänen oikeudestaan käyttää Kansaneläkelaitoksen järjestämää tulkkauspalvelua. Momentissa säädettäisiin myös Kansaneläkelaitoksen velvollisuudesta antaa tarvittaessa erillinen päätös vähimmäismäärien ylittävistä tulkkaustunneista, opiskelutulkkauksesta, tulkkauksesta ulkomaan matkoilla sekä etätulkkauksessa tarvittavista välineistä ja laitteista ja etäyhteyden käytöstä aiheutuvista kustannuksista. Lisätunnit sekä oikeus opiskelutulkkaukseen myönnettäisiin yleensä määrääjäksi.

Päätös tulisi antaa myös 16 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa eli kun palvelunsaajan oikeus tulkkauspalveluun arvioidaan uudelleen tai lakkaa. Lisäksi kirjallinen päätös tulisi antaa, kun henkilöltä evätään oikeus käyttää tulkkauspalvelua. Tällaisessa tilanteessa päätös annettaisiin väliaikaisena.

Kansaneläkelaitos voisi myöntää oikeuden tulkkauspalveluun joko toistaiseksi tai määrääjäksi. Tästä säädettäisiin ehdotetussa 2 momentissa. Määrääjäksi myöntäminen tulisi kyseeseen esimerkiksi silloin, kun henkilön tulkkaustarpeen perusteena olevan sairauden tai vamman pysyvyydestä ei ole varmuutta. Oikeus voitaisiin myöntää määrää-

ajaksi myös, kun tulkkauspalvelua on tietyn asiakkaan tapauksessa perusteltua kokeilla, mutta on epäselvää, hyötyykö asiakas lainkaan tulkkauspalvelusta eli kykeneekö hän ilmaisemaan tahtoaan tulkkauksen avulla.

Ehdotetussa 2 momentissa säädettäisiin myös, että oikeus tulkkauspalveluun voitaisiin erityisesti syystä myöntää väliaikaisesti siksi ajaksi, jonka hakemuksen käsittely kestää. Kansaneläkelaitoksen olisi annettava lopullinen päätös oikeudesta tulkkauspalveluun viivytyksettä, kun hakemuksen ratkaisemiseksi tarvittava selvitys on saatu. Väliaikainen päätös voitaisiin antaa esimerkiksi kun henkilöllä ilmeisesti on oikeus tämän lain mukaiseen opiskelutulkkaukseen, mutta lopullista päätöstä ei voida heti antaa tarvittavien selvitysten puuttumisen vuoksi.

16 §. Ilmoitusvelvollisuus ja tulkkauspalvelupäätöksen uudelleenarviointi. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin ilmoitusvelvollisuudesta sekä tulkkauspalvelupäätöksen uudelleenarvioinnista. Säännöksen mukaan palvelunsaaja olisi velvollinen ilmoittamaan Kansaneläkelaitokselle tulkkauspalveluoikeuteen vaikuttavissa olosuhteissaan tapahtuneista muutoksista. Tällaisia muutoksia voivat olla esimerkiksi ulkomaille muutto, opiskelun lakkaaminen, lisätuntien myöntämisen perusteena olleiden olosuhteiden muuttuminen tai terveydentilan muuttuminen niin, että tulkkauspalvelulle ei enää ole tarvetta. Ilmoitusvelvollisuus koskisi myös palvelunsaajan laillista edustajaa eli edunvalvojaa tai esimerkiksi lapsen muuta huoltajaa.

Säännöksen mukaan oikeus tulkkauspalveluun voitaisiin arvioida uudelleen, jos palvelunsaajan olosuhteissa on tapahtunut sellainen muutos, joka vaikuttaa oikeuteen saada Kansaneläkelaitoksen järjestämää tulkkauspalvelua. Uudelleenarviointi tehtäisiin yleensä olosuhteiden muutoksesta lukien. Tämä voisi käytännössä tarkoittaa esimerkiksi lisätuntien myöntämistä tarvittaessa tai lisätuntioikeuden vähentämistä siinä tilanteessa, että niihin oikeuttaneet olosuhteet ovat muuttuneet.

Oikeus tulkkauspalveluun lakkaisi 2 momentin mukaan kun henkilö ei enää tarvitse tulkkauspalvelua tai jos hänellä ei enää ole kotikuntaa Suomessa. Lakkautus tehtäisiin yleensä olosuhteiden muutoksesta lukien.

4 luku

Muutoksenhaku

17 §. Muutoksenhakuoikeus. Pykälän 1 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksen tulkkauspalvelua koskevaan päätökseen haettaisiin muutosta sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnalta, jonka päätökseen voisi hakea edelleen muutosta vakuutusosoikeudelta. Vakuutusosoikeuden päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla. Lainvoimaisen päätöksen poistamisesta säädettäisiin 22 §:ssä.

Pykälän 2 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksen päätöstä olisi muutoksenhausta huolimatta noudatettava, kunnes asia on lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu. Kansaneläkelaitoksen antamaan väliaikaiseen päätökseen ei saisi hakea muutosta. Näin ollen muutosta ei voisi hakea asiakkaalle 15 §:n 2 momentin nojalla annettuun oikeuteen käyttäen tulkkauspalvelua hakemuksen käsittelyaikana.

18 §. Valitusajasta ja valituksen myöhästyminen. Pykälässä säädettäisiin valitusajasta, muutoksenhakuun liittyvän päätöksen tiedoksiannosta sekä valituksen myöhästyminen vaikutuksista. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että valituskirjelmä olisi toimitettava Kansaneläkelaitoksen toimistoon viimeistään 30 päivänä sen päivän jälkeen, kun valittaja on saanut tiedon kirjallisesta päätöksestä. Tulkkauspalvelua koskevan päätöksen katsotaan tulleen valittajan tietoon seitsemäntenä päivänä sen jälkeen, kun päätös on postitettu hänen ilmoittamallaan osoitteella, ellei hän muuta näytä. Jos valitusajan viimeinen päivä on pyhäpäivä, arkilauantai, itsenäisyyspäivä, vapunpäivä tai joului- tai juhannusaatto, lasketaan valitusajan päättyvän seuraavana arkipäivänä.

Valitus olisi tehtävä kirjallisesti, ja se on allekirjoitettava joko omakätisesti, huoltajan tai muun edunvalvojan toimesta tai, jos allekirjoittajana on muu henkilö, on mukana oltava valtakirja. Valtakirjaa ei kuitenkaan vaadita, jos valituskirjelmän on laatinut yleinen oikeusavustaja tai asianajaja.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että Kansaneläkelaitoksen ja sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnan päätös annettaisiin tiedoksi lähettämällä se postitse kirjeellä vas-

taanottajalle hänen ilmoittamaansa postiosoitteeseen.

Pykälän 3 momentin mukaan vaikka valitus olisi jätetty säädetyn määräajan jälkeen, voisi muutoksenhakuelin ottaa sen tutkittavakseen, jos myöhästymiseen on ollut painavia syitä. Muutoksenhakuelin ratkaisee, ottaako se myöhästyneen valituksen tutkittavakseen.

19 §. Itseoikaisu. Pykälässä säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen velvollisuudesta tutkia mahdollisuus valituksenalaisen päätöksen itseoikaisuun ennen valitusasian toimittamista muutoksenhakuelimelle.

Pykälän 1 momentin mukaan jos Kansaneläkelaitos hyväksyy valittajan valituksessaan esittämät vaatimukset kokonaisuudessaan, olisi sen oikaistava aiempi päätöksensä antamalla asiassa valituskelpoinen oikaisupäätös. Oikaisupäätökseen haettaisiin muutosta sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnalta ja vakuutusoikeudelta siten, kuin 17 ja 18 §:ssä säädetään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tilanteista, joissa Kansaneläkelaitos ei voi oikaista valituksenalaista päätöstä lainkaan tai se voi oikaista päätöksen vain osittain. Momentin mukaan jos päätöstä ei voida oikaista, Kansaneläkelaitoksen olisi toimitettava valituskirjelmä ja lausuntonsa asianomaisen muutoksenhakuelimen käsiteltäväksi 30 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä. Jos Kansaneläkelaitos hyväksyisi valituksessa esitetyt vaatimukset osittain, voisi se oikaista antamaansa päätöstä väliaikaisella päätöksellä siltä osin kuin se hyväksyy vaatimukset. Jos valitus on jo toimitettu muutoksenhakuelimelle, on väliaikaisesta päätöksestä ilmoitettava sille viipymättä. Väliaikaiseen päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Pykälän 3 momentin mukaan valituskirjelmän ja Kansaneläkelaitoksen lausunnon muutoksenhakuelimelle toimittamiselle asetusta 30 päivän määräajasta voitaisiin poiketa, jos lisäselvitysten hankkiminen sitä edellyttäisi. Lisäselvityksen hankkimisesta olisi tällöin aina ilmoitettava valittajalle viipymättä. Valituskirjelmä ja lausunto olisi kuitenkin aina toimitettava muutoksenhakuelimelle viimeistään 60 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä.

20 §. Asiavirheen korjaaminen. Pykälässä

säädettäisiin asia- ja menettelyvirheen korjaamisesta. Jos Kansaneläkelaitoksen päätös perustuu selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen taikka ilmeisen vääriin lain soveltamiseen taikka päätöstä tehtäessä on tapahtunut menettelyvirhe, Kansaneläkelaitos voisi pykälän 1 momentin mukaan poistaa virheellisen päätöksensä ja ratkaista asian uudelleen.

Pykälän 2 momentin mukaan päätös voitaisiin korjata joko asianosaisen eduksi tai vahingoksi. Päätöksen korjaaminen asianosaisen vahingoksi edellyttäisi, että asianosainen suostuu päätöksen korjaamiseen. Jos suostumusta ei saada määräajassa, vakuutusoikeudesta voidaan hakea virheellisen päätöksen poistamista. Tästä ehdotetaan säädettäväksi 22 §:ssä.

Hallintolain 50—53 §:ssä säädetään siitä, miten päätöksessä olevaa virhettä korjattaessa muutoin menetellään. Näitä hallintolain säännöksiä sovellettaisiin myös tämän lain mukaisen päätöksen korjaamiseen.

21 §. Lainvoimaisen päätöksen oikaisu. Asia, joka koskee evätyen tulkkauspalvelun myöntämistä tai myönnetyn tulkkauspalvelun määrän lisäämistä, olisi tutkittava uudelleen, jos siinä ilmenisi uutta selvitystä. Kansaneläkelaitos voisi siten aiemman lainvoimaisen päätöksen estämättä tällaisessa tilanteessa myöntää tulkkauspalveluoikeuden takautuvasti taikka tulkkauspalvelua aikaisempaa päätöstä suuremman tuntimäärän. Myös sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunta ja vakuutusoikeus voisivat menetellä vastaavasti. Päätökseen olisi mahdollista hakea muutosta sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnalta ja vakuutusoikeudelta siten kuin 17 ja 18 §:ssä säädetään.

Jos päätös oikaistaan ja henkilö on takautuvalla ajalla hankkinut tulkkausta omalla kustannuksellaan, tulisi Kansaneläkelaitoksen korvata hänelle toteutuneesta tulkkauksesta aiheutuneet kustannukset.

22 §. Päätöksen poistaminen. Pykälässä säädettäisiin menettelystä haettaessa lainvoimaisen päätöksen poistamista sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnalta tai vakuutusoikeudelta.

Pykälän 1 momentin mukaan tilanteissa, joissa Kansaneläkelaitoksen antama lainvoimainen päätös perustuu virheelliseen tai

puutteelliseen selvitykseen taikka on ilmeisesti lain vastainen, sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunta voisi asianosaisen tai Kansaneläkelaitoksen vaatimuksesta poistaa päätöksen ja määrätä asian uudelleen käsiteltäväksi. Sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnan olisi varattava asianosaisille tilaisuus tulla kuulluksi ennen asian ratkaisemista. Sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnan päätökseen Kansaneläkelaitoksen lainvoimaisen päätöksen poistamisesta olisi mahdollista hakea muutosta vakuutusosoikeudelta siten kuin 17 ja 18 §:ssä säädetään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnan tai vakuutusosoikeuden antaman lainvoimaisen päätöksen poistamisesta. Jos näiden muutoksenhakuelinten antama lainvoimainen päätös perustuisi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen taikka olisi ilmeisesti lain vastainen, päätöksen voisi joko asianosaisen tai Kansaneläkelaitoksen aloitteesta poistaa vakuutusosoikeus. Vakuutusosoikeuden olisi varattava asianosaisille tilaisuus tulla kuulluksi ennen asian ratkaisemista.

Pykälän 3 momentissa rajoitettaisiin ajallisesti päätöksen poistamisen hakemista. Momentin mukaan päätöksen poistamista olisi haettava viiden vuoden kuluessa siitä, kun päätös sai lainvoiman. Erityisen painavista syistä päätöksen poistamista voisi hakea viittä vuotta myöhemminkin.

5 luku

Tietojen saaminen ja luovuttaminen

23 §. *Oikeus tietojen saamiseen.* Ratkaistessa oikeutta Kansaneläkelaitoksen järjestämään tulkkauspalveluun lähtökohtana olisi, että hakija itse toimittaa asian ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot Kansaneläkelaitokselle. Jos asiakas ei toimita tietoja, voisi Kansaneläkelaitos erityisestä syystä itse hankkia tarvittavia lausuntoja ja selvityksiä. Asiasta säädettäisiin lain 14 §:ssä. Ehdotetussa 23 §:ssä säädettäisiin siitä, miltä tahoilta tietoja voitaisiin saada.

Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen ja muutoksenhakuelimen oikeudesta saada ehdotetussa laissa säädettyjen tehtävien toimeenpanemiseksi välttämät-

tömiä tietoja eri viranomaisilta ja muilta tahoilta. Kansaneläkelaitoksella ja ehdotetun lain mukaisella muutoksenhakuelimellä olisi oikeus saada tiedot salassapitosäännösten estämättä ja maksutta.

Säännös koskisi oikeutta saada tietoja sekä hakemuksen käsittelyvaiheessa että tulkkauspalvelua välitettäessä. Kansaneläkelaitos voisi saada ilman asiakkaan suostumusta tietoja niiltä tahoilta, jotka pykälässä on mainittu.

Tietoja olisi oikeus saada muun muassa valtion ja kunnan viranomaisilta sekä muilta julkisoikeudellisilta yhteisöiltä. Tietoja voitaisiin tarvita tuomioistuimelta, poliisilta sekä muilta lakiin perustuvan velvoitteen nojalla tulkkausta järjestäviltä viranomaisilta. Tiedot voisivat olla tarpeen tulkkauksen järjestämiseksi tai viranomaisten keskinäisen kustannusvastuun selvittämiseksi. Kunnan viranomaisista pykälässä mainittuja tietoja voisi olla tarpeen saada sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten ohella myös opetus-toimesta. Lisäksi kyseeseen voisivat tulla tulkkauspalvelun saajan tai hakijan kotikuntaa koskevat tiedot.

Pykälässä säädettäisiin myös Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada päätöksen antamiseksi tai palvelun järjestämiseksi tarpeellisia tietoja tulkkauspalvelua Kansaneläkelaitoksen kanssa solmimansa sopimuksen perusteella välittävältä palveluntuottajalta. Tiedot voisivat olla tarpeen tulkkauspalvelun käytännön toiminnan varmistamiseksi. Kansaneläkelaitoksen ja palveluntuottajan välisessä toimeksiantosopimuksessa sovittaisiin tarkemmin osapuolten oikeuksista ja velvollisuuksista sekä myös tietojen salassapidosta.

Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada tietoja myös oppilaitoksilta tai muilta koulutuksen järjestäjiltä sekä palvelunsaajan tai -hakijan työnantajalta. Tietojen tulisi olla tarpeen työelämä- tai opiskelutulkkauspäätöksen antamiseksi tai tulkkauksen käytännön järjestämisestä huolehtimiseksi. Potilas- ja Liikennevakuutuskeskukselta ja vakuutuslaitoksilta voisi olla tarpeen saada tietoja päällekkäisten päätösten estämiseksi ja keskinäisen kustannusvastuun selvittämiseksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin oikeudesta saada tulkkauspalveluasian ratkaisemiseksi välttämättömiä tietoja lääkäriltä ja

muilta sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoilta sekä toimintayksiköiltä. Lainkohdassa on yksilöity ne välttämättömät tiedot, jotka Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada. Tulkkauspalveluoikeutta ratkaistaessa lähtökohtana on, että hakija toimittaa itseään koskevat tiedot ja tarvittavat terveydentilaan ja kommunikointikeinoihin liittyvät selvitykset itse Kansaneläkelaitokselle. Jos tietoja ei saada häneltä, ne voidaan saada säännöksessä kuvatuilta tahoilta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tulkkauspalvelun tuottajien velvollisuudesta antaa Kansaneläkelaitokselle myös palvelun järjestämistä ja sen toteutumisen valvontaa ja laadun arviointia varten välttämättömät tiedot. Tiedon tarve johtuu siitä, että tulkkauspalvelua järjestäessään Kansaneläkelaitos vastaa tulkkauksen sopivuudesta asiakkaan tarpeisiin ja tulkkauksen laadusta. Tulkkauspalvelun tuottajan tulisi tällöin luovuttaa muun muassa kaikki yksittäisen palvelusaaajaan liittyvät, laadun arvioinnin kannalta välttämättömät tiedot.

Tietojen saamisesta teknisen käyttöyhteyden avulla säädettäisiin ehdotetussa 26 §:ssä.

24 §. Oikeus tietojen luovuttamiseen. Pykälässä säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta luovuttaa tietoja salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä.

Kansaneläkelaitoksen toimeksiannosta tulkkauspalvelun välitystä suorittavalle palveluntuottajalle voitaisiin antaa tiedot tulkkauspalvelupäätöksistä sekä muut tämän lain mukaisen tulkkauspalvelun hoitamista varten saadut tiedot siltä osin kuin tiedot ovat välttämättömiä tulkkauspalvelun välityksessä. Tiedot voitaisiin antaa teknisen käyttöyhteyden avulla. Palveluntuottajalla olisi tulkkivälityksen käytännön järjestämiseksi oltava käytettävissä ajantasaiset tiedot muun muassa tulkkauspalvelun hakijoista ja saajista, annetuista tulkkauspäätöksistä, myönnettyistä ja käytetyistä tuntimääristä, asiakkaiden kommunikointikeinoista, käytettävissä olevista tulkkauspalvelun tuottajista sekä tulkeista. Kansaneläkelaitoksen ja palveluntuottajan välisessä toimeksiantosopimuksessa sovittaisiin tarkemmin palveluntuottajan oikeudesta käyttää Kansaneläkelaitoksen tietojärjestelmän tietoja sekä myös salassapitovelvolli-

suudesta. Palveluntuottajalle olisi myös mahdollista sopimuksin antaa oikeus tehdä pienimuotoisia päivityksiä järjestelmien tietoihin.

Tulkkauspalvelun käytännön toimimisen varmistamiseksi olisi tarpeen säätää myös, että välitystoiminnan yhteydessä tulkkauspalvelun tuottajalle voitaisiin antaa tulkkaus tapahtuman kannalta välttämättömät tiedot asiakkaan tulkkaustarpeen perusteena olevasta sairaudesta tai vammasta, kommunikointikeinoista, tulkkaustapahtuman tai opiskelun luonteesta, asiakkaan esittämistä tulkkaukseen liittyvistä toivomuksista sekä mahdollisesta tarpeesta käyttää kahta tai useampaa samanaikaista tulkkia. Tämän vuoksi ehdotetaan, että Kansaneläkelaitos voisi antaa tulkkauspalvelun tuottajalle tulkkauspalvelun hoitamista varten saamansa tiedot siltä osin kuin tiedot ovat välttämättömiä tulkkauksen toteuttamiseksi ja sen laadun varmistamiseksi. Käytännössä tietoja voisi antaa tilanteissa, joissa niitä tarvitaan opiskelutulkkauksen tai yksittäisen tulkkaustilaisuuden toteuttamiseksi ja laadun varmistamiseksi. Tiedot voitaisiin antaa myös teknisen käyttöyhteyden avulla.

Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi, että Kansaneläkelaitos voisi oppilaitoksen tai koulutuksen järjestäjän pyynnöstä antaa tiedot tämän lain mukaisesta tulkkauspalvelupäätöksestä sekä henkilön käyttämistä kommunikointikeinoista, jos tiedot olisivat välttämättömiä koulutuksen tai siihen liittyvän tulkkauksen toteuttamiseksi. Myös eläke- ja vakuutuslaitokselle voitaisiin sen pyynnöstä antaa tieto tämän lain mukaisesta tulkkauspalvelupäätöksestä, jos tieto olisi välttämätön tulkkauksen järjestämiseksi tai korvausvastuun selvittämiseksi.

Tuomioistuimen, poliisin sekä opetusviranomaisten velvollisuus järjestää tulkkauspalvelua niitä koskevan lainsäädännön perusteella olisi ehdotetun 3 §:n mukaan ensisijainen Kansaneläkelaitoksen järjestämisvelvollisuuteen nähden. Käytännössä olisi kuitenkin tarkoituksenmukaista, että myös muut järjestämisvelvolliset tahot voisivat käyttää Kansaneläkelaitoksen valitsemien tulkkivälityskeskusten palveluita tulkkausta järjestäessään. Välityspalveluntuottajalle ehdotetaan siksi säädettävän oikeus antaa tuomiois-

tuumelle, poliisille ja muille tulkkausta lain säännöksen perusteella järjestämisvelvollisille viranomaisille pyynnöstä tietoja asiakkaan käyttämistä kommunikointikeinoista ja hänelle sopivista palveluntuottajista. Tietoja saisi antaa vain, jos ne ovat välttämättömiä tulkkauksen järjestämiseksi tai sen laadun varmistamiseksi.

Myös päivittäisessä suoriutumisessa tarvittavia välineitä ja laitteita vammaispalvelulain tai lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineitä kansanterveyslain mukaan järjestävälle kunnan sosiaali- tai terveydenhuollon viranomaiselle voitaisiin ehdotetun säännöksen mukaan pyynnöstä luovuttaa tiedot Kansaneläkelaitoksen etätulkkausta varten myöntämistä välineistä ja laitteista sekä niihin liittyvistä kustannusten korvauksista. Tietojen saaminen voisi olla tarpeen esimerkiksi henkilön apuvälineiden tai vammaispalveluiden tarpeen selvittämiseksi.

Kansaneläkelaitoksella olisi myös oikeus luovuttaa 14 §:n 3 momentin mukaisen tutkimuksen tekemistä varten lainkohdassa yksilöidyt, tutkimuksiin lähetettävää henkilöä koskevat arkaluontoiset tiedot kyseisessä lainkohdassa tarkoitettulle sosiaali- tai terveydenhuollon asiantuntijalle tai toimintayksikölle.

25 §. Muuta etuutta varten saatujen tietojen käyttäminen. Pykälässä säädettäisiin muita etuuksia varten saatujen tietojen käyttöoikeudesta. Tulkkauspalveluasiasia käsitellessään Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus yksittäistapauksessa käyttää jonkin muun etuusasian käsittelyä varten saatuja tietoja, jotta näitä tietoja ei tarvitsisi hankkia toistamiseen. Tietoja käytettäessä edellytetään, että mainitut tiedot ovat välttämättömiä tulkkauspalveluasian käsittelyssä ja että Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada kyseiset tiedot muutoinkin ehdotetun lain perusteella. Palvelunhakijoita on etukäteen informoitava mahdollisesta tietojen käytöstä esimerkiksi hakemuslomakkeissa.

26 §. Tekninen käyttöyhteys. Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös mahdollisuudesta luovuttaa ja saada tietoja teknisen käyttöyhteyden avulla. Tietojen saajan on huolehdittava tietosuojaan ja tietoturvan toteuttamisesta. Vastaava säännös on myös muissa Kansaneläkelaitoksen toimeenpanemissa laeissa,

kuten esimerkiksi kansaneläkelain (568/2007) 94 §:ssä ja sairausvakuutuslain (1224/2004) 19 luvun 10 §:ssä.

27 §. Ilmoitusvelvollisuus. Pykälässä säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen velvollisuudesta antaa tulkkauspalvelun hakijalle etukäteen sopivin tavoin tiedot siitä, mistä häntä koskevia tietoja voidaan hankkia ja mihin niitä voidaan säännönmukaisesti luovuttaa.

6 luku

Voimaantulo

28 §. Voimaantulo. Pykälän 1 momentin mukaan laki ehdotetaan tulevaksi voimaan päivänä kuuta 20 .

Pykälän 2 momentin mukaan ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin. Säännös mahdollistaisi muun muassa sen, että tulkkauspalvelua asiakkaille välittävä välityskeskus aloittaisi toimintansa jo ennen lain voimaantuloa. Se ei kuitenkaan voisi välittää tulkkausta tilaisuuksiin, jotka ajoittuvat lain voimaantuloa edeltävälle ajalle.

29 §. Tulkkauspalveluoikeutta koskevat siirtymäsäännökset. Pykälässä säädettäisiin vammaispalvelulain nojalla myönnettyjen tulkkipalvelujen saamisoikeuden jatkumisesta entisellään lain voimaantulon jälkeenkin. Jos oikeus tulkkipalveluihin tai vähimmäistuntimäärät ylittäviin tulkkaustunteihin on myönnetty määräajaksi, jatkuisi oikeus määräjän loppuun saakka kunnan viranomaisen antaman päätöksen mukaisena. Jos tulkkauspalvelun saajan olosuhteissa kuitenkin tapahtuu jokin muutos, voitaisiin oikeus tulkkauspalveluun ehdotetun lain 16 §:n 2 momentin perusteella arvioida uudelleen tai lakkauttaa.

30 §. Muut siirtymäsäännökset. Pykälässä säädettäisiin tulkkauspalveluasiodien käsitte-lystä siirtymävaiheessa.

Pykälän 1 momentin mukaan Kansaneläkelaitos ratkaisisi oikeuden tulkkauspalveluun lain voimaantulosta lukien ja kunta tätä edeltävältä ajalta. Mikäli uusi tulkkauspalveluoikeutta koskeva hakemus tulee vireille ennen tämän lain voimaantuloa, kunta kuitenkin ratkaisisi sen vammaispalvelulain mukaisesti. Myös lain voimaantulon jälkeiselle ajalle ajoittuvaa ulkomaan matkaa koskevan hake-

muksen ratkaisisi säännöksen nojalla kunta, jos hakemus on tullut vireille ennen lain voimaantuloa.

Kunta järjestäisi tulkkauspalvelun lain voimaantuloon saakka. Järjestämisvelvollisuus siirtyisi lain voimaantulosta lukien Kansaneläkelaitokselle. Kunta olisi kuitenkin velvollinen välittämään tai itse tuottamaan tulkkausten tilaisuuteen, jonka ajankohta on aiempi kuin 1 päivä tammikuuta 2011, jos tulkkauspalvelun saaja on tehnyt tulkkaustilauksen ennen lain voimaantuloa. Velvollisuus koski vastaavasti myös opiskelutulkkausten järjestämistä vuoden 2010 loppuun saakka niille henkilöille, joille päätös opiskelutulkkauksesta on annettu vanhan lain nojalla. Sääntely olisi tarpeen opiskelutulkkausten ja muun tulkkausten järjestämisen sujuvuuden ja asiakkaiden oikeusturvan turvaamiseksi vuoden 2010 loppuun asti kestäväällä siirtymäkaudella. Kunta voisi siirtää sille toimitettavat, siirtymäkauden jälkeiselle ajalle sijoittuvat tulkkaustilaukset Kansaneläkelaitoksen hoidettaviksi. Siirtymäkaudelle ajoittuva tulkkaustilaus voitaisiin siirtää Kansaneläkelaitokselle vain asiakkaan kirjallisella suostumuksella.

Kansaneläkelaitos suorittaisi korvauksen syyskuun ensimmäisen päivän ja joulukuun 31 päivän 2010 välisenä aikana annettusta tulkkauksesta palveluntuottajalle sen mukaisesti, mitä kunnan ja palveluntuottajan välillä on sovittu.

Koska ei ole tarkoituksenmukaista, että muutoksenhakuelin muutoksenhakuasian vireillä ollessa vaihtuisi, ehdotetaan säädettäväksi, että tulkkauspalvelun toimeenpanon siirtymävaiheessa kunnan toimielimessä tai hallinto-oikeudessa vireillä olevat muutoksenhakuasiat käsitellään loppuun ennen lain voimaantuloa voimassa olevien säännösten mukaisesti. Myös sellaisissa muutoksenhakuasioissa, jotka tulevat vireille tämän lain voimaantulon jälkeen, mutta jotka koskevat päätöstä, joka on annettu vammaispalvelulain nojalla, noudatettaisiin kyseisen lain muutoksenhakua koskevia säännöksiä.

Ehdotetussa 2 momentissa säädettäisiin kunnan velvollisuudesta viipymättä ilmoittaa Kansaneläkelaitokselle tulkkauspalveluasioista, jotka se on käsitellyt ja ratkaissut sen jälkeen, kun se on jo luovuttanut Kansaneläkelaitokselle tulkkauspalvelua koskevat asia-

kastiedot. Kuntien asiakastietojen siirto aloitetaan vuoden 2010 alussa, joten tietojen siirron jälkeen tekemiään päätöksiä koskevat asiakastiedot tulisi myös siirtää Kansaneläkelaitokselle, jotta Kansaneläkelaitos voisi jatkaa palveluiden järjestämistä 1 päivästä xkuuta 2010 lukien. Vastaavasti kunnan tulisi ilmoittaa Kansaneläkelaitokselle myös tulkkauspalveluasioista, jotka muutoksenhakuelin on ratkaissut tietojen siirron jälkeen. Lisäksi kunnan tulisi ilmoittaa tulkkausten toteuttavan palveluntuottajan kanssa sopia korvauksen perusteet ja määrä.

Kunnan olisi ehdotetun 3 momentin mukaan säilytettävä tulkkipalveluja koskevat asiakirjat ja tietovarastot kymmenen vuoden ajan ehdotetun lain voimaantulosta lukien.

31 §. Soveltamissäännös. Pykälän mukaan jos muussa laissa tai sen nojalla annetuissa säännöksissä viitataan vammaispalveluin tulkkipalveluja koskeviin säännöksiin, viittauksen on katsottava tarkoittavan tämän lain vastaavia säännöksiä, jollei tästä laista muuta johdu.

1.2. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista

8 §. Vammaisille järjestettävät palvelut. Vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta annettavan lain voimaantulon yhteydessä on samanaikaisesti kumottava sen johdosta tarpeettomaksi käyvä vammaispalvelulain tulkkipalveluita koskeva 8 a §. Lisäksi on muutettava vammaispalvelulain 8 § 2 momenttia siten, että siinä olevasta palvelujen luettelosta poistetaan tulkkipalvelut. Muutokset tulisivat voimaan ehdotetun vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta annettavan lain voimaantulosta lukien.

1.3. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

4 §. Maksuttomat sosiaalipalvelut. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 § sisältää luettelon maksuttomista sosiaalipalveluista. Nykyisin maksuttomia vammaispalvelulain mukaisia sosiaalipalveluja ovat kuntoutusohjaus, sopeutumisvalmennus, tulkkipalvelut, päivätoiminta, henki-

lökohtainen apu, palveluasumiseen liittyvät erityispalvelut eräin poikkeuksin sekä vammaispalvelujen ja tukitoimien tarpeen selvittämiseksi tehtävät tutkimukset. Asiakasmaksulaki koskee kunnallisia sosiaali- ja terveyspalveluita. Vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelun järjestämisvastuun siirtyessä Kansaneläkelaitokselle tulee pykälän 5 kohdassa olevasta maksuttomien sosiaalipalvelujen luettelosta poistaa tulkkipalvelut. Vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelun maksuttomuudesta ehdotetaan säädettäväksi ehdotetun vammaisten henkilöiden tulkkaus-

palvelusta annettavan lain 10 § 4 momentissa.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivänä syyskuuta 2010. Lakien täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin voitaisiin ryhtyä jo ennen niiden voimaantuloa.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön mahdollisuuksia toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä.

2 §

Lain soveltamisala

Laissa säädetään Suomessa asuvan vammaisen henkilön oikeudesta Kansaneläkelaitoksen järjestämään tulkkauspalveluun.

Siitä, onko henkilöä pidettävä Suomessa asuvana, säädetään kotikuntalaissa (201/1994).

3 §

Lain toissijaisuus

Tämän lain mukaista tulkkauspalvelua järjestetään, jos vammaisen henkilö ei saa riittävää ja hänelle sopivaa tulkkausta muun lain nojalla.

Tulkkauspalvelua voidaan kuitenkin järjestää, jos muun lain nojalla annettavan palvelun saaminen viivästyy tai palvelun antami-

seen on muu perusteltu syy.

4 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *Tulkkauksella* viittomakielellä tai jollakin kommunikaatiota selventävällä menetelmällä tapahtuvaa viestin välittämistä. Viestin välittäminen voi tapahtua kahden kielen välisenä taikka kielen sisäisenä, kun käytetään jotakin kommunikaatiota täydentävää tai selventävää menetelmää.

2) *Etätulkkauksella* tulkkausta, jossa vähintään yksi osapuoli on fyysisesti eri paikassa ja muihin osapuoliin kuva- ja ääniyhteydessä.

2 luku

Oikeus tulkkauspalveluun

5 §

Tulkkauspalvelun edellytykset

Oikeus tulkkauspalveluun on henkilöllä, jolla on kuulonäkövamma, kuulovamma tai puhevamma ja joka vammansa vuoksi tarvitsee tulkkausta työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistykseen. Lisäksi edellytyksenä on, että henkilö kykenee il-

maisemaan omaa tahtoaan tulkkauksen avulla ja hänellä on käytössään jokin toimiva kommunikointikeino.

6 §

Tulkkauspalvelun määrä

Tulkkauspalvelua on järjestettävä siten, että kuulonäkövammaisella henkilöllä on mahdollisuus saada vähintään 360 ja kuulo- tai puhevammaisella henkilöllä vähintään 180 tulkkaustuntia kalenterivuoden aikana.

Tulkkauspalvelua järjestetään 1 momentissa säädettyä enemmän, jos se on asiakkaan yksilölliset tarpeet huomioon ottaen perusteltua.

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, opiskeluun liittyvänä tulkkauspalvelua on järjestettävä siinä laajuudessa kuin henkilö sitä välttämättä tarvitsee selviytyäkseen perusopetuksen jälkeisistä opinnoista, jotka

- 1) johtavat tutkintoon tai ammattiin;
- 2) edistävät ammatilliseen opiskeluun pääsemistä tai työllistymistä; taikka
- 3) tukevat työelämässä pysymistä tai etenemistä.

7 §

Tulkkaus ulkomaan matkoilla

Se, jolle on myönnetty oikeus tulkkauspalveluun, voi käyttää palvelua myös ulkomaan matkoilla, jos matka liittyy henkilön tavanomaiseen elämään, opiskeluun tai työssä käymiseen.

Muuta kuin Suomesta etätulkkauksena annettavaa tulkkauspalvelua ulkomaan matkalle on haettava etukäteen. Palvelu voidaan järjestää osittain tai kokonaan etätulkkauksena, jos se on palvelunkäyttäjän yksilölliset tarpeet huomioon ottaen mahdollista ja perusteltua.

Palvelua järjestetään kahden viikon ylittävältä ajalta vain perustellusta syystä.

Kansaneläkelaitos voi perustellusta syystä korvata palvelunkäyttäjälle hänen ulkomaan matkalla itse hankkimansa tulkkauspalvelun kustannukset, jos muut tässä pykälässä säädettyt tulkkauspalvelun saamisen edellytykset täyttyvät.

8 §

Etätulkkaus

Tulkkauspalvelu voidaan järjestää myös etätulkkauksena, jos se on palvelunkäyttäjän yksilölliset tarpeet huomioon ottaen mahdollista ja perusteltua.

Kansaneläkelaitos järjestää etätulkausta käyttävälle henkilölle tulkkauksessa tarvittavat hinnaltaan kohtuulliset välineet ja laitteet sekä vastaa etäyhteyden käytöstä aiheutuvista välttämättömistä kustannuksista.

Lisäksi etätulkkauksen järjestämiseen kuuluvat välineiden ja laitteiden:

- 1) määrittelemisen saatujen asiantuntijaselvitysten perusteella;
- 2) kokeileminen;
- 3) käytön opetus ja seuranta sekä huollon järjestäminen.

3 luku

Toimeenpano

9 §

Toimeenpano

Tämän lain mukaisen tulkkauspalvelun kehittämisestä vastaa sosiaali- ja terveysministeriö, joka myös seuraa lain toimeenpanoa.

Tämän lain toimeenpanosta vastaa Kansaneläkelaitos, joka myös päättää tulkkauspalvelun järjestämisestä ja siihen liittyvien kustannusten korvaamisesta.

10 §

Tulkkauspalvelun järjestäminen

Kansaneläkelaitos voi järjestää tulkkauspalvelun joko tuottamalla palvelun itse tai hankkimalla sen muilta palveluntuottajilta. Kansaneläkelaitoksen tulee järjestää tulkkauspalvelu kokonaistaloudellisesti edullisimmin huomioiden samalla asiakkaiden yksilölliset tarpeet. Vaativissa tulkkaustilanteissa palvelu voidaan järjestää siten, että käytävissä on kaksi tai useampia tulkkeja.

Tulkkauspalvelua järjestettäessä on otetta-

va huomioon palvelunkäyttäjän toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltensä ja kulttuuritaustansa.

Jos Kansaneläkelaitos järjestää tulkkauspalvelua 3 §:n 2 momentin perusteella, sillä on oikeus periä järjestämänsä tulkkauspalvelun kustannukset tulkkauspalvelusta vastuussa olevalta taholta.

Tulkkauspalvelun järjestämisvastuu kattaa myös palvelusta aiheutuvat välttämättömät oheiskustannukset sekä 8 §:ssä mainitut välineet ja laitteet.

Tulkkauspalvelu on palvelunkäyttäjälle maksutonta.

11 §

Palvelun rahoitus

Valtio korvaa Kansaneläkelaitokselle kustannukset, jotka sille aiheutuvat tämän lain nojalla järjestettävästä tulkkauspalvelusta.

Kansaneläkelaitoksen on kuukausittain viisi arkipäivää ennen 3 momentissa mainittua valtion ennakon maksupäivää ilmoitettava valtiolle määrä, jonka se arvioi aiheutuvan seuraavana kuukautena järjestettävästä tulkkauspalvelusta. Arvion yhteydessä Kansaneläkelaitoksen on ilmoitettava valtiolle ne tulkkauspalvelun järjestämisestä aiheutuneet kustannukset, jotka se on maksanut edellisellä kuukautena.

Valtio maksaa 1 momentissa tarkoitettujen kustannusten korvaamiseksi Kansaneläkelaitokselle sosiaaliturvan yleisrahastoon ennakkoa kunkin kuukauden ensimmäisenä arkipäivänä. Ennakkoa määrättäessä otetaan huomioon 2 momentissa tarkoitettujen arvion lisäksi Kansaneläkelaitoksen edellisenä kuukautena maksamien kustannusten yhteismäärä ja Kansaneläkelaitoksen vastaavana aikana saamat ennakot.

12 §

Toimintamenot

Valtio korvaa Kansaneläkelaitokselle tämän lain toimeenpanosta aiheutuvat kustannukset. Toimeenpanosta aiheutuvat toimintakulut luetaan sosiaaliturvan yleisrahastosta

maksettaviksi Kansaneläkelaitoksen toimintakuluiksi.

13 §

Tulkkauspalvelun hakeminen ja puhevallan käyttö

Oikeutta tämän lain mukaiseen tulkkauspalveluun haetaan kirjallisesti Kansaneläkelaitokselta.

Jos joku ei pysty itse hakemaan tulkkauspalvelua tai muutoin huolehtimaan oikeuksistaan eikä hänellä ole edunvalvojaa, Kansaneläkelaitoksen hyväksymä henkilön lähiomainen tai muukin henkilö, joka pääasiallisesti on huolehtinut hänestä, voi hänen puolestaan käyttää puhevaltaa tulkkauspalvelua koskevassa asiassa.

Alaikäisen henkilön puolesta puhevaltaa voi käyttää lapsen edunvalvoja, huoltaja, kunnan sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:n 1 momentissa tarkoitettu toimitus tai se, jonka hoidossa lapsi tosiasiallisesti on. Lisäksi 15 vuotta täyttänyt lapsi voi itse käyttää puhevaltaa.

14 §

Tulkkauspalvelun edellytysten selvittäminen

Tulkkauspalvelun hakijan on toimitettava Kansaneläkelaitokselle sosiaali- tai terveydenhuollon asiantuntijan tai muun asiantuntijan lausunto tulkkauspalvelun tarpeesta ja vamman laadusta sekä muut mahdolliset selvitykset, jotka ovat tarpeen asian ratkaisemiseksi.

Kansaneläkelaitos voi erityisestä syystä myös itse hankkia 1 momentissa tarkoitettuja lausuntoja ja selvityksiä, jos asiaa ei voida ratkaista asiakkaan toimittaman selvityksen perusteella.

Tulkkauspalvelun edellytysten selvittämiseksi tai uudelleen arvioimiseksi Kansaneläkelaitos voi perustellusta syystä osoittaa henkilön tutkimuksiin sosiaali- tai terveydenhuollon asiantuntijan luo tai sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksikköön. Kansaneläkelaitos vastaa tutkimuksesta aiheutuvista kustannuksista.

Tulkkauspalvelua koskeva hakemus ja uudelleenarviointi voidaan ratkaista käytettävissä olevien tietojen perusteella, jos hakija kieltäytyy antamasta hakemuksen ratkaisemiseksi tarpeellista tietoa tai esittämästä selaista selvitystä, jota häneltä kohtuudella voidaan vaatia. Samoin menetellään, jos hakija ei osallistu 3 momentissa tarkoitettuihin tutkimuksiin.

15 §

Tulkkauspalvelua koskeva päätös

Kansaneläkelaitoksen tulee antaa hakijalle kirjallinen päätös hakemuksesta ja uudelleenarvioinnista. Kansaneläkelaitos antaa tarvittaessa erillisen päätöksen 6 §:ssä säädettyjen vähimmäistuntimäärien ylittävistä tulkkauksista, opiskelutulkkauksesta, ulkomailla tapahtuvasta tulkkauksesta, etätulkkauksessa tarvittavista henkilökohtaisista välineistä ja laitteista sekä etäyhteyden käytöstä aiheutuvista välttämättömistä kustannuksista, jollei näitä koskeva ratkaisu sisälly edellä tarkoitettuun päätökseen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu päätös voidaan tehdä toistaiseksi tai määräajaksi. Erityisestä syystä päätös oikeudesta käyttää tulkkauspalvelua voidaan tehdä väliaikaisesti. Väliaikainen päätös on voimassa, kunnes asia lopullisesti ratkaistaan.

16 §

Ilmoitusvelvollisuus ja tulkkauspalvelupäätöksen uudelleenarviointi

Palvelunsaajan on ilmoitettava viipymättä Kansaneläkelaitokselle sellaisista olosuhteistaan tapahtuneista muutoksista, jotka vaikuttavat hänen oikeuteensa käyttää tulkkauspalvelua. Jos tulkkauspalvelujen saamiseen vaikuttavissa olosuhteissa tapahtuu muutoksia, Kansaneläkelaitos voi arvioida uudelleen tulkkauspalvelun edellytykset.

Oikeus tulkkauspalveluun lakkaa, jos palvelunsaaja ei enää terveydentilansa muuttumisen tai muun syyn vuoksi tarvitse tulkkauspalvelua tai jos hänellä ei enää ole kotikuntaa Suomessa.

4 luku

Muutoksenhaku

17 §

Muutoksenhakuoikeus

Kansaneläkelaitoksen päätökseen tyytymätön saa hakea siihen muutosta valittamalla sosiaaliturvan muutoksenhakulautakuntaan. Sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnan päätökseen tyytymätön saa hakea siihen muutosta valittamalla vakuutusosikeuteen. Vakuutusosikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Kansaneläkelaitoksen päätöstä on muutoksenhausta huolimatta noudatettava, kunnes asia on lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu. Kansaneläkelaitoksen antamaan väliaikaiseen päätökseen ei saa hakea muutosta.

18 §

Valitusaika ja valituksen myöhästyminen

Valituskirjelmä on toimitettava Kansaneläkelaitokselle 30 päivän kuluessa siitä, kun valittaja on saanut päätöksestä tiedon. Jollei muuta näytetä, valittajan katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemäntenä päivänä sen päivän jälkeen, jona päätös on postitettu valittajan ilmoittamaan osoitteeseen.

Kansaneläkelaitoksen ja sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnan päätös annetaan tiedoksi lähettämällä se postitse kirjeellä vastaanottajalle hänen ilmoittamaansa posti-osoitteeseen.

Vaikka sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnalle tai vakuutusosikeudelle tehtävä valitus on saapunut säädetyn määräajan jälkeen, valitus voidaan ottaa tutkittavaksi, jos myöhästymiseen on ollut painavia syitä.

19 §

Itseoikaisu

Jos Kansaneläkelaitos hyväksyy kaikilta

osin sille toimitetussa valituksessa esitetyt vaatimukset, sen on annettava asiasta oikaisupäätös. Oikaisupäätökseen saa hakea muutosta siten kuin 17 ja 18 §:ssä säädetään.

Jos Kansaneläkelaitos ei voi oikaista valituksen kohteena olevaa päätöstä 1 momentissa mainituin tavoin, sen on 30 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä toimitettava valituskirjelmä ja lausuntonsa asianomaisen muutoksenhakuelimen käsiteltäväksi. Kansaneläkelaitos voi tällöin väliaikaisella päätöksellä oikaista aikaisemman päätöksensä siltä osin kuin se hyväksyy valituksessa esitetyn vaatimuksen. Jos valitus on jo toimitettu muutoksenhakuelimelle, väliaikaisesta päätöksestä on ilmoitettava sille viipymättä. Väliaikaiseen päätökseen ei saa hakea muutosta.

Edellä 2 momentissa tarkoitetusta määräajasta voidaan poiketa, jos valituksen johdosta tarvittavan lisäselvityksen hankkiminen sitä edellyttää. Lisäselvityksen hankkimisesta on tällöin viipymättä ilmoitettava valittajalle. Valituskirjelmä ja lausunto on kuitenkin aina toimitettava asianomaiselle muutoksenhakuelimelle 60 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä.

20 §

Asiavirheen korjaaminen

Jos Kansaneläkelaitoksen päätös perustuu selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen tai ilmeisen väärään lain soveltamiseen taikka päätöstä tehtäessä on tapahtunut menettelyvirhe, Kansaneläkelaitos voi poistaa virheellisen päätöksensä ja ratkaista asian uudelleen.

Päätös voidaan korjata asianosaisen eduksi tai vahingoksi. Päätöksen korjaaminen asianosaisen vahingoksi edellyttää, että asianosainen suostuu päätöksen korjaamiseen.

21 §

Lainvoimaisen päätöksen oikaisu

Jos uutta selvitystä ilmenee asiassa, jossa

on kysymys evätyn tulkkauspalvelun tai 8 §:ssä tarkoitetun välineen ja laitteen järjestämisestä tai kustannusten korvaamisesta taikka myönnetyn tulkkauspalvelun määrän lisäämisestä, Kansaneläkelaitoksen on tutkittava asia uudelleen. Kansaneläkelaitos voi aikaisemman lainvoimaisen päätöksen estämättä myöntää evätyn tulkkauspalvelun tai välineen ja laitteen taikka korvata etäyhteyden käytöstä aiheutuneet välttämättömät kustannukset tai myöntää tulkkauspalvelun määrältään aikaisempaa suurempana. Myös sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunta ja vakuutusosasto voivat menetellä vastaavasti muutoksenhakuasian käsitellessään. Päätökseen saa hakea muutosta siten kuin 17 ja 18 §:ssä säädetään.

22 §

Päätöksen poistaminen

Jos Kansaneläkelaitoksen antama lainvoimainen päätös perustuu virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen taikka on ilmeisesti lain vastainen, sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunta voi asianosaisen tai Kansaneläkelaitoksen vaatimuksesta poistaa päätöksen ja määrätä asian uudelleen käsiteltäväksi. Sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnan on varattava asianosaisille tilaisuus tulla kuulluiksi ennen asian ratkaisemista. Tällaiseen päätökseen saa hakea muutosta siten kuin 17 ja 18 §:ssä säädetään.

Jos sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnan tai vakuutusosaston antama lainvoimainen päätös perustuu virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen tai se on ilmeisesti lain vastainen, vakuutusosasto voi asianosaisen tai Kansaneläkelaitoksen vaatimuksesta poistaa päätöksen ja määrätä asian uudelleen käsiteltäväksi. Vakuutusosaston on varattava asianosaisille tilaisuus tulla kuulluiksi ennen asian ratkaisemista.

Päätöksen poistamista on haettava viiden vuoden kuluessa siitä, kun päätös sai lainvoiman. Erityisen painavista syistä päätös voidaan poistaa määräajan jälkeenkin tehdystä hakemuksesta.

5 luku

Tietojen saaminen ja luovuttaminen

23 §

Oikeus tietojen saamiseen

Kansaneläkelaitoksella ja tämän lain mukaisella muutoksenhakuelimellä on oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä pyynnöstä saada maksutta tiedot, jotka ovat välttämättömiä tässä laissa säädettyjen tehtävien toimeenpanemiseksi:

- 1) valtion ja kunnan viranomaiselta sekä muulta julkisoikeudelliselta yhteisöltä;
- 2) tulkkauspalvelun välitystä Kansaneläkelaitoksen kanssa solmimansa sopimuksen perusteella suorittavalta palveluntuottajalta;
- 3) oppilaitokselta tai koulutuksen järjestäjältä;
- 4) työnantajalta;
- 5) vakuutuslaitokselta sekä muulta tulkkausmaksajalta;
- 6) Potilasvakuutuskeskukselta ja Liikennevakuutuskeskukselta.

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, Kansaneläkelaitoksella ja tämän lain mukaisella muutoksenhakuelimellä on oikeus saada pyynnöstä tulkkauspalveluasian ratkaisemista varten lääkäriltä ja muulta terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994) tarkoitettulta ammattihenkilöltä sekä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 2 §:n 4 kohdassa tarkoitettulta terveydenhuollon toimintayksiköltä, sosiaalipalvelun tuottajalta ja muulta toimintayksiköltä lausunto ja välttämättömät tiedot palvelun hakijan tulkkaustarpeesta ja hänen käyttämistään kommunikointikeinoista. Tulkkauspalveluasian ratkaisemista varten Kansaneläkelaitoksella ja tämän lain mukaisella muutoksenhakuelimellä on oikeus saada pyynnöstä edellä tarkoitettut tiedot, jos palvelun hakija ei toimita niitä itse.

Tulkkauspalvelun tuottaja ja tulkkauspalveluiden välitystä sopimuksen perusteella suorittava palveluntuottaja on sen lisäksi, mitä edellä säädetään, velvollinen salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta antamaan

Kansaneläkelaitokselle tämän lain mukaisen tulkkauspalvelun järjestämistä sekä sen toteutumisen valvontaa ja laadun arviointia varten välttämättömät tiedot.

24 §

Oikeus tietojen luovuttamiseen

Kansaneläkelaitoksella on oikeus sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään, salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä antaa:

1) Kansaneläkelaitoksen kanssa solmimansa sopimuksen perusteella tulkkauspalvelun välitystä suorittavalta palveluntuottajalle tiedot tulkkauspalvelupäätöksistä sekä muut tämän lain mukaisen tulkkauspalvelun hoitamista varten saamansa tiedot siltä osin kuin tiedot ovat välttämättömiä tulkkauspalvelun välityksessä;

2) tulkkauspalvelun tuottajalle tämän lain mukaisen tulkkauspalvelun hoitamista varten saamansa tiedot siltä osin kuin tiedot ovat välttämättömiä tulkkausten toteuttamiseksi ja laadun varmistamiseksi;

3) oppilaitokselle tai koulutuksen järjestäjälle pyynnöstä tieto tämän lain mukaisesta tulkkauspalvelupäätöksestä sekä henkilön käyttämistä kommunikointikeinoista, jos tiedot ovat välttämättömiä koulutuksen tai siihen liittyvän tulkkausten toteuttamiseksi;

4) eläke- ja vakuutuslaitokselle pyynnöstä tieto tämän lain mukaisesta tulkkauspalvelupäätöksestä, jos tieto on välttämätön tulkkausten järjestämiseksi tai korvausvastuun selvittämiseksi;

5) tuomioistuimelle, poliisille ja muille tulkkausta lain säännöksen perusteella järjestämään velvollisille viranomaisille pyynnöstä tietoja asiakkaan käyttämistä kommunikointikeinoista ja hänelle sopivista palveluntuottajista, jos tiedot ovat välttämättömiä tulkkausten järjestämiseksi tai sen laadun varmistamiseksi;

6) apuvälineitä vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) tai kansanterveyslain (66/1972) mukaan järjestävälle kunnan sosiaali- tai terveydenhuollon viranomaiselle pyynnöstä tiedot Kansaneläkelaitoksen etä-

tulkausta varten järjestämistä välineistä ja laitteista;

7) 14 §:ssä tarkoitettulle sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijalle tai toimintayksikölle tutkimuksiin lähetettävän henkilön terveydentilaa, sairautta ja kommunikointikeinoja koskevat tiedot.

25 §

Muuta etuutta varten saatujen tietojen käyttäminen

Kansaneläkelaitoksella on oikeus yksittäistapauksessa käyttää tulkkaukspalveluasiasia käsitellessään muiden sille säädettyjen etuusasioiden hoitamista varten saamia tietoja, jos on ilmeistä, että ne vaikuttavat tulkkaukspalvelujen myöntämiseen ja tiedot on lain mukaan otettava huomioon päätöksenteossa ja Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada tiedot muutoinkin tämän lain nojalla.

26 §

Tekninen käyttöyhteys

Kansaneläkelaitoksella on sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 29 §:n 3 momentissa säädetään, oikeus mainitussa momentissa säädettyin edellytyksin avata tekninen käyttöyhteys sellaisiin rekisteriensä salassa pidettäviin tietoihin, jotka sillä on oikeus 24 §:n 1, 2 ja 6 kohdan perusteella antaa mainituissa kohdissa tarkoitetuille tiedon saajille.

Mitä 1 momentissa säädetään teknisen käyttöyhteyden avaamisesta ja tietojen luovuttamisesta sen avulla, koskee myös Kansaneläkelaitoksen oikeutta saada teknisen käyttöyhteyden avulla 23 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa sekä 3 momentissa tarkoitettuja salassa pidettäviä tietoja.

Tämän pykälän perusteella avatun teknisen käyttöyhteyden avulla saa hakea myös salassa pidettäviä tietoja ilman sen suostumusta, jonka etujen suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Ennen teknisen käyttöyhteyden avaamista tietoja pyytävän on esitettävä selvitys siitä, että tietojen suojauksesta huolehditaan asianmukaisesti.

27 §

Ilmoitusvelvollisuus

Kansaneläkelaitoksen on annettava tulkkaukspalvelujen hakijalle etukäteen sopivin tavoin tiedot siitä, mistä häntä koskevia tietoja voidaan hankkia ja mihin niitä voidaan säännönmukaisesti luovuttaa.

6 luku

Voimaantulo

28 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

29 §

Tulkkaukspalveluoikeutta koskevat siirtymäsäännökset

Jos henkilöllä on välittömästi ennen tämän lain voimaantuloa oikeus tulkkaukspalveluun vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain nojalla, on Kansaneläkelaitoksen hakemuksetta muutettava se oikeudeksi tämän lain mukaiseen tulkkaukspalveluun. Oikeus tulkkaukspalveluun jatkuu lain voimaan tullessa voimassa ollein perustein tämän lain 16 §:n mukaiseen uudelleenarviointiin tai lakkautukseen saakka.

30 §

Muut siirtymäsäännökset

Tämän lain voimaan tullessa vireillä olevaan hakemukseen, uudelleenarviointiin ja tulkkauksilaukseen sekä ennen lain voimaantuloa tehtyä päätöstä koskevaan muutoksenhakuun sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Kunta vas-

taa tulkkauspalvelun järjestämisestä kuitenkin vain jos tulkkaus tapahtuu viimeistään 31 päivänä joulukuuta 2010. Korvauksen syyskuun ensimmäisen päivän ja joulukuun 31 päivän 2010 välisenä aikana annetusta tulkkauksesta suorittaa palveluntuottajalle Kansaneläkelaitos.

Kunnan on ilmoitettava Kansaneläkelaitokselle tulkkauspalvelua koskevien asiakastietojen siirron jälkeen tekemistään tulkkauspalvelua koskevista päätöksistä sekä muutoksenhaasioissa tehdyistä päätöksistä. Kunnan on ilmoitettava Kansaneläkelaitokselle lain tultua voimaan järjestämistään tulkkauspalvelusta sekä palveluntarjoajan kanssa sovitusta korvauksista ja niiden perusteista.

Kunnan on säilytettävä tulkkauspalvelua koskevat asiakirjat kymmenen vuotta lain voimaantulosta.

31 §

Soveltamissäännös

Jos muussa laissa tai sen nojalla annetuissa säännöksissä viitataan vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain tulkkipalveluja koskeviin säännöksiin, viittauksen on katsottava tarkoittavan tämän lain vastaavia säännöksiä, jollei tästä laista muuta johdu.

2.

Laki**vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3 päivänä huhtikuuta 1987 annetun lain (380/1987) 8 a §, sellaisena kuin se on laissa 1267/2006, sekä *muutetaan* 8 §:n 2 momentti sellaisena kuin se on laissa 981/2008 seuraavasti:

8 §

Vammaisille tarkoitetut palvelut

Kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saattajapalveluineen, päivätoimintaa, henkilökohtaista apua sekä palveluasuminen, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Kunnalla ei kuitenkaan ole erityistä

velvollisuutta palveluasumisen eikä henkilökohtaisen avun järjestämiseen, jos vaikeavammaisen henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

3.

Laki**sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 3 päivänä elokuuta 1992 annetun lain (734/1992) 4 §:n 5 kohta, sellaisena kuin se on laissa 982/2008, seuraavasti:

4 §

Maksuttomat sosiaalipalvelut

Sosiaalipalveluista ovat maksuttomia:

5) vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/87) 8 §:n 1 momentissa tarkoitetut palvelut, 8 §:n 2 momentissa tarkoitetut päivätoiminta kuljetusta ja aterioita lukuun ottamatta, henkilökohtainen apu sekä palveluasumiseen liittyvät erityispalvelut ja 11 §:ssä tarkoitetut tutkimukset; palveluasumisen eri-

tyiskustannuksista sekä henkilökohtaisesta avusta voidaan kuitenkin periä maksu, jos henkilö saa niihin korvausta muun lain kuin vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain nojalla;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 16 päivänä lokakuuta 2009

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Peruspalveluministeri *Paula Risikko*

2.

Laki**vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3 päivänä huhtikuuta 1987 annetun lain (380/1987) 8 a §, sellaisena kuin se on laissa 1267/2006, sekä muutetaan 8 §:n 2 momentti sellaisena kuin se on laissa 981/2008 seuraavasti:

Voimassa oleva laki

8 §

Vammaisille tarkoitettut palvelut

Kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saattajapalveluineen, *tulkkipalvelut*, päivätoimintaa, henkilökohtaista apua sekä palveluasuminen, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Kunnalla ei kuitenkaan ole erityistä velvollisuutta palveluasumisen eikä henkilökohtaisen avun järjestämiseen, jos vaikeavammaisen henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein.

8 a §

*Tulkkipalvelut**Tulkkipalveluihin kuuluu työssä käymisen,**Ehdotus*

8 §

Vammaisille tarkoitettut palvelut

Kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saattajapalveluineen, päivätoimintaa, henkilökohtaista apua sekä palveluasuminen, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Kunnalla ei kuitenkaan ole erityistä velvollisuutta palveluasumisen eikä henkilökohtaisen avun järjestämiseen, jos vaikeavammaisen henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

*Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä
lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimen-
piteisiin.*

(Kumotaan)

opiskelun, asioimisen, yhteiskunnallisen osallistumisen, virkistyksen tai muun sellaisen syyn vuoksi suoritettava viittomakielellä tai muilla kommunikaatiota selventävillä menetelmillä tapahtuva tulkkaus.

Tulkkipalveluja järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään vaikeasti kuulovammaista, kuulo- ja näkövammaista tai puhevammaista henkilöä.

Tulkkipalveluja on järjestettävä siten, että vaikeasti kuulo- ja näkövammaisella henkilöllä on mahdollisuus saada vähintään 360 ja muulla vaikeavammaisella henkilöllä vähintään 180 tulkintatuntia kalenterivuoden aikana.

Siitä poiketen, mitä 3 momentissa säädetään, järjestetään opiskeluun liittyvänä tulkkipalveluja kuitenkin siinä laajuudessa kuin henkilö välttämättä tarvitsee niitä selviytyäkseen opinnoistaan.

3.

Laki**sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 3 päivänä elokuuta 1992 annetun lain (734/1992) 4 §:n 5 kohta, sellaisena kuin se on laissa 982/2008, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

4 §

Maksuttomat sosiaalipalvelut

Sosiaalipalveluista ovat maksuttomia:

5) vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) 8 §:n 1 momentissa tarkoitetut palvelut, 8 §:n 2 momentissa tarkoitetut *tulkkipalvelut*, päivätoiminta kuljetusta ja aterioita lukuun ottamatta, henkilökohtainen apu sekä palveluasumiseen liittyvät erityispalvelut ja 11 §:ssä tarkoitetut tutkimukset; palveluasumisen erityiskustannuksista sekä henkilökohtaisesta avusta voidaan kuitenkin periä maksu, jos henkilö saa niihin korvausta muun lain kuin vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain nojalla;

Ehdotus

4 §

Maksuttomat sosiaalipalvelut

Sosiaalipalveluista ovat maksuttomia:

5) vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/87) 8 §:n 1 momentissa tarkoitetut palvelut, 8 §:n 2 momentissa tarkoitetut päivätoiminta kuljetusta ja aterioita lukuun ottamatta, henkilökohtainen apu sekä palveluasumiseen liittyvät erityispalvelut ja 11 §:ssä tarkoitetut tutkimukset; palveluasumisen erityiskustannuksista sekä henkilökohtaisesta avusta voidaan kuitenkin periä maksu, jos henkilö saa niihin korvausta muun lain kuin vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain nojalla;

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

*Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä
lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimen-
piteisiin.*